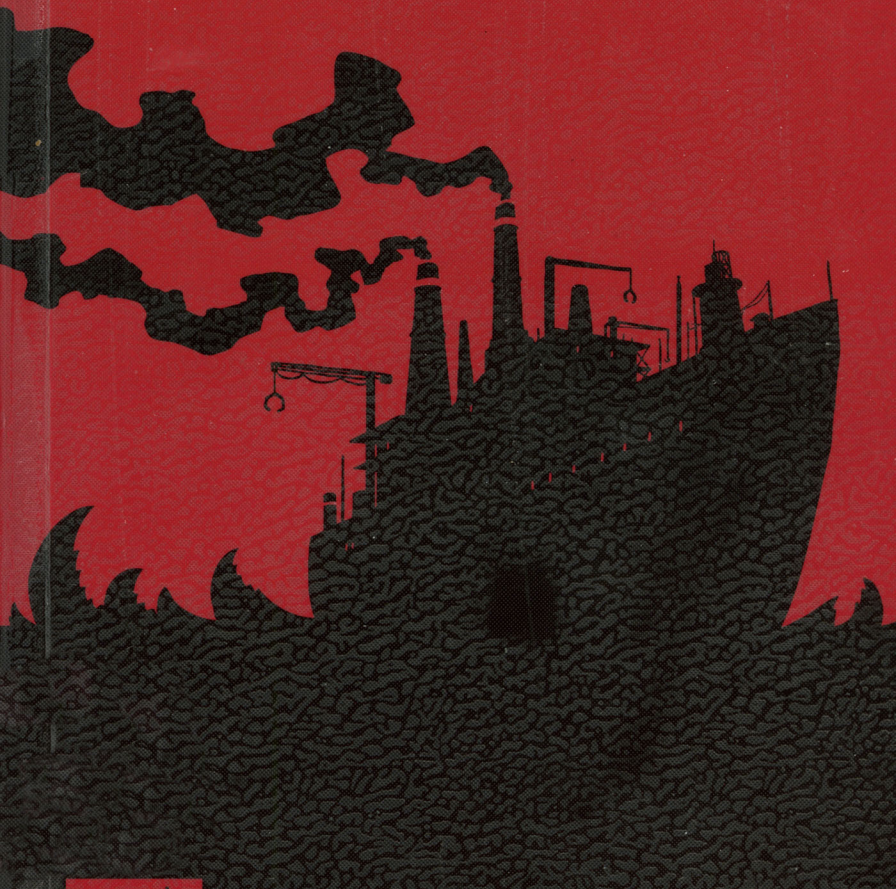
KOBAYAŞİ TAKİCİ

yengeç konserveleme gemisi

japonca aslından çeviren: devrim çetin güven

KLASİK

"Hey, cehenneme gidiyoz lan!"

İki balıkçı güvertenin küpeştesine yaslanmış vaziyette, sümüklü böcek misali sırtını germiş, denizi kucaklayan Hakodate kentinin caddelerine bakıyordu. Balıkçılardan biri dibine kadar soğurduğu, neredeyse parmaklarını yakacak izmariti balgamıyla birlikte denize savurdu. Sarma sigara bir soytarı gibi taklalar attı, geminin yan cephesinden sekerek suya düştü. Adamın tüm bedeninden, insanın burnunun direğini kıran bir içki kokusu geliyordu.

***

21. yüzyılın eşiğini geçeli henüz 8 yıl olmuştu ki Japonya'da mucizevi bir gelişme yaşandı. Geçen yüzyılın ilk yarısında, daha somut bir ifadeyle 1929'da yayımlanmış bir proletarya (işçi sınıfı) edebiyatı eseri "yeniden keşfedildi". Neredeyse 80 yaşında olan bu eser o kadar müthiş bir enerjiye ve canlılığa sahipti ki muazzam bir ilgi gördü, yazarı Kobayaşi Takici (1903-33) adeta 21. yüzyıl Japon edebiyatı mozaiğinin önemli bir parçası gibi düşünülür oldu. Bir süredir üzerine örtülen "ölü toprağı"nı silkip "yeniden doğarak", "bir kez daha ayağa kalkan" bu eserin adı *Yengeç Konserveleme Gemisi*'ydi...

yengeç konserveleme gemisi

kobayaşi takici

japonca aslından çeviren: devrim çetin güven

sunuş: devrim çetin güven

ayrıntı: 1184 / klasik dizisi: 35

yengeç konserveleme gemisi / kobayaşi takioi (小林多喜二)

özgün adı / kanikösen (「蟹工船」)

japonca aslından çeviren / devrim çetin güven

sunuş / devrim çetin güven

yayına hazırlayan / özge ayça yenidoğan

son okuma / ahmet batmaz

bu kitabın türkçe yayın hakları
ayrıntı yayınları'na aittir.

kapak illüstrasyonu / berat pekmezci

kapak ve görsel tasarım / gökçe alper

dizgi / kâni kumanovalı

baskı: ali laçin - barış matbaa-mücellit
davutpaşa cad. güven san. sit. c blok no. 286
topkapı/zeytinburnu - istanbul - tel. 0212 567 11 00
sertifika no: 33160

birinci basım: mayıs 2018 / baskı adedi 2000
isbn 978-605-314-283-6 / sertifika no: 10704

ayrıntı yayınları basım dağıtım san. ve tic. a.ş.
hobyar mah. cemal nadir sok. no: 3 cağaloğlu - istanbul
tel: (0212) 512 15 00 faks: (0212) 512 15 11
www.ayrintiyayinlari.com.tr
info@ayrintiyayinlari.com.tr

twitter.com/ayrintiyayinevi
facebook.com/ayrintiyayinevi
instagram.com/ayrintiyayinlari

kobayaşi takioi (小林多喜二)

13 Ekim 1903'te Akita Vilayeti'nin Şimokavazoi köyünde doğdu. Ailesi ekonomik nedenlerle yazar henüz 4 yaşındayken Hokkaido Adası'nın Otaru kentine göç etmek zorunda kaldı. 1924'te Otaru Ticaret Yüksekokulu'ndan mezun oldu ve Hokkaido Sömürge Bankası'nda çalışmaya başladı. Öğrencilik yıllarında dönemin ünlü yazarı Şiga Naoya'dan ve proletarya edebiyatından etkilenerek kaleme aldığı öykülerini muhtelif dergilere gönderdi. *Mücadele Bayrağı* dergisinde yayımlanan "15 Mart 1928" (1928) ve *Yengeç Konserveleme Gemisi* (1929) başlıklı eserleri muazzam bir ilgi gördü ve Takici Japon proletarya edebiyatının en gözde yazarlarından biri haline geldi. "Gaip Toprak Ağası" ("Fuzai Cinuşi", 「不在地主」, 1930) adlı öyküsü neşredildikten sonra bankadaki görevine son verildi. Bunun üzerine Tokyo'ya gitti ve siyasi faaliyetlere odaklandı. Başlığı sonradan öykünün kadın kahramanına atıfla "Yasuko" olarak değiştirilecek olan "Yeni Kadının Portresi" ("Şincosei Katagi", 「新女性気質」, 1931) ve ölümünden sonra yayımlanan "Bir Partilinin Hayatı" ("Töseikatsuşa", 「党生活者」, 1933) gibi tefrika metinleriyle Japon kültür dünyasında yepyeni rüzgârlar estirdi. Daima radikal siyasetin kalbinde yer alan Takici Japonya Proletarya Yazarları Birliği Genel Sekreterliği'ni yürütürken 1931 sonbaharında Japonya'nın Mançurya'yı işgali üzerine, bu emperyalist yayılmacılığa karşı çıktı, o zamanlar yasadışı olan Japonya Komünist Partisi'ne üye oldu. 1932 Mart'ında, kendisinin de aktif rol aldığı Japonya Proletarya Kültür Konfederasyonu'na yönelik büyük sindirme operasyonları esnasında direniş faaliyetlerini yer altında sürdürdü. 20 Şubat 1933'te *Tokkō* addedilen Özel Yüksek Polis Birimi'nce tutuklandı. Gördüğü ağır işkenceler sonucunda hayatını kaybetti. Cesedine otopsi yapılması engellendi ve ölüm nedeni "kalp krizi" olarak açıklandı. *Tokkō* polisi yazarın cenazesinde, merasimin yapıldığı mekânı basarak birçok kişiyi tutukladı. 1930 ve 40'lardaki tüm unutturma girişimlerine rağmen, *Yengeç Konserveleme Gemisi*'nin başı çektiği eserlerinin özgünlüğü ve dinamizmiyle belli kritik dönemlerde yeniden keşfedilen Kobayaşi Takici günümüzde ulusal sınırları aşarak dünya proletarya edebiyatının en müstesna yazarlarından biri haline gelmiştir.

devrim çetin güven

Karşılaştırmalı Edebiyatçı ve Japon Edebiyatı araştırmacısı Güven, Tokyo Üniversitesi Sanatlar ve Bilimler Enstitüsü'nde 2004'te Yüksek Lisansını, 2013'te Doktorasını tamamladı. Prof. Dr. Komori Yōiçi'nin danışmanlığında yürüttüğü lisansüstü araştırmalarında modern Japon edebiyatı metinlerinin Batı ve "Üçüncü Dünya Edebiyatı" eserleriyle etkileşimini postkolonyal bir perspektiften çözümledi. Japon çağdaş edebiyatının en üretken ve aykırı figürlerinden olan 1994 Nobel Edebiyat ödüllü Ōe Kenzaburō üzerine uzmanlaştı. İnan Öner ile birlikte tercüme ettiği ünlü postmodern kültür kuramcısı Karatani Kojin'in *Derinliğin Keşfi-Modern Japon Edebiyatı'nın Kökenleri* (Metis, 2011) başlıklı çalışması Türkçede yayımlanan ilk Japon edebiyat kuramı oldu. Seirai Yüiçi'nin *Nagazaki* (Dedalus, 2016) ve İkezawa Natsuki'nin *Ağabeyine Çiçek Taşıyan Kız* (Ayrıntı, 2017) gibi 21. yüzyıl Japon edebiyatının dikkat çeken eserlerini Türkçeye kazandırdı. Keio Üniversitesi'nde Türkçe, Japonya Dışişleri Bakanlığı Araştırma Enstitüsü'nde Türkçe ve çeviri, İzmir Ekonomi Üniversitesi'nde ise Japonca dersleri vermiş olan Güven halen Dokuz Eylül Üniversitesi Karşılaştırmalı Edebiyat Bölümü'nde öğretim üyesidir.

içindekiler

sunuş
devrim çetin güven / *yengeç konserveleme gemisi*'nin
21. yüzyılda "bir kez daha", "yeniden doğuşu".... 9

yengeç konserveleme gemisi
1..... 31
2..... 44
3..... 58
4..... 75
5..... 94
6..... 110
7..... 117
8..... 125
9..... 132
10..... 138
ek..... 153

devrim çetin güven

yengeç konserveleme gemisi'nin 21. yüzyılda "bir kez daha", "yeniden doğuşu"

günümüz japon edebiyatının "davetsiz misafiri"

21. yüzyılın eşiğini geçeli henüz 8 yıl olmuştu ki Japonya'da mucizevi bir gelişme yaşandı. Geçen yüzyılın ilk yarısında, daha somut bir ifadeyle 1929'da yayımlanmış bir proletarya (işçi sınıfı) edebiyatı eseri "yeniden keşfedildi". Neredeyse 80 yaşında olan bu eser o kadar müthiş bir enerjiye ve canlılığa sahipti ki muazzam bir ilgi gördü, yazarı Kobayaşi Takici (1903-33) adeta 21. yüzyıl Japon edebiyatı mozaiğinin önemli bir parçası gibi düşünülür oldu. Bir süredir üzerine örtülen "ölü toprağı"nı silkip "yeniden doğarak", "bir kez daha ayağa kalkan" bu eserin adı *Yengeç Konserveleme Gemisi*'ydi.

Bu tuhaf başlıklı kısa romandaki olaylar yasalara göre ne gemi, ne de fabrika olan garip bir ortamda, Hakodate Limanı'ndan Kamçatka (SSCB) sularına açılan Hakkö-maru adlı yengeç konserveleme gemisinde, 1920'lerde geçer. Eserde madencilik, çiftçilik, balıkçılık, üniversite öğrenciliği gibi farklı kesimlerden gelen ve iş güvenliği, beslenme, sağlık, dinlenme, yıkanma gibi temel haklarından büyük ölçüde mahrum bırakılan mevsimlik işçilerin gemideki gündelik yaşamları betimlenir. Üstelik işçilerin sadist şefi Asakava'nın

başını çektiği idareci kesim bununla da yetinmeyip hor gördükleri emekçilere çeşitli zulüm ve eziyetlerde bulunur. Her türlü yasadan soyutlanmış bu "sömürü cehennemi"nde karşımıza çıkan işçiler ücretli emekçilerden ziyade "köle"lere yakındırlar. Onların durumu, bilhassa 19. yüzyıl boyunca ve 20. yüzyılın ilk yarısında dünyanın çeşitli sömürge bölgelerinde köle olarak çalıştırılan yerlileri ya da işgücü olarak Afrika'dan Amerika kıtasına zorla getirilmiş zenci köleleri andırır.

Anlatının ilerleyen aşamalarında geminin emekçi müretebatının maruz kaldığı tahakküm, sömürü ve zulüm koşullarına direnme girişimlerine şahit oluruz. Bu girişimlerin esin kaynağı SSCB kıyılarına sürüklenen teknelerdeki balıkçıların "kızıl propaganda" ile temas etmeleridir. Üstelik onların bu mücadeleleri "koruma" amaçlı gemiye eşlik eden savaş gemisindeki askerlerin süngülenmiş tüfeklerinin ve zalim şef Asakava'nın tabancasının gölgesinde cereyan edecektir. Fakat bu cefa ve eziyetleri ve onlara direnişi, yazar Kobayaşi'nin öyle fazla ciddi ve kasvetli bir havada anlattığı sanılmasın. Hayır, tüm bu sömürü ve direniş, örneğin Émile Zola'nın *Germinal*'de (1885) yaptığı gibi kasvetli bir işçi sınıfı trajedisi olarak katı natüralist bir üslupta sunulmaz. Tam aksine emekçilerin cefa ve direnişlerine, trajik, dramatik öğelerle birlikte mütemadiyen mizah ve müstehcen bir grotesklik eşlik eder. Dahası, anlatıya, ünlü Fransız Rönesans ("Yeniden Doğuş") edebiyatı yazarı François Rabelais'nin *Gargantua ve Pantagruel'in Hayatı* (*La vie de Gargantua et de Pantagruel*, 1532-64) adlı beşlemesini (*pentalogy*) anımsatan karnavalesk, şenliksel bir hava hâkimdir. Tüm bu trajediyle komediyi hünerle harmanlayan anlatı teknikleri romana müthiş bir sürükleyicilik atfeder.

tarihsel arka plan: basındaki olaylardan kobayaşi'nin romanına

Şimamura Teru'nun işaret ettiği gibi *Yengeç Konserveleme Gemisi* 1920'lerin ortalarında, Hokkaido'daki gazetelerde yer bulan bazı gerçek olayları temel alır. Öncelikle bu tuhaf gemilerle ilgili bilgi vermekte fayda var. Metindeki "Hakkō-maru"* gibi SSCB'yle yengeç ve balık avı rekabetinde kullanılan bu fabrika-gemiler, ironik biçimde, Japon-Rus Savaşı (1904-05) esnasında Japon ordusunun "ganimet" olarak ele geçirdiği Rus İmparatorluğu'na ait hastane ve nakliye gemileridir. Neredeyse hurdaya çıkmış olmalarına aldırılmaksızın bunlar, içlerine konserveleme fabrikaları inşa edilerek "yengeç konserveleme gemileri"ne dönüştürüldüler. Bu fabrika-gemilerin faaliyetleri 1920 yılında başlasa da, Kamçatka sularında yoğun hâsılat ve kazancın elde edilmesi 1923'ten itibaren gerçekleşti.**

Metinde, batmakta olan "Çiçibu-maru Gemisi"ne şef Asakava'nın engellemesiyle yardım edilmemesi ve bu nedenle çok sayıda can kaybı yaşanması epizodu hakiki bir vakayı temel alır. Gerçekten de, 26 Nisan 1926'da Çiçibu-maru adlı bir gemi Çişima Takımadaları sularında karaya oturmuş, gönderdiği SOS sinyallerinin diğer yengeç konserveleme gemilerince görmezden gelinmesi sonucu, 254 kişilik mürettebattan 161 kişi bu kazada can vermişti. Bu olay gazetelerde yer almış, diğer gemilerin sorumsuzluğu şiddetle kınanmıştı. Ayrıca Eylül 1926'ya gelindiğinde, Hakuai-maru

---

* Çember veya daire anlamına gelen *maru* (丸) kelimesi, Japonya'da gemi ya da tekne adlarına ilave edilen bir ek olarak kullanılır.

** Şimamura Teru, "Yorum" ("Kaisetsu", 「解説」), Kobayaşi, Takici (yaz.), Fujio, Goo (çiz.), *Yarım Saatte Okunabilen... Üniversite Öğrencilerine Yönelik Manga, Yengeç Konserveleme Gemisi*, (*Sancuppun de Yomeru... Gakusei no tame no Manga Kanikōsen*, 『30分で読める。。。大学生のためのマンガ蟹工船』), Higaşi Ginza Yayınevi, Tokyo, 2006, s. 166-167.

ve Eikō-maru adlı fabrika-gemilerde miço ve balıkçılara yönelik kötü muamele ve şiddet de basında teferruatlı olarak ve sansasyonel bir şekilde yer bulmuş, çok sert biçimde eleştirilmişti.*

Fakat bu sırada medyada fazla yer bulamayan, önemsiz bir ayrıntı gibi geçiştirilen başka bir olay olmuştu. Eikō-maru Gemisi'ndeki ağır çalışma koşullarına ve zulme dayanamayarak firara teşebbüs eden dört miço, işçi şefi ve ustabaşları tarafından demir sopalarla dövülmüştü. Bu keyfi ve aşırı şiddet eylemine karşı gemide "kendiliğinden", spontane bir grev eylemi gerçekleşmişti. Kobayaşi Takici tüm bu olaylara yakın ilgi duydu, çalıştığı bankaya gelen gazetelerden kupürler derlemek, hafta sonları Hakodate'ye gidip incelemelerde bulunmak ve bire bir balıkçılarla görüşmek suretiyle olaylarla ilgili istihbarat topladı. Son derece titiz araştırmalara dayanarak 1928 Ekim sonlarında kaleme almaya başladığı kısa romanı *Yengeç Konserveleme Gemisi*'ni (*Kanikōsen*, 「蟹工船」) 10 Mart 1929'da tamamladı.**

Dolayısıyla, yazar, 1920'lerin ortalarında vuku bulmuş bu bir dizi gerçek olayı birleştirip yoğunlaştırmak suretiyle tutarlı bir hikâyeye dönüştürmüştür. Fakat bu kısa roman elbette, sadece özgül tarihsel olaylara ışık tutmak gibi bir "aktüalite" peşinde değildir. Tüm "medeni" kanunların askıya alındığı "sömürü cehennemleri"nin evrensel bir hikâyesini yazmaktır yazarın asıl niyeti.

Gerçekten de hem yengeç (ayrıca somon ve deniz alabalığı) avı, hem de bunların gemi bünyesindeki fabrikalarda konservelenmesi maksadıyla kullanılan bu gemilerde hiçbir kanun işlemiyordu. Zira bu gemiler anlatıda da açıklandığı gibi, fabrika sayılmadıkları için "Fabrikalar Kanunu"nun,

---

* A.g.e., s. 167.

** A.g.e., s. 167-168.

gemi sayılmadıkları içinse "Deniz Ticareti Hukuku"nun kapsamı dışında kalıyordu. Dolayısıyla, bu fabrika-gemiler, sermayeciler (kapitalistler) için tam bir "sömürü cennet"ini ifade ederken, balıkçılar, tayfalar, ateşçiler ve ergen miçolar içinse bir "sömürü cehennemi" anlamına geliyordu. Bu durum romanın daha ilk cümlesinde sarhoş bir balıkçı tarafından sade fakat çarpıcı bir üslupta dile getirilir:

"Hey, cehenneme gidiyoz lan!"

eserin dilsel zenginliği ve çeviri

Yengeç Konserveleme Gemisi'nin sürükleyiciliği sadece içeriğinden ileri gelmez. Metnin dilindeki zenginlik de bunda epey pay sahibidir. Anlatıda işçi sınıfının konuşma dili ile resmî yazı dili; bölgesel dil (taşrada yahut sömürgelerde konuşulan Japonca) ile standart dil (Tokyo Japoncası) bir çatışma içine sokulmuştur. Ayrıca, işçilerin şakalaşmaları, küfürleri, şarkıları, siyasi eleştiri ve şiarlarındaki (yer yer grotesklik, lirizm ve natüralizm de içeren) "gerçekçi" biçem ile özellikle işçi şefi Asakava'nın söylevleri ve yazılarında ifadesini bulan emperyalist-milliyetçi-ırkçı propagandalardaki "romantik" biçem gibi karşıt alt-söylemler yan yana konularak metnin biçemi çeşitlendirilmiş, heterojenleştirilmiştir.

Bu heterojenliğe katkıda bulunan bir başka etmen dilin bozulması, çarpıtılması, parçalanmasıdır. SSCB topraklarındaki propagandayı çevirmekle yükümlü Çinli tercümanın yetersiz Japoncası ya da işçi önderlerinden "Kekeme" lakaplı balıkçının kendini "tam olarak" ve "zamanında" ifade etmesine engel olan kekeleme sorunu bunun en temel örnekleridir. Burada analitik bir tespitte bulunmak gerekirse, yazar bu iki karakter aracılığıyla emekçi sınıfların, içinde bulundukları sefil koşulları "tam olarak" ve "zamanında"

kavrama, ifade etme araç ve donanımlarından mahrum bırakılmış olmalarını işin içine bolca mizah da katarak dile getirir.

Öte yandan, anlatıda çalışma şartları ile doğanın hoyratlığı birbirine koşut bir şekilde betimlenir. Gerçekten de dondurucu soğuğu, karanlık, buzlu suları, dev dalgaları, şedit rüzgârları, yağmurları, karları, fırtınaları, kasırgaları, işçilerin ellerini parçalayan sert kabuklu yengeçleriyle doğanın acımasızlığı, adeta şef ve ustabaşlarının miçolara, balıkçılara ve diğer emekçilere yönelik zalimliğini destekleyen bir fon, bir arka plan oluşturur. Doğa koşullarının ve fabrika-gemideki yaşam ve çalışma koşullarının sertliği zalimliği, yer yer okuru ürperten, dehşete düşüren, rahatsız eden, sarsan, boğazını düğümleyen kuvvetli betimlemelerle verilir. Bu betimlemelerde neredeyse beş duyunun tamamına hitap eden metaforlar, yansıma sözcükler (*onomatopoeia*), ses efektleri ve sıfatlar seferber edilir. Bu tür romantik hatta gotik dil, yukarıda değindiğimiz grotesk, mizahi, lirik, trajikomik biçemle harmanlanınca muazzam bir dilsel zenginlik hâsıl olur. Böylesi bir dilsel-biçemsel çeşitliliğin romanın okunmasını fevkalade ilgi çekici ve dinamik kılan etmenlerden biri olduğuna şüphe yok.

Genel olarak Japonca'nın temel özelliklerinden olan yansıma sözcükler, ayrıca, bilhassa 1920'lerin Kuzey Japonyası'na has yerel lehçelerden kelime ve ifadeler, bunların yanı sıra yöresel ağızlar, şiveler, işçi sınıfının sokak ağzı, argo ve örtük ifadeler eseri dilsel açıdan son derece zenginleştirse de bu çoğulluğun çeviri için yarattığı zorluklar malumdur. Tüm bu zenginliği mümkün olduğunca etkili biçimde Türkçeye yansıtmaya, Türkçedeki karşılıklarını bulmaya, özgün metindeki biçemsel akıcılığı dilimizde hayata geçirmeye özen gösterdik.

Buna karşılık, dışlayıcı (*exclusive*) bir şekilde Japon kültürüne, gündelik yaşamına ve tarihine özgü olan kelimeleri, kavramları ve ibareleri zorlama bir şekilde "evrenselleştirmek"ten ya da kendi kültürel bağlamımıza yakınlaştırmaktan elden geldiğince kaçındık. Bu nedenle, bu tür ifadelerin özgün versiyonlarını koruyarak, anlamlarını kısa ve öz dipnotlarla sunmak suretiyle özgül bölgesel-tarihsel-kültürel bağlamı vermeye çalıştık.

"bireysel kahramanlar" yerine "meçhul, kolektif kahramanlar"

Diğer yandan, dünya proletarya edebiyatı bağlamında bakıldığında bu eser çarpıcı bir başka özgünlük arz eder: Eserde klasik anlamda "bireysel kahramanlar" yoktur. Örneğin Afrika kökenli kölelere yönelik sömürü ve şiddet meselesini işleyen ABD'li kadın yazar Harriet Beecher Stowe'un *Tom Amcanın Kulübesi* (*Uncle Tom's Cabin; or, Life Among the Lowly*, 1852), maden işçilerinin insanlıkdışı çalışma koşullarını ve buna karşı bir grev girişiminde bulunmalarını anlatan Fransız Émile Zola'nın *Germinal* (1885), bir taş ustasının üniversiteye girme mücadelesini ve bunun sınıfsal nedenlerle trajik biçimde engellenmesini anlatan İngiliz Thomas Hardy'nin *Adsız Sansız Bir Jude* (*Jude the Obscure*, 1895) ya da işçi sınıfından eğitimsiz bir annenin, oğlunun tutuklanmasının ardından siyasileşme sürecini betimleyen Rus Maksim Gorki'nin *Ana* (*Mat*, 1906) gibi proletarya edebiyatı eserlerinin ortak noktası bir "kahraman"larının veya başkişilerinin olmasıdır. Anlatı, mensubu olduğu işçi sınıfını temsil eden bu kahraman eksenli gelişir.

Yengeç Konserveleme Gemisi'nde ise "bireysel kahramanlar" yerine "kolektif kahramanlar" vardır. Bu yüzden ana karakterler özel isimleriyle değil, meslek isimleriyle (işçi,

balıkçı, miço, tayfa, ateşçi, üniversiteli, eski madenci, kamarot, aşçı, gemi hekimi, marangoz, kavasaki teknesi reisi, kaptan, şirket mümessili, ustabaşı, savaş gemisi komutanı vb), yöresel, ulusal ve etnik kimlikleriyle ("Şibauralı", Çinli, Rus), belirleyici şahsi özellikleriyle ("Kekeme") veya geçmişteki birtakım edimlerinden hareketle kendilerine takılmış lakaplarla ("Hava Basma Lan") anılırlar.

Adı olanlar ise, ya işçi şefi Asakava gibi işçi sınıfının en üst katmanındadır, ya da gemide aşırı çalış(tır)ılma temposuna dayanamayıp saklanan, bulunduğunda da türlü türlü işkencelere maruz bırakılan miço Miyaguçi gibi en alt katmanında... Fakat özel ismin kullanıldığı en kritik kırılma noktası fabrika-gemideki kötü çalışma koşullarından ötürü hastalanıp ölen bir balıkçının cenaze sahnesidir. Bu özel isim kullanımı Komori Yōiçi'nin de işaret ettiği gibi işçilerin bilinçlenmeye ve organize olmaya başlamasının simgesel bir ifadesidir. "Kekeme" cenazede kırık dökük fakat etkileyici sözlerle icra ettiği "esinleyici konuşması"nda ölen balıkçı Yamada'nın adını defalarca zikredecektir.*

Yani, "Kekeme" balıkçının, kendilerinin "köle" gibi "ölümüne" çalış(tırıl)makta olduklarını ve Yamada'nın aslında bu "kölece" çalış(tırıl)ma yüzünden katledildiğini tespit etmesi manidardır. "Kekeme", parçalanmış sözlerle içinde bulundukları durumun "adını koyar". Yazarın ölen balıkçıya bir "özel ad" (Yamada) vermesiyle, "Kekeme"nin içinde bulundukları durumu "adlandırması" (ölümüne, kölece çalıştırılma sonucu katledilme) birbiriyle örtüşür, birbirini tamamlar.

---

* Komori, Yōiçi, "Introduction", Kobayaşi Takici, *The Crab Cannery Ship and Other Novels of Struggle*, Željko Cipriš (Çev.), University of Hawaii Press, Honolulu, 2013. s. 9.

eserin "doğuş"u ve "yeniden doğuşları"

Buraya kadar kullandığımız "yeniden keşif", "yeniden doğuş" ve "bir kez daha ayağa kalkma" gibi ibarelerin de işaret ettiği gibi, *Yengeç Konserveleme Gemisi* bir yazınsal yapıt olarak, bir anlamda, edebiyatın ve mitolojinin temel temalarından olan "doğum-ölüm-yeniden doğum döngüsü"nden geçti. Eserin "ilk doğuşu", Japon Proletarya Sanatları Federasyonu'nun (*Nihon Puroretaria Geycutsu Renmey*, 日本プロレタリア芸術連盟) yayın organı olan *Mücadele Bayrağı* (*Senki*, 「戦旗」) dergisinin Mayıs ve Haziran 1929 sayılarında tefrika edilmesiyle oldu. Yayımlanır yayımlanmaz büyük ilgi gördü. Sadece Kobayaşi'nin değil, 1890'ların sonlarından 1930'ların ortalarına kadar etkili olan Japon proletarya edebiyatının en meşhur eseri haline geldi.*

Üstelik metnin popülerliği ulusal sınırlara takılmadı. 1933'e gelindiğinde *Yengeç Konserveleme Gemisi*'nin ünü Japonya'nın ve Japoncanın sınırlarını aşarak Çince, Rusça ve İngilizce gibi dünya dilleriyle buluştu, metin bir dünya edebiyatı eserine dönüştü. Fakat daha sonra, uzunca bir süre, üzerine adeta bir "ölü toprağı" örtüldü. İçeride baskı ve dışarıda emperyal yayılmacılık devri olan 1930'ların ortalarından 1940'ların ortalarına kadar diğer proletarya edebiyatı eserleriyle birlikte topyekûn bir sansüre maruz kaldı. II. Dünya Savaşı sonrasında "yeniden doğdu". Bu "diriliş"in önemli göstergelerinden biri de yönetmen Yamamuro Sō'nun (山村聡) 1953'teki aynı adlı film uyarlaması oldu. Ne var ki, 1970'lerin ortalarında başlayan "toplumun apolitikleş(tiril)mesi" sürecinde *Yengeç Konserveleme Gemisi* bir defa daha tozlu raflarda unutulmaya terk edildi.**

---

* Şimamura Teru, "Yorum" ("Kaisetsu", 「解説」), s. 165.

** Komori, Yōiçi, "Introduction", s. 9.

Ve eser 21. yüzyılın başında mucizevi bir şekilde yeniden dirildi, cinaslı bir deyişle "hortladı". Ve yukarıda da değindiğimiz gibi 2008'de bir *best seller* olarak, "bir kez daha" yeniden keşfedildi. Üstelik bu "yeniden doğuş" süreci inceleme kitapları, manga uyarlamaları, Kobayaşi Takici belgeselleri, uluslararası sempozyumlar ve yönetmen SABU'nun (さぶ; gerçek adı Tanaka Hiroyuki=田中博行) 2009'daki aynı adlı sinema adaptasyonu gibi farklı temsil türlerinde devam etti.

21. yüzyıl başlarındaki bu son diriliş/"hortlama"nın arka planındaki etmenlerden birinin Japonya ve dünyadaki iktisadi-siyasi gelişmeler olduğunu söyleyebiliriz. Bilindiği gibi, Japonya II. Dünya Savaşı'nın son yıllarında Tokyo, Osaka, Nagoya ve Kobe'yi hedef alan hava bombardımanları ve müteakip Hiroşima-Nagazaki'ye yönelik nükleer katliamlarla asimetrik bir Müttefik Kuvvetler şiddetine maruz kaldı. Bu şiddet sonucunda ülke yerle bir edilip enkaz yerine döndürüldü, tanınmayacak hale geldi. 1950'lerin ortalarından itibaren hızlı bir sınai kalkınma ve iktisadi büyüme sürecine girdi. Bu süreç ivme kazanarak 1990'ların başına kadar sürdü. Ve Japonya dünyanın en gelişmiş teknolojisi ve ekonomisine sahip refah devletlerinden biri oldu. Ancak, 1995'ten itibaren yürürlüğe sokulan yasal düzenlemelerle Japon emekçi kesimi müreffeh devlet yapısına özgü güvenli istihdam ve çalışma koşullarını yitirmeye başladı.* Söz konusu yasal düzenlemeler etkisini 21. yüzyılın ilk on yılında çok bariz biçimde gösterdi. Bu olumsuz gidişata 15 Eylül 2008'deki Lehman Brothers yatırım şirketinin iflasıyla tetiklenen ve ABD'den tüm dünyaya yayılan uluslararası finans krizi de eklenince ekonomik buhranın faturası daha da ağırlaştı.

---

* A.g.e., s. 9.

İstihdam güvensizliği, işsizliğin artışı gibi gelişmeler bunun en bariz işaretleriydi. İşlerini kaybederek sokakta, mukavva kutulardan yaptıkları küçük sığınaklarda ya da yere serdikleri mavi muşambaların üzerinde yaşamak zorunda kalan on binlerce evsiz, yani *homuresu*'lar* ciddi bir toplumsal sorun olarak ortaya çıktı. Bunların yanı sıra, aşırı çalışmaktan ölenlere (*karōşi*, 過労死) dair haberler kamuoyunu hayrete düşürüyordu. Daha da şaşırtıcı olan ise intihar vakalarında dehşetengiz bir artış gözlenmesiydi (her yıl otuz binden fazla kişinin canına kıydığı kaydediliyordu). Hal böyleyken, kendilerini "gelir dağılımları arasında uçurum olan [bir] toplum"da (*kakusa şakay*, 格差社会) yaşayan, "çalışan yoksullar" (*vaakin puaa*, ワーキング・プア)** ya da "kayıp kuşak" (*rosu cene*, ロス・ジェネ)*** olarak tanımlayan heterojen bir sınıf ortaya çıktı.****

Fakat kitlelerin *Yengeç Konserveleme Gemisi*'yle yeniden buluşması doğal, "kendiliğinden" bir güzergâh izlemedi. Bu "yeniden keşif"te, Kobayaşi Takici ile aynı üniversiteden (Otaru Ticaret Üniversitesi) mezun işadamı Sano Çikara'nın girişimleriyle kurulan Takici Kütüphanesi ve Japonya Komünist Partisi gibi kuruluşların büyük rolleri oldu. Örneğin, Takici Kütüphanesi, Kobayaşi ve eserleri üzerine on adet kitap yayımladı. Bunların arasında özellikle 2006'da gençlerin ilgisini çekmek için tasarlanmış, çizimleri Fujio Goo (藤生ゴオ), kapsamlı bir "Yorum" metni ve dipnotları Şimamu-

---

* (İng.) *homeless*'dan Japoncalaştırılmıştır.

** (İng.) *working poor*'dan Japoncalaştırılmıştır.

*** (İng.) *lost generation*'dan kısaltılarak Japoncalaştırılmıştır.

**** Field, Norma, "Commercial Appetite and Human Need: The Accidental and Fated Revival of Kobayashi Takiji's *Cannery Ship*", *The Asia-Pacific Journal-Japan Focus*, Cilt: 7, Sayı: 8/8, 17 Şubat 2009, https://apjjf.org/-Norma-Field/3058/article.html.

ra Teru tarafından hazırlanmış *Yengeç Konserveleme Gemisi** adlı manga uyarlaması büyük ilgi gördü. Aynı kuruluş, Otaru Ticaret Üniversitesi'yle işbirliği içinde bir dizi uluslararası sempozyum düzenledi, belgesel gösterimleri yaptı. Bunların yanında, bir zamanların aşırı sağcı kadın punk-rock grubu solisti, son zamanlarda aktif bir işçi sınıfı eylemcisi olan Amamiya Karin'in bireysel faaliyetleri eserin yazılı ve görsel medyada görünür kılınmasında etkili oldu. Böylece esere ve yazar Kobayaşi'ye olan ilgi bir kartopunun yuvarlanarak büyümesi misali büyüdü, nihayet 2008'de eser yüz binlerce nüsha satan bir *best seller*e dönüştü.** Kobayaşi'nin "hayalet"i, Öe Kenzaburō (大江健三郎), İnoue Hisaşi (井上ひさし), İkezawa Natsuki (池澤夏樹), Seirai Yüiçi (青来有一) gibi yaşayan yazarların arasında dolaşır ve Murakami Haruki (村上春樹) gibi 21. yüzyılın çok satan postmodern altkültür yazarlarıyla boy ölçüşür oldu.

Böylelikle, yaşam kalitesi düşmüş, istihdam güvenliği azalmış özel şirket elemanlarının, işçilerin ve işlerini kaybetmiş ya da iflas edip sokaklarda yaşamak zorunda kalmış, çoğu tahsilli kişiler olan *homuresu*ların, intiharın eşiğindeki emekçilerin ve bunların yanında ülkelerinin emperyal savaşlara katılmasına karşı olan barışçıların bu eserle buluşması sağlanmış oldu. Refah toplumunun hazcılığından ekonomik buhran ortamına geçerek boşluğa düşmüş "kayıp kuşaklar" kendi güvensiz, bunalımlı durumlarına ve buna karşı direnme, mücadele etme arzularına en iyi tekabül eden

---

* Kobayaşi, Takici (yaz.), Fujio, Goo (Çiz.), *Yarım Saatte Okunabilen... Üniversite Öğrencilerine Yönelik Manga, Yengeç Konserveleme Gemisi*, (*Sancuppun de Yomeru... Gakusei no tame no Manga Kanikōsen*, 『30分で読める。。。大学生のためのマンガ蟹工船』), Yorum ve Dipnotlar: Şimamura Teru, Higaşi Ginza Yayınevi, Tokyo, 2006.

** Field, Norma, "Commercial Appetite and Human Need: The Accidental and Fated Revival of Kobayashi Takiji's Cannery Ship".

imge ve söylemi cehennemvari, "kölece" çalışma koşullarını anlatan *Yengeç Konserveleme Gemisi*'nde buldular. Nitekim ABD'li Japon edebiyatı ve cinsiyet çalışmaları (*gender studies*) araştırmacısı Norma Field'in belirttiği gibi, "sömürü ve direnişi" bu kadar cazibeli ve kapsamlı imgelerle sunan başka bir çağdaş eser bulunmaması Kobayaşi'nin yeniden keşfini elzem kılmıştır.*

Diğer yandan bu eser, müşkül durumdaki okurlarına, kendilerininkine benzer acıların ve travmaların çok daha ağırlarının geçmişte de yaşandığını gösterip onları rahatlatan, onlara *katharsis* (sanatsal arınma, deşarj) sağlayan bir araç olmadı. Bilakis, onlara rahatsızlık vererek durumlarını daha iyi kavrayıp ifade etmelerini olanaklı kılan ve onları "canlandırıp" harekete sevk edecek "imgeler" sunan dinamik bir metin oldu.

Nitekim bu eserin bir furyaya dönüşerek yüz binlerce sattığı 2008 sonları ve 2009 başları sendikasız işçilerin, "Yoksulluk Karşıtı Rabıta" (*Hinkon Netto-vaaku*, 反貧困ネットワーク), "Özel İstihdam İşçileri Yeni Yıl Köyü" (*Toşi-koşi Haken Mura*, 年越し派遣村) gibi sivil toplum örgütleri ve dayanışma köyleri kurdukları dönemdir. Komori Yōiçi'nin sözlerini ödünç alırsak bu tür teşebbüsler, Kobayaşi Takici'nin "kolektif eylemin etkililiğini savunan kuramlarının 21. yüzyılda da geçerli olduğunu" kanıtlamıştır.**

Dolayısıyla, *Yengeç Konserveleme Gemisi*'nin sadece Japonya'da değil, çeviriler aracılığıyla çeşitli dünya ülkelerinde de bir "hortlak" ya da Karl Marx'a atıfla söylersek bir "hayalet" (*Gespenst*) gibi dolaşmasında rol oynayan etmenlerden biri de, emekçi kesimlerin, kendi cevrücefalarının yansımasını bu veciz metinde bulması oldu.

---

* A.g.e.

** Komori, Yōiçi, "Introduction", s. 9-10.

"köle" ve "fahişe": kobayaşi'nin feminizmi

Buraya kadar fasılalı olarak değindiğimiz üzere, *Yengeç Konserveleme Gemisi*'nin başlıca imgelerinden biri "köle"-liktir. Bedenin maddi-manevi çıkar maksadıyla "köle"leştirilmesi ve sömürülmesi durumunu Kobayaşi'nin kısa ömrünün çeşitli evrelerinde gözlemlemek mümkündür.

Takici 13 Ekim 1903'te Japonya'nın anakarası Honşu'nun kuzeybatısında bulunan Akita Vilayeti'nin Şimokavazoi Köyü'nde doğdu. Ailesi ekonomik nedenlerle yazar henüz 4 yaşındayken Hokkaido Adası'nın Otaru kentine göç etmek zorunda kaldı. Ailenin reisi konumundaki amcasının yanlış yatırımları yüzünden bir zamanlar toprak sahibi olan ailenin işleri bozulmuştu. O dönemde iflas eden ve topraklarını kaybeden çiftçiler devlet tarafından Hokkaido gibi "sömürge" bölgelerine gönderiliyor, bunların çoğu orada ücretli işçiler olarak çalışıyordu. Aynı müşkül duruma düşmüş ailelerden biri olan Takici'nin aile efradı da amcasının Otaru'da işletmekte olduğu ekmek fırınında ücretli işçi oldu. Bizzat Takici de bu aile işletmesinde çalışarak kendi eğitimini finanse etti. Yani bir anlamda toprak sahibi durumundan "ücretli köle" durumuna düşmüşlerdi. Kobayaşi edebiyat ve sanat tutkusunun filizlendiği yer olan Otaru Ticaret Lisesi'ni bitirdikten sonra, Otaru Ticaret Yüksekokulu'na (şimdiki adıyla Otaru Ticaret Üniversitesi) girdi. Yüksekokul yıllarında çeşitli edebiyat dergilerinde öyküleri yayımlandı. 1924'te mezun olduğunda Hokkaido Sömürge Bankası'nda işe girdi. Nitekim ismiyle müsemma, bu bankanın asli işlevi Hokkaido ve Karafuto'nun sömürgesel kalkınmasını teşvik etmekti ve Japon anakarasından (yani *iç topraklar*dan) gelen yerleşimcilere, onların yerli halktan yağmaladıkları toprakları teminat alarak uzun vadeli kredi sağlıyordu. Banka Japon-Çin (1894-95), Japon-Rus (1904-05) ve I. Dünya

Savaşları'yla (1914-18) giderek faaliyet alanını genişleterek emperyalist teşebbüslerin finansçısı konumuna gelmişti.*

Kobayaşi bir yandan asıl amacı sömürge bölgelerindeki doğal kaynakları ve insan emeğini sömürmek olan bir bankada, deyim yerindeyse "ücretli köle" olarak çalışırken, diğer yandan edebî ve siyasi faaliyetleriyle buna direniyordu. Örneğin, Japonya'nın Şubat 1928'de düzenlenen ilk genel seçiminde (bu seçimde sadece erkekler oy kullanabildi), Komünist Parti'nin seçim kampanyasında görev aldı. Seçimlerde işçi partileri 466 koltuktan 8'ini kazandı. Bu bile devlet yetkililerini oldukça rahatsız etti. 15 Mart'ta düzenlenen operasyonlarla ülke çapında 1.600'den fazla kişi tutuklandı. Tutuklu sayısında Otaru kenti, Tokyo ve Osaka'dan sonra üçüncü sıradaydı. Kobayaşi bu süreçte yapılan ruhsal-bedensel baskı ve işkenceleri "15 Mart 1928" ("1928 nen 3 gatsu 15 niçi", 「1928 年3月25日」, 1928) adlı öyküsünde ifade etmiştir.**

Elbette, "köle"lik imgesinin türevlerinden biri "cinsel kölelik" yani "fahişelik"tir. Bu imge *Yengeç Konserveleme Gemisi*'nde de çeşitli biçimlerde karşımıza çıkar: Fahişelere dair müstehcen anlatılar, fahişeler için uydurulan bir şarkı, 14-15 yaşındaki miçoların bazı balıkçılar tarafından karamel şekeri karşılığında eşcinsel fuhuşa zorlanması gibi...

Öte yandan, hikâyenin işlenme tarzında çok değişik bir feminist duyarlılık gözlenir. Kadının neredeyse namevcut olduğu anlatıda, müstehcenlik ve grotesklik bolca mevcutsa da, "fuhuş" ya da "fahişelik" imgesinin işlenişinde birçok Batı proletarya edebiyatında gözlenen tipik "erkek estetiği" söylemini temel alan ataerkil, erkek egemen ideoloji yoktur. Bu türden yaklaşımlar bazı balıkçıların konuşmalarında görül-

---

* A.g.e., s. 1-2.

** A.g.e., s. 6.

se de hemen diğerleri ya da anlatıcı tarafından göreceleştirilir. İronik bir şekilde, "fahişe"ler, daha doğrusu "fahişelik" olgusu işçilerin cinsel arzularının nesnesi olmanın ötesinde, adeta onların empati kurduğu, kendilerini bulduğu bir kimliktir.

Bu meseleyi ele almak için öncelikle Kobayaşi'nin bir "köle"lik türü olarak "fahişe"liğe bakışını anlamak gerekir. Bunun için Komori Yōiçi'nin çözümlemeleri oldukça önemli bakış açıları sunmaktadır. 21 yaşındaki Takici bankada çalışmaya başladıktan altı ay kadar sonra Yamakiya adlı lokanta-randevuevi karışımı işletmede çalışan 16 yaşındaki bir fahişeye, Taguçi Takiko'ya gönlünü kaptırır. Kapitalist toplumun sınıf sisteminin en alt basamaklarında bulunan, kendi cinselliğini metalaştırmak zorunda bırakılmış bir kadına âşık olmak aynı sınıf sisteminin ortalarında yer alan Takici'yi bir kimlik krizine sürükler. Fakat bu deneyim, diğer yandan Takici'nin yeni bakış açıları kazanmasını sağlayacak, onun müstakbel edebiyat eserlerinin çekirdeğini oluşturacaktır.*

İlginç bir tesadüf eseri bir yıl sonra 1925'te Hayama Yoşiki (葉山嘉樹) adlı bir genç yazar "Fahişe" (İnbaifu, 「淫売婦」) başlıklı bir öykü yayımlar. Bu eser Japon proletarya edebiyatının (*Puroretariya Bungaku*, プロレタリア文学) sanal manifestosu haline gelir. Çünkü bu eser ve onun oluşturduğu "fahişelik" metaforu, işçilerin, gelişmekte olan sınıf bilinçleriyle "fuhuş" arasında bağ kurabilmelerini sağlar. Nitekim kapitalizm işçilerin bedenlerini de zorla, (tıpkı fahişelerinki gibi) parayla alınıp satılabilen metalara [ya da "canlı metalar" olan "köle"lere] dönüştürmektedir. Kobayaşi hem bu metaforlaştırmadan ve hem de âşık olduğu Takiko'nun acı deneyimlerinden yola çıkarak, sonradan "Takiko

* A.g.e., s. 2-3.

Hikâyeleri" olarak adlandırılacak "Geride Bırakılanlar" (*Nokosareru Mono*, 「残されるもの」, 1927) ve "Takiko ve Diğerleri" (*Takiko Sonota*, 「滝子其他」, 1928) gibi öyküleri kaleme alır. Bu metinlerde "hayat"ın ve toplumsal hiyerarşinin en alt basamaklarına itilmiş "hayat kadınların"ın kendi cinselliklerini/bedenlerini bir meta olarak satması şeklindeki gerçeklikle hesaplaşmaya girişmiştir. *

Bu çözümlemelerin ışığında *Yengeç Konserveleme Gemisi*'ndeki "fahişe"lik imgesine baktığımızda, "erkeklerin dünyası"nda geçmesine rağmen hikâyede tuhaf bir şekilde bir "feminist" duyarlılığın tezahür etmesini anlamlandırabiliriz. Dolayısıyla bu "seks köleliği" teması aracısız olarak, anlatıya "öylesine" dahil edilmiş değildir. Metnin Kobayaşi'nin kişisel, edebî, toplumsal deneyimleriyle alakalı, karmaşık bir arka planı vardır. Diğer yandan, bu "feminist" söylem, örneğin Fransız Romantik yazar Alexandre Dumas'nın gayrimeşru oğlu Dumas Fils'in, biraz da metreslik yaparak geçimini sağlamak zorunda kalmış annesiyle empati kurarak yazdığı *Kamelyalı Kadın* (*La Dame aux camélias*, 1848) romanındaki sözde "proto-feminizm"inden farklıdır. Zira bu romanda yazar, Marguerite Gautier adlı yüksek sosyete fahişesine (*courtisane*) ve dolayısıyla "seks köleliğine" "hoşgörü" ideolojisiyle yaklaşır, "toplumdaki gelir dağılımı eşitsizliğinin bir ürünü olan fuhuş sorununu [seks köleliğini] doğallaştırır, köylünün [burjuva] ya da yüksek sosyete yaşamına yönelik hayranlık ve arzularının bir sonucuymuş gibi sunar."**

Kobayaşi'de ise Dumas Fils'in aksine ataerkil toplumsal düşünce kalıplarına yenilmeyen, hatta onun ötesine geçen

---

* A.g.e., s. 2-4.

** Güven, Devrim Çetin, "Dünya Edebiyatında 'Amansız Hastalık' Söylemi - Sontag, Karatani ve Dumas Fils Örneklerinde", *Turkish Studies*, Volume 11/4, Kış 2016, s. 428.

bir "feminist" bilinç vardır. Anlatının cinsiyet söylemi sürekli göreceleştirilen müstehcen grotesk alt-söylem ile nitel olarak baskın feminist alt-söylemin* çatışması sonucu meydana gelir. Bu söylemsel dinamizm kadının var olmadığı bir ortamda sömürülen, zulüm gören ve direnen yengeç konserveleme gemisi işçilerini giderek kadınların başı çektiği (kısmen Gorki'nin *Ana* romanında ifadesini bulan) anaerkil bir dünya tahayyülüne doğru itecektir.

türkiye'de "kobayaşi takici" alımlaması

Kobayaşi Takici hem siyasi hem de *Yengeç Konserveleme Gemisi* gibi edebî faaliyetlerinden ötürü, kısaca *Tokkō* addedilen Özel Yüksek Polis Birimi'nce (*Tokubetsu Kōtō Keisatsu*, 特別高等警察) 20 Şubat 1933'te tutuklanıp ağır işkence sonucu hayatını kaybettiğinde henüz 29 yaşındaydı. Ama Kobayaşi'nin eserleri bilhassa *Yengeç Konserveleme Gemisi* aracılığıyla ölümüne meydan okuyarak çeşitli dönemlerde fasılalı olarak "yeniden doğdu". Okurunun ufkunu ve muhayyilesini genişletti. Ona yeni bakış açıları sunmayı sürdürdü. Şimdi, onun ölüme meydan okuyarak "yeniden doğacağı" mekân Türkiye ve Türkçe oluyor.

Eserleri çevrilmemiş olsa da Kobayaşi'nin "hayalet"i zaten çoktan Türkiye'deki sanat ve düşün ortamlarında dolaşmaya başlamıştı. Örneğin, 2010'da *Yengeç Konserveleme Gemisi*'nin bir manga uyarlamasının Türkçe çevirisinin** yayımlanması, 2012'de Yamamuro Sō'nun (山村聡) aynı adlı film adaptasyonunun VII. İşçi Filmleri Festivali'nde gösterilmesi, basın-

---

* Böyle bir feminist bilinci veya feminist söylemi mümkün kılan etmenlerden biri Japoncanın "cinsiyet" bağlamındaki kendine özgülüğüdür. Zira Japoncada kadını ve cinselliği aşağılayan erkek egemen küfür ve hakaret ya da argo ifadeleri yok denecek kadar azdır.

** Kobayaşi Takici, Variety Art Works, East Press (Çiz.), *Yengeç Gemisi*, Hüseyin Can Erkin (Çev.), Yordam Kitap, İstanbul, 2010.

da bu manga ve film uyarlamaları üzerine çok sayıda yazı neşredilmesi, eserin film uyarlaması üzerine bir makale yazılması,* "15 Mart 1928" öyküsü üzerine bir çözümlemenin yayımlanması** vb ile aslında bu çevirinin kültürel zemini çoktan oluşmuştu.

Kobayaşi'nin en meşhur eseri olan *Yengeç Konserveleme Gemisi* çevirisiyle, bu zemin biraz daha geliştirilmiş olsa da, elbette ki tamamlanmıyor. Diğer eserlerinin tercümesi ve Kobayaşi üzerine eleştirel, akademik çalışmalar gibi daha yapılacak çok şey var. Bu çevirinin ve bu naçizane "Sunuş" yazısının yeni Kobayaşi Takici çevirilerine ve araştırmalarına, ya da bu metnin anahtar ifadeleriyle söyleyecek olursak Kobayaşi'nin "yeniden doğuşları"na katkıda bulunmasını diliyorum.

teşekkür

Son olarak, *Yengeç Konserveleme Gemisi*'nin Japonya'da ve dünyadaki "yeniden doğuşu"nda büyük katkıları olan (bu "Giriş" yazısında da görüş ve çözümlemelerini bolca alıntıladığım) iki değerli hocama teşekkür etmek istiyorum.

Kobayaşi Takici ve bilhassa *Yengeç Konserveleme Gemisi*'yle ilgili konulardaki engin birikimiyle çeviri sırasında yardımlarını esirgemeyen, dünyadaki önde gelen Japon proletarya edebiyatı ve Kobayaşi Takici uzmanlarından Ferris Üniversitesi öğretim üyesi, Hocam Prof. Dr. Şimamura Teru'ya (島村輝) en içten şükranlarımı sunarım.

---

* Öner, İnan, "Japonya'da İşçi Sinemasına Bir Örnek: *Yengeç Gemisi* – Geri Dönen Özne: Proletarya", *İşçi Filmleri, Öteki "Sinemalar"*, Funda Başaran (Yay. Haz.), Yordam Kitap, İstanbul, 2015.

** Öner, İnan, "Yabancılaştırma ve Direnişin Öyküsü: *15 Mart 1928* –1920'li Yıllar Japonya'da Toplumcu Gerçekçiliğin Baharı ve Kobayaşi Takici", *I. Türkiye'de Japonya Çalışmaları Konferansı*, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul, 2012.

Ayrıca, gerek konferansları, gerek metinleri, gerekse sohbetleriyle proletarya edebiyatı konusunda beni her zaman aydınlatan, dünyadaki başlıca Japon edebiyatı araştırmacılarından biri olan eleştirmen, edebiyat kuramcısı, Tokyo Üniversitesi öğretim üyesi, Hocam Prof. Dr. Komori Yōiçi'ye (小森陽一) en içten minnet duygularımı ifade etmek isterim.

Devrim Çetin Güven
7 Mart 2018, İzmir, Buca

yengeç konserveleme gemisi

kobayaşi takioi

yengeç konserveleme gemisi

1

"Hey, cehenneme gidiyoz lan!"

İki balıkçı güvertenin küpeştesine yaslanmış vaziyette, sümüklüböcek misali sırtını germiş, denizi kucaklayan Hakodate kentinin caddelerine bakıyordu. Balıkçılardan biri dibine kadar soğurduğu, neredeyse parmaklarını yakacak izmariti balgamıyla birlikte denize savurdu. Sarma sigara bir soytarı gibi taklalar attı, geminin yan cephesinden sekerek suya düştü. Adamın tüm bedeninden, insanın burnunun direğini kıran bir içki kokusu geliyordu.

Kırmızı *taiko* davulu gibi geniş göbeklerinin üstünde yüzen buharlı vapurlar... Mal yüklendiğinden olsa gerek, adeta birileri yenlerinden kuvvetle çekiyormuş gibi adamakıllı, bir yana kaykılmış gemiler... Sarı, kalın bacalar... Büyük çanları andıran şamandıralar; tahtakuruları misali gemilerin arasında seğirten çatanalar; soğuk soğuk ve kasvetle tüten dumanlar; satıhlarında ekmek parçaları ve çürük meyveler yüzen, kendine özgü bir dokuma kumaşmış gibi görünen dalgalar... Duman rüzgârın etkisiyle dalgalardan sekince etrafa dayanılmaz bir kömür kokusu yayıldı. Vinçlerin çıkardığı gümbürtü, zaman zaman dalgaların iletkenliğiyle daha da güçleniyor, insanın kulaklarını çınlatıyordu.

Yengeç konserveleme gemisi Hakkō-maru'nun hemen önünde boyaları dökülmüş bir yelkenli demirlemişti. Çıpa-

sının zinciri pruva tarafındaki, ineklerin burun deliklerini andıran oyuktan sarkıyordu. Ağızlarında pipolarıyla iki yabancının, kurulmuş mekanik robotlar gibi güvertenin aynı yerinde bir aşağı bir yukarı gidip geldikleri görülüyordu. Muhtemelen bir Rus gemisiydi. Japon yengeç konserveleme gemilerini gözetlemekle görevli bir devriye aracı olmalıydı.

"Ulan meteliğim kalmadı be! Sıçayım böyle işin içine!"

Balıkçılardan biri bunları söyledikten sonra arkadaşına yaklaştı. Arkadaşının elini yakaladığı gibi kalçasına götürdü, ceketinin altındaki fitilli kadife tulumunun arka cebine bastırdı. Cepte küçük bir kutuyu andıran bir şey vardı.

Diğeri sesini çıkarmadan arkadaşının suratına bakıyordu.

"He he he!" diye kıkırdadı, "*hana** kartları oğlum!" diye bağırdı keyifle.

Kaptan ağzında sigarası, bir "şōgun"** edasıyla güvertede volta atıyordu. Dışarı üflediği duman kesin açılar çizerek burnunu geçtikten sonra, parçalara ayrılıp uzaklara doğru uçtu. Tayfalar, ellerinde nevale dolu kovalarla, altlarına bambu ağacından pençe yapılmış *zōri*** terliklerini sürterek koşuşturuyor, telaşla ön taraftaki kamaralara girip çıkıyorlardı. Hazırlıklar tamamlanmıştı, gemi demir alabilirdi artık.

---

* *Hana* veya *Hanafuda* (花札): Her biri yılın bir ayını temsil eden on iki takımdan oluşan kartlarla oynanan Japonya'ya has bir tür iskambil oyunu. Her takım, üzerinde muhtelif çiçek motifleri olan dört karttan ibarettir ve iskambilde olduğu gibi kartlar türlerine göre farklı puanlara sahiptir. (ç.n.)

** Şōgun (将軍): Minamoto ve Taira kavimleri arasındaki Genpei İç Savaşı'nın galibi olan Minamoto no Yoritomo'nun (源頼朝) *tennō*yu, yani imparatoru simgesel ve etkisiz bir konuma iterek yönetimi ele almasından itibaren, Kamakura Devri'nden (1192-1333) Meiji Restorasyonu'na kadar (1868) neredeyse yedi asır boyunca ülkeyi fiilen yöneten askerî hükümdarlara verilen ad. Bu süreçte, *samuray* (侍) ya da *buşi* (武士) adı verilen asker sınıfı ülkenin hâkim zümresi haline gelmiştir. (ç.n.)

*** *Zōri* (草履): Genellikle çeltik samanından imal edilen geleneksel Japon terliği. (ç.n.)

İki balıkçı miçoların bölmesine açılan lombar ağzından aşağı baktılar: Geminin dibindeki ranzalarda yuvalarından kafalarını çıkarmaya çalışan yavru kuşları andıran bir kaynaşma olduğu görülüyordu. Hepsi on dört, on beş yaşlarında oğlanlardı.

"Nerdensin len?"

"... Mahallesi'nden."

Hepsi Hakodate'nin kenar mahallelerindendi. Yoksulluk bir araya getirmiş, gruplandırmıştı onları.

"Ya ordakiler?"

"Onlar Nanbu'dan."

"Şunlar?"

"Akita."

Her ranza kümesi farklı bir yöreye aitti.

"Akita'nın neresinden?"

Oğlanın burnundan irin gibi bir sümük akmaktaydı ve gözlerinin kenarı kızarık, şişik ve aşağı sarkıktı:

"Kuzey Akita'danıh biz."

"Çiftçi misiniz?"

"He."

Bölmenin havası boğucuydu; çürük meyvelerin ekşi kokusuyla kaplıydı. Üstelik onlarca turşu bidonu yan kamarada depolandığı için bir de "bok"u andıran bir koku daha ekleniyordu buna.

"Bundan böyle beybabanız kucağında yatırcak sizi!" dedi balıkçı, arsızca sırıtarak.

Karanlık bir köşede, *hanten* paltosu* ve uzun don giymiş, *furoşiki*** bohça bezini de üçgen oluşturacak şekilde başör-

---

* *Hanten* (袢天): Sıcak tutması için yüzü ve astarı pamuklu kumaştan yapılmış geleneksel kısa japon paltosu. (ç.n.)

** *Furoşiki* (風呂敷): Bohça yapmada ve hediye paketlemede kullanılan geleneksel Japon kumaşı. (ç.n.)

tüsü niyetine başına bağlamış bir anne elma soyuyor, ranzasında yüzükoyun uzanmış vaziyetteki çocuğuna yediriyordu. Çocuğunun elmayı yiyişini seyrederken, sarmal şeklinde soyduğu kabukları da kendi yiyordu. Bir şeyler konuşuyor, çocuğunun başucundaki *furoşiki* bohçasını defalarca çözüp yeniden bağlıyordu. İçeride yedi sekiz anne vardı. Uğurlamaya gelecek kimsesi olmayan *iç topraklar*dan gelmiş çocuklar, anneleriyle vedalaşanlara kaçamak bakışlar fırlatıyorlardı.

Saçları ve bedeni çimento tozlarına bulanmış bir kadın karamel kutusundan ikişer tane şeker çıkarıp etrafındaki çocuklara pay ederken: "Bizim Kenkiçi'yle gözel gözel çalışın, he mi?" dedi. Elleri ağaç kökleri gibi biçimsiz, kocaman ve kaba sabaydı.

Diğer analardan kimi oğlunun burnunu siliyor, kimi havlusuyla yüzünü temizliyor, kimiyse usulca kulağına bir şeyler fısıldıyordu.

"Senin mahdumun da pek bi gürbüzmüş gız" dedi analardan biri diğerine.

"Ehh, sayılır."

"Benimki pek çelimsiz, bi şey olursa diye içim içimi yiyo valla!"

"Sade sen mi ayol, herkes evhamlı..."

İki balıkçı yüzlerini lombar ağzından güverteye doğru çevirince rahat bir nefes aldılar. Huzursuz, aniden suskun-

---

* İç topraklar (*nayçi*, 内地): Büyük Japonya İmparatorluğu Anayasası'nda (1889) Honşu, Şikoku, Kyuşu gibi adalar "anavatan" olarak tanımlanmış, bu anavatana "iç topraklar" anlamına gelen *nayçi* (内地) adı verilmişti. Buna karşılık, bilhassa Meiji Restorasyonu'ndan (1868) sonraki süreçte ilhak edilen ya da sömürgeleştirilen Hokkaido, Okinawa, Taiwan, Kore, Karafuto, Çişima Takımadaları ve diğer müstemleke bölgeleri ise "dış topraklar" (*gayçi*, 外地) olarak tanımlanmaya başladı. Bu *nayçi=iç topraklar* ve *gayçi=dış topraklar* terimleri II. Dünya Savaşı öncesi Japon emperyalizminin (1868-1945) jeopolitik merkez-kenar anlayışını yansıtmaktadır. (ç.n.)

laşmış bir vaziyette, miçoların kaldığı "delik"e göre, daha ziyade, pruvaya, yani geminin baş kısmına yakın olan ikizkenar yamuk şeklindeki kendi "yuva"larına döndüler. Burada çapanın her indirilip kaldırılışında, çimento karıştırıcısının içine atılmışçasına savrulacak, dengelerini yitirip birbirleriyle çarpışacaklardı.

Loş karanlıkta, balıkçılar domuzlar gibi uzanmıştı; zaten burası, bir domuz ahırı misali insanın midesini kaldırıp öğürtecek denli iğrenç kokuyordu.

"Bu ne koku lan! Püff!"

"Sayemizde kardaş... Balıkçının kaldığı yer çürük balık gibi kokar elbet!"

Kafası kırmızı dibek taşına benzeyen bir balıkçı, bir yandan ağzını şapırdata şapırdata kurutulmuş mürekkepbalığını yiyor, diğer yandan iki litrelik büyük şişeden kenarı kırık küçük bir çanağa koyduğu *sake*yi* içiyordu. Yanındakiyse, yüzükoyun uzanmış, elma yiyerek kapağı paramparça olmuş bir Ködan-şa** dergisine göz atıyordu.

Demlenen dört kişinin arasına, henüz içkiye doymamış biri sokuldu.

"Kahretsin be! Dört ay boyunca denizde olcaz. Artık onca ay, *o işi* yapamıycam diye düşününce fena oluyom ha..." İrikıyım adam bunları söyledikten sonra, sanki öyle bir alışkanlığı varmış gibi, kalın altdudağını yaladı, gözlerini kıstı.

"Al, aha da bizim cüzdan..."

Kurutulmuş cennethurması misali buruşuk para kesesini göz seviyesine kadar kaldırıp salladı.

"O fettan fahişe, cılız mılız ama yatakta görsen, şahane be baba!"

---

* *Sake* (酒): Diğer adı *Nihon-şu* (日本酒, Japon içkisi) olan geleneksel Japon pirinç rakısı. (ç.n.)

** Ködan-şa (講談社): 1909'da kurulmuş ve halen faal olan Japonya'nın önde gelen yayınevlerinden biri. (ç.n.)

"Hoop, kes, anlatma!" dedi biri.

"Anlat la, anlat hele!"

"He, he, he, he, he, he" diye güldü irikıyım balıkçı.

"Hele, bakın şunlara hele, hayran kaldım valla... Gördünüz mü?" dedi bir başka balıkçı. Diğeri sarhoşluktan kızarmış gözlerini tam karşıdaki ranzanın alt katına yöneltip, "Hı hı..." diyerek çenesiyle onayladı onu.

Bir balıkçı, karısına para vermekteydi.

"Hele hele, baksana şuna len!"

Küçük bir kutunun üzerine buruş buruş olmuş banknotları ve gümüşten madenî paraları dizmiş, sayıyorlardı. Adam ikide bir kurşunkaleminin ucunu yalayıp* bir kâğıda bir şeyler yazıyordu.

"Ba ba ba, görüyon mu lan!"

Bunun üzerine "Bizim de avradımız, evladımız var!" diye aniden öfkeyle gürledi az önce fahişeden bahseden balıkçı.

Az ötedeki bir ranzada, akşamdan kalma olduğundan yüzü sapsarı, şişkin ve saçlarının sadece ön kısmı uzun olan genç balıkçı, "Var ya, ben, bu kez suretikatiyede bu gemiye gelmiycem diye kafaya koyduydum amma..." dedi bağıra bağıra. "Özel istihdam şirketi oyaladı, ayak yaptı, nihayetinde meteliğe kurşun atar olduk anlıcanız... Yine düştük bu uğursuz gemiye ya, herhalde geberip gideriz bu kez!"

Sırtı dönük olduğu için yüzü görünmeyen, genç balıkçının hemşehrisi olduğu rivayet olunan adam gencin kulağına bir şeyler söylüyordu fısır fısır.

Kamaranın lombar ağzından önce bir çift çarpık bacak göründü, sonra içinden tok sesler gelen, eski tarz bir bez torbayı sırtlanmış bir adam indi merdivenleri. Ayaklarını

---

* Romanın yazıldığı dönemlerde kalemlerin kurşunu şimdiki gibi kaliteli olmadığı için yazılar yer yer silikleşebiliyordu. Bunu önlemek ve daha koyu yazabilmek için en pratik yöntem kalemin ucunu nemlendirmekti. (ç.n.)

yere basar basmaz fıldır fıldır dönen gözlerle etrafına bakıp boş bir ranza bulunca kendini oraya attı.

"Meraba!" deyip başını eğerek selamladı yanındaki adamı. Yüzü sanki boyayla sıvanmış gibi yağlı ve kapkaraydı. "Hele beni de aranıza alın kardaşlar!"

Sonradan anlaşıldı ki, bu adam gemiye gelmeden hemen öncesine kadar tam yedi yıl boyunca Yübari Kömür Madeni'nde çalışmış. Geçenlerde vuku bulan gaz patlamasında neredeyse ölüyormuş. Gerçi bu türden kazalar geçmişte de birçok kez meydana gelmiş ama birden madencilik onu korkutmaya başlamış ve çalışmayı bırakmış. Patlama olduğunda madende bir kömür vagonunu itmekteymiş. Tıka basa doldurduğu vagonu aktarma yerindeki işçiye götürürken olmuş infilak. Sanki yüzlerce magnezyum fişeği patlatılıyormuş gibi bir manzaraymış. Saniyenin beş yüzde biri kadar kısa bir an içinde bedeni bir kâğıt parçası gibi savrulmuş. Gaz infilakının basıncıyla birçok kömür vagonu, kibrit kutularının hafifliğiyle havaya uçmuş. Akabinde kendinden geçmiş bizim madenci. Bir müddet baygın yatmış, sonra kendi inleme sesine uyanmış. İşçi şefi ve diğer madencilerin patlama ve yangın başka kısımlara yayılmasın diye yeraltı yoluna bir duvar ördüklerini görmüş. O sırada, duvarın ötesinde kalan madencilerin yardım isteyen feryatlarını bariz biçimde işitmiş. İsteseler onları kurtarabilirlermiş, üstelik imdat sesleri yürek parçalayıcı mahiyetteymiş ve o sesleri asla unutamazmış. Ayağa kalkmış ve çıldırmış gibi:

"Yazıktır! Olmaz!" diye bağırarak diğer işçilerin arasına dalmış. (Geçmişte kendisi de benzer durumda duvar örmüşmüş, fakat o zamanlar, bu onu rahatsız etmemişmiş...)

"Ulan dangalak! Yangın buraya sıçrarsa hasar büyük olur!" diye çıkışmış biri.

"İmdat seslerinin gitgide cılızlaştığını duymuyo mu bunlar?" diye düşünmüş. Akabinde, kendini kaybedip ne yaptı-

ğını bilmeden, elini kolunu sallayarak, bağırıp çağırarak, yeraltı yolunda deli gibi koşmaya başlamış. Birçok kez tökezleyip düşmüş, alnını alçak tavanın maden kirişlerine çarpmış. Tüm bedeni kan revan içinde kalsa da ilerlemeyi sürdürmüş. Sonunda, rayların traverslerine takılıp, sanki güçlü bir judocu tarafından savrulmuş gibi kafa üstü rayların üzerine düşüp tekrar bayılmış.

Bunları dinleyen genç bir balıkçı:

"Valla kardaş bura da madenden öyle pek farklı değil ha..." dedi.

Bunun üzerine adam, o madencilere has, sanki ışıktan kamaşmış gibi kısılmış, akları sararmış, canlılıktan yoksun gözlerini balıkçıya dikti, suskunlaştı.

Akita, Aomori ve İvate'den gelen "çiftçi balıkçılar"dan kimi yayıla yayıla bağdaş kurmuş, iki eli kasıklarının üzerinde kimseyi takmadan öylece oturuyor, kimi de dizlerini kollarının arasına almış, sırtını sütuna dayamış, pürdikkat etraftakilerin kafa çekip gevezelik edişlerini izliyordu. Tan vaktinden geceye kadar tarlada çalışmalarına rağmen ailelerini geçindiremediklerinden kente gelmek zorunda kalmış kimselerdi bunlar. Evlerini en büyük oğullarına emanet etmişlerdi. Yine de geçimlerini sağlayamadıkları için kızları "kadın amele" olmak, hatta ikinci ve üçüncü oğulları bile bir yerlere çalışmaya gitmek zorunda kalmıştı. Tencereden kepçeyle alınan fasulyeler gibi, köyde fazlalık olanlar art arda tarlalarından koparıldılar ve kente aktılar. Hepsi birazcık da olsa para biriktirip, *iç topraklar*daki memleketlerine dönmeyi düşünüyordu. Fakat gemiden inip Hokkaido'ya, örneğin Hakodate ya da Otaru kentlerine ayak basıp çalışmaya başlayınca, ayakları pirinç kekine saplanmış serçe misali çırpındılar. Sonunda, tıpkı "doğdukları günkü" gibi çırılçıplak soyulup sokağa atılmış buldular kendilerini. İç topraklardaki memleketlerine dönemezlerdi. Onlar da, kimselerinin

olmadığı karlı Hokkaido'da "o seneyi atlatmak" için üç otuz paraya bedenlerini "satmak" zorunda kaldılar. Tekrar tekrar aynı sefaletin içine düşseler de, sonraki yıl, yine haylaz çocuklar gibi "rahatlıkla"(!) aynı şeyi yaptılar.

Çörek kutusunu sırtlamış satıcı kadın, eczacı ve levazımatçı gibi seyyar satıcılar içeri daldılar. Tam ortada, bir ıssız ada gibi işaretlenerek ayrılmış kısma ürünlerini serdiler. Dört bir yanda ranzalarında yatmakta olan balıkçılar doğrulup kafalarını uzatarak, satıcıları alaya almaya, şakalar yapmaya başladı.

"Çörehlerin datlı mı, ablam?"

"Ayy! Gıdıklandım!" diye tiz çatlak bir sesle bağırarak yerinde sıçramıştı çörekçi kadın.

"Ne kalçamı avuçluyon, sapık herif!"

Bütün bakışların kendinde toplandığını gören ve o sırada ağzına tıktığı bir çöreği yanaklarını şişire şişire çiğnemekte olan adam mahcup bir kahkaha atarak:

"N'apim, ablam çoh datlı yaa!" dedi.

Heladan çıkmış, bir eliyle duvara tutunarak yalpalaya yalpalaya yürümeye çalışan bir sarhoş, satıcı kızın tombul ve siyahımsı kırmızı yanağını mıncıkladı.

"N'oluyo be?"

"Kızma, canım. O kadar çok istiyosan kucak kucağa yatarız be ablacım!" diyerek gülünç bir poza büründü. Bu hareketi herkesi güldürdü.

"Hey, *mancū* çöreği* versene!" diye bağırdı uzak köşedekilerden biri.

"Hemen efendim!" diye yanıtladı, kadının böyle bir yerde tuhaf kaçan gür ve berrak sesi.

"Kaç adet olsun?"

---

* *Mancū* çöreği (■■): İçine kırmızı barbunya ezmesi konulan Çin ve Japonya'ya has bir çörek türü. (ç.n.)

"'Kaç adet' mi? İki desem az gelir. *Mancū*'n, baldan tatlı *mancū*'n senin!" Adamın bu müstehcenlik kokan sözleri üzerine aniden bir kahkaha daha patlattı balıkçılar.

"Geçenlerde Takeda denen herif, bu satıcı kızı zorla tenha bi köşeye götürmüş. Ne yaparsa yapsın bi türlü becerememiş; çok gülünç de mi?" Sarhoş bir gençti bunu söyleyen: "İçine paçalı don giymişmiş. Takeda bütün gücüyle parçalamış donu, fakat bi de ne göre, onun altında bir iç donu daha varmış. Meğersem, tam üç kat don varmış kızın üzerinde!" Başını eğerek kasıla kasıla güldü genç, hikâyesini bitirince.

Bu delikanlı, kış boyunca lastik ayakkabı fabrikasında işçilik yapmıştı. İlkbahar gelip de işini kaybedince Kamçatka'ya gitmişti çalışmaya. İkisi de, "mevsimlik iş" olduğu için (nitekim Hokkaido'daki işlerin çoğu öyledir) her gece mesaisi olduğunda vardiya yapmadan, uzun saatler boyunca çalıştırılıyordu. "Üç yıl daha yaşayabilsem ne mutlu bana!" diye söylenirdi genç. Cildi işlenmemiş lastik rengindeydi.

Balıkçıların arasında, bir zamanlar Hokkaido iç bölgelerindeki tarıma açılmış tarlalara ve demiryolu inşaatlarına "ahtapot işçiler"* olarak satılmış olanlar, gittikleri yerlerde sıfırı tüketmiş "avareler" ve içki dışında hiçbir şeye ihtiyaç duymayan "ayyaşlar" vardı. Aomori civarındaki köylerin vasıflı muhtarları tarafından seçilerek gönderilmiş "hiçbir şeyden haberi olmayan", "ağaç kökü gibi" dürüst ırgatlar da bunların arasına karışmıştı. Ve böylesine envaiçeşit insanı bir araya toplamak, onları istihdam eden patronlar için müthiş makbul bir şeydi. (Hakodate'nin işçi sendikaları, yengeç konserveleme gemilerinde Kamçatka'ya giden balıkçıların arasına örgütçülerini sokmak için ölümüne uğraşıyorlardı.

---

* *Ahtapot işçiler* (*tako*, 蛸): Neredeyse yok pahasına ve çok ağır koşullarda çalıştırılan, en aşağı sınıftan işçilere verilen ad. Bu mecazi adlandırmanın arka planında, ahtapotların aç kaldıklarında kendi etlerini yemesi vardır. (ç.n.)

Aomori ve Akita'daki sendikalarla da irtibat halindeydiler. Bu tür sızmalardan ödü patlıyordu patronların.)

Kolalı, rengi solmuş beyaz ceketi bedenine kısa gelen kıyafetiyle kamarot "Dostlar" adlı salona koşar adımlarla girip çıkarak kâh bira, kâh meyve, kâh şarap kadehleri götürüyordu. Salonda "şirketin korkunç adamları: Kaptan, işçi şefi ve Kamçatka sularında geminin emniyetini sağlamakla yükümlü savaş gemisinin komutanı, deniz polisi şefi ve denizciler sendikasından iki 'ayaklı çanta' " vardı.

"Lanet olasıcılar, nası da sünger gibi çekiyolar!" dedi garson somurtarak.

Balıkçıların kaldığı "delik" yabangülünü andıran bir lambanın cılız ışığıyla aydınlanıyordu. Sigara ve insan kalabalığının kötü kokularından içerisinin havası bulanıklaşmıştı, bu "delik" tamamıyla içi bok dolu bir "lazımlık" gibi kokuyordu. Ayrı ayrı ranzalarda oradan oraya dönen, kımıl kımıl yerinde duramayan insanlar kaynaşan kurtçuklar gibi görünüyordu. Deniz mahsülleri şirketinin müdürü önde, ardından kaptan, fabrika mümessili ve ustabaşı lombar ağzından inerek içeri girdiler. Kaptan uçları burulmuş bıyıklarının görünümüne kafayı takmış gibi mendiliyle üstdudağını silip duruyordu. Koridorun döşemesine elma ve muz kabukları, nemden yapış yapış olmuş *cika-tabi* botları,* *varaci* saman terlikleri,** pirinç taneleri yapışmış gıda ambalajları atılmıştı. Akıntısı engellenmiş çamurlu bir hendekti adeta burası. İşçi şefi bu dağınıklığa dik dik bakarak hiç çekinmeden yere tükürdü. Buraya gelmeden önce içmiş olmalıydılar; yüzleri kızarmıştı.

---

* *Cika-tabi* botu (地下足袋): İşçi, çiftçi, bahçıvan ve çek çek (*cinrikişa*, 人力車) çekicilerin giydiği, başparmak ile diğer ayak parmakları için ayrı kısımları olan kauçuk tabanlı iş botu. (ç.n.)

** *Varaji* saman terliği (草鞋): Samanlardan örülerek yapılan Japon terliği. (ç.n.)

"Size bi kaç sözüm var" dedi şef. Bir inşaat işçisi gibi güçlü bir cüsseye sahipti. Bir ayağını ranzalardan birinin kenarına dayamış vaziyette, elindeki kürdanla dişlerini kurcalayıp aralarına sıkışan yiyecek parçalarını çıkardıktan sonra konuşmasına başladı:

"Farkındasınızdır, ama gene de söyleyeyim, bu yengeç konserveleme gemisinin tek vazifesi şirkete kazanç sağlamak değildir; beynelmilel önem arz eden fevkalade büyük mesuliyetlere haizdir. Biz mi, yani biz Japonya İmparatorluğu'nun halkı mı, yoksa Moskoflar mı daha büyük? Bunu tayin edecek teke tek bir muharebedir bizim işimiz! Ve şayet, bakın şayet, diyorum –ki öyle bir şeyin olması katiyen mümkün değildir ama– bu muharebede mağlup olursak, siz Japon bebeleri, *taşşaklı* erkekler olduğunuzu göstermeli, karınlarınızı yarıp* Kamçatka Denizi'ne atmalısınız kendinizi! Ufak tefek olabilirsiniz, ama o beyinsiz Moskofların sizi yenmesine meydan vermeyeceksiniz!

"Dahası, bizim Kamçatka açıklarındaki meşgalemiz sadece yengeç yakalayıp konservelemekten ibaret değildir, bunun yanında somon ve deniz alabalığı avı da vardır. Bunlarla birlikte meşgalemiz beynelmilel arenada, diğer ülkelerle zaten kıyaslanamayacak seviyede olan üstün mevkimizi muhafaza etmektir! Nitekim, biz bu faaliyetlerimizle nüfus patlaması ve gıda yetersizliği gibi Japonya'nın dahili sorun-

---

* Yazar burada *harakiri* (腹切り) eylemine eleştirel bir gönderme yapıyor. Kelime anlamı "karnı kesmek" ya da "yarmak" olan *harakiri* (*seppuku*, 切腹, *kappuku*, 割腹 şeklinde de adlandırılır) özünde samuraylığa (侍) ait olan bir törensel onur intiharı yöntemidir. *Harakiri*de, savaşçı canını kendi elleriyle almak suretiyle, yenilgi ya da başka nedenlerle zedelendiğini düşündüğü komutanının onurunu temizleyerek ona olan sadakatini kanıtlar. Japonya'nın 1868 Meiji Restorasyonu'yla başlayan modernleşme sürecinde samuray sınıfının lağvedilmesinden itibaren *harakiri*, bilhassa II. Dünya Savaşı (1939-45) boyunca, yarı resmî bir pratik olarak, *tennō*nun yani imparatorun onurunu koruma, *tennō*ya bağlılığı ispatlama ideolojisiyle desteklenmiştir. (ç.n.)

ları açısından da fevkalade önemli bir vazifeyi üstlenmiş bulunuyoruz. Bu anlattıklarımın hiçbirine kafanız basmıyordur, ama her halükârda şunu bilin yeter: Japonya İmparatorluğu adına üstlendiğimiz yüce vazife uğruna, kelle koltukta, Hokkai'nin, yani Kuzey Denizi'nin vahşi dalgalarını yararak ilerleyeceğiz. Tam da bu sebepten dolayı, oralarda, mütemadiyen, rûz u şeb imparatorluğumuzun savaş gemisi koruyacak bizi... Son zamanlarda revaçta olan Moskof taklitçiliğine yeltenip gemidekileri taşkınlık yapmaya kışkırtanlar olursa, bu kişiler Japonya İmparatorluğu'nu satan su katılmamış hainlerdir. Böyle bir şeyin vuku bulmayacağı muhakkaktır, ama siz gene de bu söylediklerimi iyice kafanıza sokun..."

Şef birçok kez hapşırdı, ayılıyordu.

*

Savaş gemisinin komutanı körkütük sarhoş bir halde, beklemekte olan çatanaya binmek üzere, yaylı kukla gibi sağa sola yalpalayarak asma merdivenden aşağı indi. İki bahriye eri, yalpalayan komutanı biri koltuklarının altından, diğeri ayaklarından tutup tıpkı içi taş dolu, aşırı ağır bir çuval misali taşıyarak zar zor çatanaya bindirebildiler. Komutan elini kolunu sağa sola savuruyor, ayaklarını yere basmaya çalışıyor, böğürüyordu; ayrıca birçok kez hedef gözeterek erlerin yüzlerine tükürdü.

"Al işte, sabahtan akşama ahkâm kesip kasım kasım kasılan bizimkinin şu haline bi bak hele!" dedi erlerden biri.

Diğeri, kaptanı bindirdikten sonra, asma merdivenin halatını çözerken kısık sesle şunları söyledi:

"Gebertelim mi la şunu?"

Bir an nefeslerini tuttular ama... Akabinde sözbirliği etmişçesine bastılar kahkahayı.

2

Çok uzaklarda, sağ tarafta, engin, gri bir denizi andıran sisin içinden, Şukutsu Deniz Feneri'nin her dönüşünde pırıl pırıl parıldayan ışığı görünüyordu. Fener diğer yönlere dönerken lambasından millerce öteye ulaşan beyazımsı, gümüş rengi hüzmesi uzandığı alana gizemli bir aydınlık saçıyordu.

Rumoi açıklarında ince, ahmakıslatan türünden bir yağmur çiselemeye başladı. Balıkçılar ve miçolar dondurucu soğukta uyuşup yengeç kıskaçları gibi hissizleşen ellerini, kâh ceplerine sokarak, kâh ağızlarına yaklaştırıp hohlayarak ısıtmak suretiyle çalışmayı sürdürmek zorundaydılar. *Nattō* fasulyesinin* sümüğümsü sıvısını andıran yapış yapış yağmur kendisiyle aynı renkte olan mat, opak denize durmadan yağıyordu. Fakat Vakkanai'ye yaklaştıkça yağmur seyrelip tane tane düşmeye başladı, denizin göz alabildiğine uzanan yüzeyinde evvela bir bayrağın dalgalanışı misali büyük dalgalar çıktı, sonra bunlar ufak dalgacıklara bölündü, kıpır kıpır oldu deniz. Yelken rüzgâr çarptıkça uğursuz uğursuz uluyordu. Sanki perçinleri gevşemiş gibi, geminin bir yerlerinden gacır gucur sesler geliyordu. Sōya Boğazı'na girince

* *Nattō* (納豆): Soya fasulyelerinin *bacillus subtilis* adlı bakteriyle mayalandırılmasından elde edilen Japon gıdası. Keskin kokusu, sümüğümsü sıvısı ve güçlü aroması belirleyici özellikleridir. (ç.n.)

hıçkırık tutmuşçasına sarsılmaya başladı üç bin tonluk koca gemi. Adeta muazzam bir kuvvet tarafından havaya kaldırılıyor, bir süre havada tutulduktan sonra "GÜMM" diye yeniden denize batırılıyordu. Her sarsıntıda mürettebat hani asansörle inerken duyduğumuz, o altımıza kaçıracak gibi olma hissini, o iç gıdıklayıcı huzursuzluğu hissediyordu. Miçolar benizleri sapsarı kesilmiş, gözleri deniz tutmasıyla fal taşı gibi açılmış bir halde öğüre öğüre kusuyorlardı.

Dalga serpintileriyle bulanıklaşan yuvarlak lombozlardan Karafuto'nun karlı sıradağlarının sert hatları hayal meyal gözüküyordu. Fakat hemen ardından bu manzara Alpler'deki buzdağları gibi yükselerek gelen dev dalgalarca örtülüyordu. Soğuk, derin vadiler oluşturan dalgalar, bir anda lomboz camlarına "GÜMM!" diye çarpıyor, akabinde paramparça olup serpinti ve köpük seline dönüşüyordu. Sonra, camlardan kayarak öylece geriye, daha geriye doğru, bir panorama misali akıp uzaklaşıyordu. Gemiyi, zaman zaman çocuklarda olduğu gibi bir titreme alıyordu. Raflardan düşen eşyaların sesleri, bir şeylerin bükülmesinden çıkan gıcırtı, koca dalgaların yandan geminin gövdesine çarparak "GÜMBÜR GÜMBÜR" diye gümbürdemesi işitiliyordu. Bu arada, motor odasından gelen gürültü birçok farklı metal aletler aracılığıyla balıkçıların bölmesinin duvarlarına iletiliyor, hafif sarsıntı dalgaları eşliğinde durmadan "ÇIN ÇIN ÇIN" diye ötüyordu. Zaman zaman gemi dev bir dalgaya biniyor, pervanesi havada kalıyor, dengeleme kanatçıkları su yüzeyini dövüyordu.

Rüzgâr giderek daha da güçlendi. Her iki gemi direği de olta kamışları gibi bükülürken şiddetli uğultularla feryat etti. Dalgalar, bir Karafuto tomruğunun üstünden atlar gibi rahatlıkla gemiye ulaştı ve bir eşkıya çetesinin hoyratlığıyla gemiyi boydan boya istila etti. Bunun tesiriyle lombar ağzı bir anda şelaleye döndü.

Bazen kaşla göz arasında dağ gibi büyümüş dalgalar gemiyi havaya kaldırıyor, o zaman gemi biraz yana kaykılıyor, korkunç derecede yüksek ve dik bir yamaca bırakılmış bir oyuncak vapura benziyordu. Akabinde, devrilircesine fevkalade derin su vadisinin dibine doğru düşüyordu gemi. "Aha şimdi batacak!" dediğiniz anda vadinin dibindeki başka bir dalga kabararak yükseliyor, geminin yan gövdesine büyük bir gümbürtüyle vurarak buna mani oluyordu.

Okhotsk Denizi'ne girdiklerinde suyun rengi bariz bir şekilde daha da grileşti. Soğuk hava buzdan kılıçlar gibi saplanıyordu miçoların bedenlerine giysilerinin üstünden; mosmor olmuş dudaklarıyla çalışıyorlardı. Hava soğudukça tuz gibi kuru, uğul uğul uğuldayan rüzgârla daha da şiddetlenerek yağıyordu ince kar. Kar taneleri güvertede dizleri üstünde emekleyerek çalışan miçoların ve balıkçıların yüzlerini ve ellerini küçük cam kırıkları gibi deşiyordu. Dalgalar güverteyi boydan boya yıkadıktan hemen sonra donuyor, güvertenin döşemesini sinsice kayganlaştırıyordu. Bundan ötürü, işçiler bir güverteden diğerine halat uzatmışlardı ve bebeklerin donlarından sarkan alt bezi misali bu halatlara asılarak çalışmak zorundaydılar. Şef, elinde somonları öldürmek için kullanılan sopayı sallayarak esip gürlüyordu.

Onlarla birlikte yelken açmış bir başka yengeç konserveleme gemisi birkaç saat içinde mesafeyi açmış, uzaklara sürüklenmişti. Yine de, Alpler'in zirvesi kadar yüksek bir dalgaya bindiğinde, durmaksızın sallanan iki direği uzaktan gözüküyor, bu manzara boğulmak üzere olan insanların kollarını sallayarak yardım istemelerini andırıyordu. Sigara dumanı misali buharları dalgalarla yanak yanağayken esen rüzgâr tarafından dağıtılıyor, uçup gidiveriyordu. Geminin düdüğü dalga sesleri, bağırış ve çığlıklar arasında belli fasılalarla işitiliyordu. Ama sonra, Hakkō-maru Gemisi yükselince, diğer gemi bu sudan vadinin dibine düşüyordu.

Yengeç konserveleme gemisinde sekiz adet *kavasaki* teknesi* vardı. Tayfalar ve balıkçılar bu tekneleri, keskin dişlerini göstererek saldıran binlerce köpekbalığına benzeyen dalgalar kapıp götürmesin diye sıkıca bağlamak için canlarını tehlikeye atmak zorunda kaldılar. Sanki sokakta bulmuşlardı canlarını.

"Sizin gibi ciğeri beş para etmez bir ya da iki kişiyi dalgalara kaptırsak hiç umrumda olmaz. Ama şu kavasaki teknelerinden biri giderse yanınıza bırakmam!"

Şef her bir heceyi vurgulu bir şekilde telaffuz ettiği bir Japoncayla, üstüne basa basa söylemişti bunları.

Kamçatka Denizi "Nihayet gelebildiniz!" diyordu, sanki sabırsızlıkla gemiyi beklemiş gibiydi. Dev dalgaları açlıktan gözleri dönmüş arslanlar misali üzerine atlıyordu geminin. Bir tavşandan bile daha güçsüz ve kırılgandı gemi. Tüm gökyüzünü kaplayan kar fırtınası, rüzgârın etkisiyle, dalgalanan beyaz bir bayrak gibi görünüyordu. Artık akşam oluyordu. Fakat fırtınadan kabarmış deniz bir türlü durulmuyordu.

İşi biten herkes sırasıyla "lazımlık"a geri döndü. Kolları ve bacakları, gövdelerinden kalın, uzun *daikon* turpları** gibi sarkıyordu, soğuk ve hissizdiler. Ranzalarına girip ipekböcekleri misali yatakların içinde kıvrıldılar mı, kimsenin ağzını bıçak açmıyordu. Kendilerini yataklarına atıyor, ranzalarının demir küpeştelerine tutunuyorlardı. Gemi, sırtına musallat olmuş atsineğini savuşturmaya çalışan bir at gibi şiddetle gövdesini sarsıyordu. Balıkçılar boş, cansız bakışlarını ya beyaz boyası isten sararmış tavana ya da nere-

---

* Kavasaki teknesi (*kavasaki-bune*, 川崎船): Yengeç konserveleme gemilerinde (*kanikō-sen*) bulunan, balık avlama ve ulaşım gibi amaçlarla kullanılan on metre uzunluğundaki motorlu tekne. (ç.n.)

** *Daikon* (大根, Japonca "büyük kök" anlamında): Uzun ve kalın bir kök-gövdesi olan, çiğ ya da pişmiş olarak tüketilen Japon turbu. (ç.n.)

deyse tamamen denizin içine batmış gibi görünen lacivert, yuvarlak lomboz pencerelerine yöneltiyorlardı... Aralarında, sersemlemiş gibi ağzı yarı açık, öylece duranlar da vardı. Kimse hiçbir şey düşünmüyordu. Belli belirsiz bir endişe algısı, can sıkıcı bir suskunluğa itmişti onları.

Kimileri sırtüstü uzanmış, ağızlarına diktikleri şişelerden lıkır lıkır viski içiyordu. Lambaların kör, kırmızımsı sarı, buğulu ışığında parlıyordu şişeler. Viskisini bitiren boş şişeyi ranzasından tüm gücüyle yere fırlatıyor, tangur tungur yerde yuvarlanan şişeler şimşekler saçarcasına sağa sola çarpıp duruyordu. Bu yuvarlanan şişeleri gözleriyle izlemekle yetiniyordu herkes. Bir köşeden biri öfkeyle bağırdı. Kar fırtınasının uğultusuyla parçalanan bu sözler bebek agulaması gibi işitildi.

"Japonya'dan ayrılıyok artıkın!" dedi bir balıkçı dirseğiyle yuvarlak lombozun buğusunu silerek.

"Lazımlık"ın sobası sadece tütüyor, doğru dürüst ısıtmıyordu. Bu koşullarda "yaşayan" insanlar sanki somon ya da deniz alabalığı sanılıp da onlarla birlikte "buzdolabına" atılmış gibi üşüyor, zangır zangır titriyorlardı. Çadır beziyle kaplanmış lombar ağzının üzerinden koca dalgalar gürül gürül gürüldeyerek geçiyordu. Bunun her oluşunda, "lazımlık"ın demir duvarlarından kulakları yırtan muazzam yankılar geliyor, balıkçılar büyük bir davulun içindeymiş gibi hissediyordu kendilerini. Zaman zaman, adeta dev bir adam gelip de geminin yan gövdesine omuz atmış gibi balıkçıların yataklarının hemen yanında "GÜMM!" diye patlıyordu bu gümbürtüler. Artık kabaran azgın dalgaların arasında çırpınarak can çekişmekte olan yaralı bir balinaydı gemi.

Aşçı kapıdan gövdesini uzattı, "Yemek hazıııır!" diye iki eliyle dudaklarının etrafını kuşatarak bağırdı. Akabinde ekledi:

"Fırtınadan ötürü çorba yooook!"

"Neymiş?"

"Yemekte kokmuş, tuzlama balık var!" Aşçı çekildi.

Her biri iştahla doğrulmuştu. Yemek yemeye karşı hapishane mahkûmlarına özgü bir tutkuları vardı. Silip süpürürcesine, hapur hupur yiyorlardı.

Bağdaş kurmuş, içinde balık tuzlaması olan tabaklarını kasıklarına yerleştirmiş, buharına üflüyor, yanaklarını şişiren çok sıcak lokmaları dilleriyle ağızlarının içinde hızlı hızlı gezdiriyorlardı. Gün boyunca önlerine gelen "ilk" sıcak şey olduğu için, sümükleri burunlarından aşağı sarkıyor, yemeklerinin içine düşecek gibi oluyordu.

Balıkçılar yemeklerini yerken şef daldı içeri.

"Yiyecek bulmuş sokak dilencileri gibi ne tıkınıyosunuz leyn! İşinizi layıkıyla yapmadan böyle bokboğazlık yapabileceğinizi sanıyosanız avcunuzu yalarsınız!"

Ranzaların üst ve alt kısımlarına dik dik bakıp, sol omuzunu öne savurarak çıktı gitti.

"Böyle konuşma yetkisini nerden buluyor bu herif yahu!" dedi deniz tutması ve aşırı çalışma nedeniyle bir deri bir kemik kalmış üniversiteli homurdanarak.

"İşçi şefi Asa* mı bu yengeç konserveleme gemisine ait, yoksa bu yengeç konserveleme gemisi mi Asa'ya ait, anlamadık gitti!"

"Hadi imparatorumuz, *tennō* hazretleri, bulutların üstündedir, biz kullarına istediğini yapabilir** de, Asa da kendini

---

* İşçiler şef Asakava'nın ismini "Asa" olarak, biraz da küçültücü bir şekilde kısaltarak kullanıyorlar. Nitekim Asakava=淺川ismindeki ve kısaltmadaki *asa*=淺kelimesi, "sığ" anlamına gelen *asai* =淺い sıfatından türetilmiştir. (ç.n.)

** *Tennō* (天皇) Japon imparatoruna verilen adlardan biridir. Ten (天) "gök", "cennet" anlamlarına gelir, "nō"/ "ō" (皇) ise "hükümdar," "imparator" demektir. Kelime olarak anlamı "göksel hükümdar"dır. Bu etimolojik arka plandan da anlaşılacağı üzere, iki binyıllık tarihi olan *tennō*/imparator, bilhassa, Japonya'nın modern ulus-devlet olarak kurulmasının zeminini hazırlayan 1868 Meiji Restorasyonu'ndan itibaren resmen "Tanrı" olarak kabul

haşmetmeapları kadar yetkili sanmazsa hakkında hayırlı olur."

Başka biri:

"O şerefsiz pintilik yapmasın, bi kâse yemişiz iki kâse yemişiz, sanki büyük iş! Ağzını burnunu kırcan, görcek!" diye öfkeyle bağırdı.

"Büyüksün, baba, büyük! Bunları bir de Asa'nın yüzüne karşı söyle, daha da büyük olcan!"

Sinirli olmalarına rağmen herkes, bu nükte üzerine kendilerini tutamayıp makaraları salıverdi.

Gece epey geç bir saatte, şef yağmurluk giymiş bir vaziyette balıkçıların yatakhanesine, yani "lazımlık"a girdi. Geminin sallanmalarından dengesini kaybetmemek için ranzaların demir küpeştelerine tutunarak ve elindeki feneri her bir balıkçının yüzüne tutarak ilerliyordu. Balkabağı gibi sağa sola yuvarlanan kafaları hiç çekinmeden tutup düzeltiyor, fenerle aydınlatıyordu. Üzerlerine ayağıyla bassa bile uyanacakları yoktu. Hepsine ışık tuttuktan sonra bir an durdu, hiddetle "cık" diye dilini şaklattı. "Ne yapsam?" der gibi bir hali vardı. Akabinde, hemen bitişikteki mutfağa doğru yürüdü. Fenerin yelpaze gibi genişleyen mavi hüzmesi sallanarak üzerlerine vurdukça, pislik içindeki ranzaların bir kısmı, uzun su geçirmez lastik çizmeler, sütunlardaki askılara asılmış hasır örtüler, *hanten* paltoları ve hasır sandıkla-

---

edilmiştir. Yukarıdaki karakterin sözleri, böylesi bir "göksel hükümdar" algısını yansıtmaktadır. 1945'te, yani Kobayaşi Takici'nin *Yengeç Konserveleme Gemisi*'ni (1929) yayımlamasından on altı yıl sonra, Japonya II. Dünya Savaşı'nda yenilecek ve ABD önderliğindeki Müttefik Kuvvetler'in işgaline girecekti. İşgal sürecinde (1945-1952) Japonya'yı fiilen yönetmiş, olağanüstü yetkili Müttefik Kuvvetler Başkomutanı (*Supreme Commander of the Allied Powers*) General Douglas MacArthur'un talebi üzerine, 1 Ocak 1946'da *tennō*/imparator Akihito "İnsanlık Beyannamesi" (Jap.: *Ningen-sengen*, 人間宣言; İng.: *Humanity Declaration*) adlı kısa bir söylev vererek "Tanrı olmadığını" ilan etmiş, bu konuşma radyodan tüm halka duyurulmuştur. (ç.n.)

rın bir kısmı aydınlanıp tekrar kararıyordu. Fenerin hüzmesi şefin ayağının dibinde titreyerek bir süre durdu, ardından, bu kez bir slayt projektörünü andıran ışın dairesi biçimine bürünerek mutfağın kapısına vurdu.

Ertesi sabah, miçolardan birinin kayıp olduğu öğrenildi.

Dünkü o çetin fırtına esnasındaki "çalışma koşullarını" anımsayan herkes "dalgalara kapılıp gitmiştir oğlancağız" diye düşündü. Huzursuz oldular. Ne var ki, balıkçılar şafak sökmeden işe koşuldukları için bu meseleyi enine boyuna konuşamadı.

"Hangi çılgın böyle buz gibi sulara isteyerek atar kendini be! Saklanıyo! O uğursuzu bi elime geçireyim, bayıltana kadar dövecem!"

Şef elindeki sopayı oyuncak gibi fırıl fırıl döndürerek geminin içinde fellik fellik kayıp miçoyu aramaya devam etti.

Aslında fırtınanın şiddeti geçmişti artık. Fakat yine de gemi dev bir dalgaya rastladığında, dalga sanki evinin eşiğinden geçer gibi rahatlıkla ön güverteyi boydan boya istila ediyordu. Adeta gece gündüz süren çatışmalarda tüm bedenine yaralar almış bir adam gibi, topallara has ayak sesleriyle ağır aksak ilerliyordu gemi. Bulutlar ince bir duman tabakası misali öylesine alçaktaydı ki insan elini uzatsa tutabilecekmiş gibi hissediyordu onları. Sonra yelkene çarpıyor, köşeli parçalara ayrılıp dağılarak uzaklara doğru sürükleniyordu bulutlar. Soğuk soğuk yağan yağmur dinmemişti. Geminin dört yanını kuşatan koca dalgaların her kabarışında denize ok sürüsü gibi saplanan yağmur taneleri açık seçik görülüyordu. Balta girmemiş bir cangıl ormanında kaybolup şedit bir sağanağa tutulmaktan çok daha huzursuz edici bir duyguydu bu.

Kenevir halat öyle bir donmuştu ki, ona tutunmak demir bir boruyu kavramaktan farksızdı. Üniversiteli, kaymamak için adımlarına dikkat edip halata sıkı sıkı tutunarak güver-

teyi geçince, asma merdivenin basamaklarını ikişer ikişer atlayarak çıkıp oraya gelen kamarota rastladı.

Kamarot "Bak hele!" diyerek üniversiteliyi rüzgârın gelmediği bir köşeye çekti. "Ya, ilginç bir şey oldu" diye anlatmaya başladı:

Bu sabah saat iki sularıymış. Dalgalar güvertenin üstüne kadar çıkıyor, belli fasılalarla ve muazzam bir gürültüyle "GÜLDÜR GÜLDÜR" diye şelale misali akıyormuş. Gecenin karanlığında sivri dişlerini gösteriyor, zaman zaman mavimsi ak bir parıltı saçar gibi gözüküyormuş dalgalar. Fırtınadan ötürü kimsenin gözüne uyku girmiyormuş. İşte olanlar da tam bu sırada olmuş.

Telsizci telaşla kaptan köşküne dalmış.

"Kaptan, haberler fena. SOS sinyali aldık!"

"SOS mi? Hangi gemiden?"

"Çiçibu-maru gemisi. Bizimle yan yana seyreden."

Buna karşılık "Amaan, döküntü o gemi be!" demiş üzerinde yağmurluğu, bir köşedeki sandalyede bacakları açık bir halde oturmakta olan Asakava. Kibirli bir edayla, ayakkabısının burnunu döşemeye vurup kıkırdayarak: "Gerçi hangi yengeç konserveleme gemisi döküntü değil ki!" diye eklemiş.

"Her an batabilirmiş, efendim."

"Hımm, durum fena o halde."

Kaptan köprüye çıkmak için alelacele, üzerine bir şey bile almadan kapıyı açmaya yeltenmiş. Lakin daha açamadan, aniden, Asakava kaptanı omuzundan kavramış.

"Yerli yersiz rota değiştirip kafana göre bi yerlere uğrama emrini kim verdi sana leyn?"

Emri kim mi vermişmiş? "Kaptan" değil miymiş bu adam? Kaptan bir anlığına toprağa çakılı bir kazık gibi kalakalmış. Fakat sonra, hemen kendisini toparlamış:

"Bizzat kendim veriyorum, kaptan olarak."

"Bijjat kendi veriyormuuujjj, kaptan olarakmıııjjj!" Kaptanın geçişini engellemekte olan şef aşağılayıcı bir tavırla yolunu iyice kapatmış. "Hişş, bu kimin gemisi unuttun galiba? Şirket bastırmış parasını, kiralamış. Bir şey söyleme yetkisi olan kişi şirket mümessili Suda Bey ile bizzat benim! Sana gelince, kaptanım diye hava basıyon da, helada götümü sildiğim kâat kadar bile değerin yok senin. Çaktın mı leyn? O külüstür gemiye bulaşırsak bi haftamız heba olur. Dalga mı geçiyon oolum! Bi gün bile gecik bak n'oluyo! Ayrıca, Çiçibu-maru Gemisi'nin öyle güzel bi sigortası var ki değme gitsin. O dökün tü gemi battı mıydı, zararımız yok, aksine kapçaz cukkayı!"

Kamarot "Aha da şimdi, büyük kavga patlıycak!" diye düşünmüş. Bu mesele burada bitmezmiş zira. Fakat kaptan sanki boğazına pamuk tıkamışlar gibi öylece kalakalmasın mı! Kamarot kaptanı hiç bu halde görmemiş. "Ulan yoksa kaptanın sözü geçmiyo mu? Hadi canım, olur mu öyle şey!" diye bocalamış. Fakat oluyormuş işte. Kamarot bunu bir türlü anlayamamış.

"Senin gibi tipler üzerlerine vazife değilken, 'insaniyet minsaniyet' diye tutturursa, başka devletlerle olan büyük *sumo güreş*ini nasıl kazancaz leyn?" Bunları söylemişti şef dudaklarını iyice yamultup balgamını fırlatırken.

Telsiz odasındaki alıcı ara sıra mavimsi ak, minik kıvılcımlar saçıyor ve mütemadiyen sinyal sesleriyle ötüyormuş. Kaptan köşkündekiler gelişmeleri öğrenmek için telsiz odasına gitmişler.

"Bakın, işte böyle yoğun sinyal gönderiyorlar. Üstelik giderek hızlanıyor mesajlar."

Telsizci başını çevirerek omuzunun üzerinden dikkatlice bakmakta olduğu kaptanla şefe böyle açıklamalarda bulunmuş. Telsizcinin parmaklarının, alıcının orasındaki burasındaki düğmeleri üzerinde hünerli bir şekilde kayışını

dikkatle izlerken farkında olmadan omuzları kasılmış, çeneleri bağırlarını yapışmış, kaskatı kesilmişler.

Gemi her sarsıldığında, duvara monte edilmiş ve bir çıbanı andıran ampül, bir aydınlanıp bir kararıyormuş. Geminin yan gövdesine müthiş bir şiddetle vuran dalgaların gümbürtüsü ve durmadan öttürülen, kâh rüzgârın etkisiyle uzaklaşan kâh içerdekilerin kulaklarının dibine kadar yaklaşan uğursuz sis düdüğü demir kapıların ardından bile duyuluyormuş.

"CIZZZ, CIZZZ" diye sesler çıkararak uzun kuyruklar oluşturan kıvılcımlar cihazdan etrafa saçılıyormuş. Derken, ansızın ses kesilivermiş. Bu ani sessizlik odadakilerin yüreğine oturmuş. Telsizci telaşla düğmeleri sağa sola bükmüş, cihazı asabice sarsmış. Ama faydası yokmuş. Artık mesaj gelmiyormuş.

Telsizci, bedenini arkasına doğru bükerek, döner sandalyesini arkaya çevirmiş.

"Battı!..."

Kulaklığını çıkarırken kısık sesle şunları ilave etmiş sözlerine:

"425 kişilik mürettebat... Topyekûn can vermiştir... Artık kurtarılmaları için umut bulunmamaktadır. Gemi tarafımıza iki üç kez mütemadi surette "SOS, SOS" diye sinyal gönderdikten sonra irtibatımız kesilmiştir."

Kaptan bunları duyunca elini yakasının içine sokup daralmış da nefes alamıyormuş gibi başını sağa sola oynatmış, boynunu uzatmaya çalışmış. Anlamsız bakışlarla, huzursuzca dört bir yanı süzdükten sonra kapıya yönelmiş. Akabinde, kravatının düğümünü tutmuş. Kamarot kaptanın bu haline bakmaya dayanamamış.

Üniversiteli "Demek öyle!" dedi. Kamarotun anlattıklarının çekimine kapılmıştı. Fakat birden kasvetli bir ruh haline bürünerek bakışlarını deniz tarafına kaçırdı. Deniz

coşkun, dev dalgalarla kabarmaktaydı. O gemidekiler tam "ufuk ayaklarımızın altına indi" derken, iki üç dakika içinde, sanki bir vadinin dibindeymiş gibi daracık kalmış gökyüzünü seyrederek denizin derinliklerine doğru çekilmiş olmalıydılar.

"Gerçekten de battı mı ya..." diye söylendi üniversiteli. Pek bir canını sıkmıştı bu olay. Aynı şekilde, kendilerinin de hurda yığını halindeki, döküntü bir gemide bulunmaları tepesini attırıyordu.

Yengeç konserveleme gemilerinin hepsi döküntü gemilerdi. İşçilerin Kuzey Ohotsk Denizi'nde ölmesi Tokyo'da, Maru-no-Uçi binasındaki şirket yöneticilerinin umurlarında bile değildi. Her zamanki kâr bölgelerinde bir tıkanma olması sonucunda faiz oranları düşüp sermaye fazlası birikince, kapitalizm veya sermayecilik, "kelimenin tam anlamıyla" her şeyi yapar; her yere ölümcül bir kudurmuşlukla saldırır, yeni kanlı çıkış yolları arar. Hal böyleyken patronların her birinin, tereyağından kıl çeker gibi yüz binlerce Japon Yeni kazandıran yengeç konserveleme gemilerine derin tutkularla bağlanmasında yadırganacak bir şey yoktur.

Yengeç konserveleme gemileri *fabrika-gemiler* olarak tanımlanır, dolayısıyla resmen "gemi" değildirler. Bu sebepten dolayı onlara Deniz Ticareti Hukuku uygulanamaz. Yirmi yıl boyunca iskeleye bağlı kalmış, aslında yer kaplamasın diye denize batırmaktan başka bir şey yapılamayacak, yalpalaya yalpalaya yürüyebilen "frengi" hastalarını andıran bu döküntü gemiler utanmadan sıkılmadan göstermelik koyu bir makyajla Hakodate'ye yollandılar. 1904-05 Japon-Rus Savaşı'nda "onurlu bir şekilde" topal kalınca balık artığı misali bir kenara atılmış hastane ve nakliye gemileriydi aslında bunlar. Bir gün hayaletlerden bile daha silik bir halde limanda boy gösterdiler. Buharı azıcık arttırıldığında boruları ıslık sesi çıkararak patlayıverirdi. Peşlerine takılan Rus devriye

teknelerinden kaçarken süratlerini artırmak zorunda kaldıklarında (ki bu tür durumlar sıklıkla yaşanırdı) gemilerin her yanı, her an dağılıp paramparça olacak gibi tangur tungur ötmeye başlardı. Bedenleri bir felçli gibi zangır zangır titrerdi.

Fakat yine de tüm bunlar hiç önemli değildi. Japonya İmparatorluğu için herkesin ayağa kalkması gereken, bir "güz"den, zor zamanlardan geçiyorduk çünkü. Üstelik yengeç konserveleme gemileri, gemi falan değil halis muhlis "fabrika"lardı. Ne var ki, bunlar Fabrikalar Kanunu'nun kapsamına da girmiyordu. İşte bu yüzden, bu döküntü gemiler kadar, patronların rahatlıkla ve sorumsuzca hareket edebildikleri bir alan daha yoktu!

Şirketin uyanık genel müdürü bu işi "Her şey Japonya İmparatorluğu için!" şiarına bağlayıverdi. Paralar su gibi kucağına akmaya başladı böylece. Üstelik bununla da yetinmeyip, bir yandan otomobilini sürerken, diğer yandan kazancını daha da pekiştirmek için milletvekilliğine adaylığını koymayı düşünüyordu. Ama muhtemelen bununla dakikası dakikasına aynı zamanda, Çiçibu-maru Gemisi'nin işçileri Tokyo'dan binlerce deniz mili uzaktaki kuzey denizinin kapkaranlık sularında, cam kırıkları gibi keskin dalgalara ve rüzgâra karşı can pazarına çıkmış, ölümle savaşmaktaydılar!

Üniversiteli "lazımlık"a doğru asma merdivenden inerken düşünüyordu:

"Olanları 'başkasının meselesi, beni ırgalamaz' deyip başımızdan savamayız!"

"Lazımlık"ın merdivenini inince tam karşısındaki duvara yapışkan yerine haşlanmış pirinç taneleriyle yapıştırılmış kargacık burgacık ve yanlış harflerle dolu bir not gördü:

MIÇO MİYAGUÇI'NIN YERİNİ GOSTERENE, İKI PAKET GOLDEN BAT CIGARASİ VE EL HAVLUSÜ ÖDÜL OLARAK TAKDIM OLUNACAKTIR.

İşçi Şefi Asakava

3

Şisli yağmur günlerdir bir türlü dinmek bilmemişti. Bu yüzden kapkara görünen sahil şeridi, pürüzsüz bir şekilde, bir bufa balığı* misali uzanıyordu.

Hakkö-maru Gemisi kıyıya dört mil uzaklıkta demir attı. Kıyıdan üç mile kadar olan bölge Rus karasuları olduğundan, bu alana "giremezlerdi".

Ağ onarma işlemi bitmiş, yengeç avı hazırlıkları tamamlanmıştı artık. Kamçatka'da şafak gece iki civarında söktüğünden, balıkçılar eksiksiz bir şekilde giyinip kuşanmış, apış aralarına kadar gelen lastik çizmelerini çekmiş bir vaziyette ahşap kutuların içine kıvrılmış kestiriyorlardı.

Özel istihdam bürosu tarafından kandırılarak bu işe bulaşmış Tokyolu üniversiteli "Böyle olmamalıydı!" diye homurdandı.

"Gemide herkes tek başına rahat rahat yatabilecek!" diye nasıl da kekledi bizi şerefsizler!

"Vay be, tek başımıza ne güzel yatıyoz be! Buna bi köşeye kıvrılmak derler birader!"

Üniversiteliler on yedi, on sekiz kişiydi. Altmış yen avansta anlaşmış, tren, otel, battaniye döşek masrafları, derken bir

* Bufa Balığı (*Yatsume-unagi*, 八ツ目鰻): Boyu bir metreye kadar ulaşabilen yılanbalığının bir türü. (ç.n.)

de üstüne özel istihdam bürosunun komisyonu bu avanstan kesilmiş, sonuçta gemiye vardıklarında her biri yedi sekiz yen borçlu çıkarılmıştı. Kandırıldıklarının ilk farkına vardıklarında o kadar hayrete düşmüşlerdi ki, ellerindeki para kurumuş ağaç yaprağına dönüşse öyle bir şaşkınlık yaşamazlardı... Başlangıçta, mavi ve kırmızı ecinnilerce* kuşatılmış ölülerin ruhları gibi, balıkçıların arasında birbirlerine kenetlenmişlerdi.

Hakodate'den yelken açtıktan dört gün sonra, her gün bozuk, iğrenç yemekler yemekten ve hep aynı çorbayı içmekten tüm üniversitelilerin sağlıkları bozulmuştu. Gece yatakta dizlerini kaldırarak oturuyor, parmaklarıyla birbirlerinin kaval kemiklerine bastırıyorlardı. Bunu birçok kez tekrarlıyor, deri içeri girerse ruhları kararıyor, girmezse yeni bir umutla aydınlanıyordu. İki üçünün kaval kemikleri, ovalanınca düşük akımda elektrik verilmiş gibi uyuşuyordu. Birbirlerine ayaklarını ranzadan sarkıttırıyor, dizlerinin alt kısmına ellerini bıçak şekline sokup serçeparmağı tarafındaki kenarıyla vuruyor, bacaklarının sinirsel tepkiyle havaya kalkıp kalkmadığını muayene ediyorlardı.** Üstüne üstlük, dört beş gündür kabızdılar. Üniversitelilerden biri gemi hekimine müshil ilacı almaya gittiyse de öfkeden benzi solmuş halde geri döndü: "Öyle lüküs ilaçlar bulunmazmış burada!"

"Aha. Al sana gemi dohtoru!" dedi yanında genci dinlemekte olan kıdemli balıkçı.

---

* Mavi ve kırmızı ecinniler (*ao-oni*, 青鬼ve *aka-oni*, 赤鬼): Budizmde ve Taoculuk'ta insan biçiminde olup kafalarında bir çift boynuz bulunan, tüm bedenleri kırmızı veya mavi renkteki ecinnilerdir. Cehennemde yaşadıklarına inanılan mavi ecinniler nefret, kin ve hiddetin, kırmızı ecinniler ise açgözlülük, arzu ve tutku gibi günahsal, hastalıklı duyguların (*bonnō*, 煩悩) simgesidir. (ç.n.)

** Öğrenciler, B1 vitamini yani tiamin eksikliğinden kaynaklanan bir hastalık olan ıslak beriberiye yakalanıp yakalanmadıklarını anlamaya çalışıyorlar. (ç.n.)

"Bu hekimler her yerde aynı. Önceden çalıştığım şirketinki de böyleydi." Eskiden madende çalışmış balıkçıydı bunu söyleyen.

Herkes ranzalarında uzanmışken şef girdi içeri.

"Yatıyo muydunuz leyn... Az dinleyin hele. Çiçibu-maru Gemisi'nin battığına dair bi telsiz mesajı aldık. Kaç kişi öldü kaç kişi kurtuldu, tafsilatlı malumat yokmuş." Böyle dedikten sonra dudaklarını yamultup "TUU" diye tükürdü huyu olduğu üzere.

Üniversitelinin aklına hemen kamarottan işittikleri geldi. Kendisinin ölüme terk ettiği dört yüz, beş yüz işçi hakkında nasıl da böyle sakin bir çehreyle konuşabiliyordu bu herif? Tekme tokat denize atsan yanına kâr kalırdı bunun. Herkes hayretle başını kaldırdı. Heyecanlı heyecanlı birbirleriyle konuşmaya başladılar. Asakava bunları söyledikten sonra sol omuzunu öne savurarak çıkıp gitmişti.

Bu arada, iki gün boyunca kayıplara karışan miço saklandığı kazan dairesinden çıkarken yakalandı. İki gün saklanmış, fakat çok acıktığı için dayanamamış, çıkmıştı. Yakalayan orta yaşlı bir balıkçıydı. Bir genç balıkçı, o orta yaşlı balıkçıya "Ağzını burnunu kıracam!" diye hiddetle bağırdı.

"Hadi ordan kavaracı! Cuvara içmeyen, tadını anlamaz bu meretin!" böyle söyleyen orta yaşlı balıkçı iki Golden Bat paketini cebine atmanın verdiği saadetle tüttürmekteydi sigarasını.

Şef miçoyu soyup, don gömlek, yarı çıplak halde bıraktı, iki hela kabininden birine kapattı, kapıyı da üstüne kilitledi. Başlarda kimse helaya gitmek istemiyordu. Yan kabinden gelen feryatlara yürekleri dayanmıyordu çünkü. İkinci gün, mahpus miçonun sesi boğuklaştı, "HIIIĞĞĞ, HIIIĞĞĞ" diye pes perdeden iniltilere dönüştü. Sonra, yeniden fasılalı feryatlar haline geldi. Günün sonunda mesaisini bitirmiş bir

balıkçı miçonun durumunu merak edip helaya gitti, fakat artık içeriden kapı yumruklama sesi bile gelmiyordu. Balıkçı dışarıdan kapıya vurduysa da tepki alamadı. Sonradan kapıyı açtıklarında Miyaguçi'yi Japon usulü hela taşının (kapalı terliklerin ön kısımlarına benzeyen) çıkıntısına bir elini dayamış, kafasını hela kâğıtlarının konduğu bölmeye sokmuş, yüzükoyun yatar halde buldular. Dudakları, tıpkı bir ölünün dudakları misali mürekkeple boyanmış gibi masmavi bir renge bürünmüştü.

Sabah hava soğuktu. Henüz saat gecenin üçüydü ama tan çoktan ağarmıştı. İşçiler dondurucu soğuktan uyuşmuş ellerini tulumlarının göğüs kısmına sokup sırtlarını kamburlaştırarak kalktılar. Şef üşenmeden, miçoların, balıkçıların, tayfaların, ateşçilerin herbirinin bölmelerine girip bakıyor, herkesi, hatta üşütmüş olanları, diğer hastaları bile, ite kaka dışarı çıkarıp işe koşuyordu

Rüzgâr esmese de, güvertede çalışınca, insanın el ve ayak parmaklarının uçları ahşap havan tokmakları misali hissizleşiyordu. Ustabaşı etrafa küfürler yağdırarak on dört, on beş kadar miçoyu fabrikaya sokuyordu. Elinde, ucuna deri şerit takılı bir bambu değnek vardı. Bu uzun kamçılı değnek tembellik eden miçoları, yanlarına gitmeye gerek kalmadan, makinelerin öte tarafından dövebilmek için yapılmıştı.

"Daha dün gece çıkarttılar bu Miyaguçi'yi ya! Çocukcağızın konuşacak mecali bile kalmamış... Az evvel nasıl tekmeliyolardı görcektin... 'Çalışçaksın lan!' diye."

Üniversiteliyle samimiyet kurmuş olan cılız yapılı işçi, dik dik ustabaşını süzerek söylemişti bunları.

"Baktılar ne yapsalar, ne etseler kımıldamıyo, sonunda vazgeçmişler..."

Tam o sırada şefi gördüler; tir tir titreyen bir hasta miçoyu itip kakıyordu. Miço, buz gibi yağmurun altında çalıştırılmaktan üşütmüş, üşütme zamanla kötüleyerek zatülcenbe,

yani akciğer zarı iltihabına dönüşmüştü. Soğukta değilken bile bütün bedeni zangır zangır titriyordu. Bu haliyle küçük bir çocuğu andırıyorsa da, hiç çocuksu görünmeyen bir kırışıklık kazınmıştı kaşlarının arasına. Nöbet geçiren insanlara özgü gergin bakışları vardı. Soğuğa dayanamadığı için gittiği kazan dairesinde dolanırken bulmuşlardı onu.

Yengeç avına çıkmak için kavasaki teknelerini vinçlerle denize indiren balıkçılar şefle miçoyu tek söz etmeden gözleriyle izlemekle yetindiler. Kırklarındaki bir balıkçı bakamadığı için yüzünü öte yana çevirirken, hoşnutsuzca başını salladı.

"Üşütüp yatağınızda somurta somurta zıbarmanız için mi onca para döküp getirttik leyn sizi! Ne bakıyonuz be ahmaklar, üzerinize vazife olmayan işlere burnunuzu sokmayın!"

Şef bunları söyledikten sonra somon öldürmek için kullanılan sopayla güvertenin döşemesine vurdu.

"Cehennem bile burdan kötü değildir be... Şayet öyleyse, aman benden uzak dursun!"

"Var ya, şu yaşadıklarımızı, *iç topraklar*a döndüğümüzde anlatsak kimse inanmaz ha!"

"Harbi haa... Her şeyi bırak bi yana, var mı böyle bi şey ya!"

Buhar enerjisiyle çalışan vinçler gümbürdeyerek dönmeye başladı. Kavasaki teknelerinin hepsi aynı anda, havada salına salına denize indiriliyordu. İşe koşulan tayfalar ve ateşçiler güvertenin kaygan zemininde düşmemeye dikkat ederek sağa sola koşuşturuyorlardı. Tüm bunları şef ibiğini dikleştirmiş bir horoz misali dolaşarak izlemekteydi.

İşin bir kısmı bitip mola verilince üniversiteliler şiddetli rüzgârdan kendilerini sakınmak için kargo yüklerinin arkasına oturdular. Daha önce kömür madenlerinde çalışmış olan balıkçı, ağzına götürdüğü ellerini "HOH HOH HOH"

diye hohlayıp ısıtmaya gayret eder vaziyette, birden, köşede bitiverdi ve yanlarına ilişti:

"Hedef tahtasında canlarımız var kardaşlar!"

Balıkçının pat diye teklifsizce dışa vurduğu samimi hisleri, üniversitelileri gafil avladı, yüreklerini sızlattı.

"Buranın kömür madenlerinden hiç bi farkı yok, kelle koltukta yaşıyon. Gaz patlaması felan da korkutuyo, tamam da, ama bu dev dalgalar da adamın aklını alıyo be!"

Öğleden hemen sonra hava biraz değişti. İnce sis tabakası usulca, belli belirsiz yayıldı etrafa. Dalgalar, *furoşiki* bezinin kıvrımları gibi milyonlarca üçgen şekil oluşturarak kaynaşmaktaydı. Aniden, esen rüzgârın direğe çarpma gürültüsü duyuldu. Kargo yüklerini kaplayan çadır bezlerinin uçları "PAT PAT PAT" diye sesler çıkararak güverteyi dövüyordu.

"Tavşanlar uçuşuyoo! Tavşanlaaaar!" diye biri avazı çıktığı kadar bağırarak, sancak tarafındaki güverteyi koşa koşa geçti. Bu ses kuvvetli rüzgâr tarafından paramparça edildiği için anlamsız bir bağırış olarak işitildi.

Artık, denizin tüm yüzeyini kaplayan üçgen dalgaların tepeleri beyaz serpintiler saçıyor, adeta milyonlarca tavşan büyük bir ovada hoplayıp zıplıyormuş gibi görünüyordu. Bu Kamçatka Borası'nın yaklaştığına işaretti. Derhal gelgit akıntısı hızlandı. Gemi yana kaykılmaya başladı. Şimdiye dek geminin sancak, yani sağ tarafında görünen Kamçatka, daha kimse ne olduğunu anlayamadan iskele, yani sol tarafında kaldı. Gemide kalıp çalışmakta olan balıkçıları ve tayfaları müthiş bir telaş aldı.

Geminin düdüğü tam kafalarının üstünde öttü. Herkes öylece kalakalıp göğe baktı. Tam dibinde durduklarından olsa gerek, arka çaprazlarında yükselen müthiş kalın ve şeklen devasa bir kazanı andıran bacanın sağa sola sallandığını bariz biçimde gördüler. Bacanın yan tarafına iliştirilmiş,

Alman fötr şapkalarına benzeyen düdükten çıkan kalın sesi, coşup kuduran hırçın rüzgâr, trajik bir ihtişamla iletiyordu kulaklarına. Bu gemiden indirilerek uzaklarda balığa çıkmış kavasaki tekneleri durmadan öten bu siren sayesinde, şedit fırtınaya yenilmeden gemiye dönebiliyorlardı.

Loş karanlık motor odasının girişinde, balıkçılar ile tayfalar toplanmış, bağrışıyorlardı. Üst çaprazlarından, geminin her sallanışında ince bir ışık demeti sızıyordu. Balıkçıların her birinin heyecanlı çehreleri bu ışıkla kâh aydınlanıyor, kâh karanlığa gömülüyordu.

Eski maden işçisi aralarına sokularak sordu:

"N'oldu?"

"O Asakava yavşağını gebertecez!" diye yanıtladı, cinayet işlemek üzere olan insanlara has bir öfke ve dehşet ifadesine bürünmüş biri.

Şef, aslında, bu sabahın erken vakitlerinde, kendilerine on mil mesafede demirlemiş ..... Gemisi'nden bir bora ikazı almış. Bu ikaz mesajında "şayet balığa çıkan kavasaki tekneleri varsa derhal geri çağrılması gerektiği" de belirtilmiş. Buna karşılık, şef "Böyle her ufak tefek meselede ürkersek, onca yol aşıp geldiğimiz Kamçatka'da belimizi doğrultamayız!" demiş telsizcinin sızdırdığına bakılırsa.

Bunu ilk işiten balıkçı telsizcinin suratına, sanki Asakava'ymış gibi "İnsan hayatını ne sanıyosun ulan sen!" diye gürlemişti.

"'İnsan hayatı' mı?"

"He ya!"

"Lakin Asakava sizin gibilerini insan olarak görmüyo ki!"

Balıkçı bir şeyler söylemeye çalıştı, ama sadece kekeleyebildi. Suratı kıpkırmızı oldu. Akabinde, koşarak diğerlerinin arasına karıştı.

Herkes, yüreklerinin derinliklerinden bastırılamaz bir şekilde yükselerek kasvetli çehrelerinde beliren gergin ifa-

deyle öylece kalakalmıştı. Babası kavasaki teknesiyle balığa çıkmış bir miço, balıkçı topluluğunun oluşturduğu çemberin etrafında huzursuzca dolaşıyordu. Geminin düdüğü aralıksız çalıyordu. Kafalarının hemen üstünde gürleyen bu sesi işitmek balıkçıların yüreklerini lime lime ediyordu.

Akşama doğru köprüden kulakları yırtan bağırışlar işitildi. Aşağıdakiler, derhal asma merdivenin basamaklarını ikişer ikişer çıktılar. Kavasaki teknelerinden ikisi dönmüş, gemiye yaklaşıyordu. İki tekne birbirlerine halatlarla bağlanmıştı.

Tekneler artık iyice yaklaşmıştı. Fakat koca bir dalga, kavasaki tekneleri ile gemiyi, bir tahterevallinin iki ucundalarmış gibi sarsa sarsa kaldırıyor, akabinde yine sarsa sarsa indiriyordu. Dalgalar birbiri ardına gemiyle teknelerin arasında kabararak yükseliyor, yuvarlanarak geçip gidiyordu. Gemidekiler gözlerinin hemen önünde olmasına rağmen bir türlü yaklaşamıyorlardı bu teknelere. Asap bozucu bir durumdu. Güverteden teknelere halat atıldı, fakat ulaşmadı, etrafa su serpintileri saçarak denize düştü. Halat denizyılanı gibi kıvrıla kıvrıla geri çekildi ve tekrar atıldı. Bunu birçok kez yinelediler. Gemidekiler hep bir ağızdan bağırıyordu. Fakat teknedekiler yanıt vermiyordu. Çehreleri maske gibi taşlaşmış, kımıltısızdı. Gözleri de, hani tuhaf bir şey gördüğümüzde olduğu gibi katılaşmış, kıpırdamıyordu. İnsanın bakmaya dayanamadığı, burunlarının dibindeki bu dehşetengiz manzara Hakkō-maru Gemisi'ndeki balıkçıların bağırlarına kazınmaktaydı.

Halatı yeniden attılar. Havada önce eğrelti otu şeklini aldı halat, sonra yılanbalığı misali uzadı. Tam "Bu kez oldu!" derken, halatın ucu, iki elini kaldırmış onu yakalamaya çalışan balıkçının ense köküne çarptı, yere yapıştırıverdi adamı. Gemideki balıkçılar hep bir ağızdan "Amann!!!" diye feryat etti. Balıkçı çarpma sonucu düşmüş, fakat halatı yakalamayı

başarmıştı! Sıkıca bağlanınca halat emdiği suları denize geri damlatarak dümdüz bir değnek gibi gerildi. Tüm bunları evhamla seyretmekte olan gemideki balıkçılar derin bir nefes aldılar, gerilmiş omuzları kendiliğinden gevşedi.

Geminin düdüğü aralıksız ötüyor, rüzgârın etkisine göre kâh tizleşiyor, kâh çok uzaklardan geliyormuşçasına boğuklaşıyordu. Akşama kadar ikisi hariç tüm kavasaki tekneleri gemiye dönmüştü. Kavasaki teknelerindeki balıkçıların her biri geminin güvertesine çıktıklarında bayılacak gibi oluyor, dizlerinin bağı kesiliyordu. Teknelerden biri su aldığı için çapa atılıp bulunduğu yerde bırakılmış, içindeki balıkçılar da bir başka kavasaki teknesine geçerek gemiye dönmüşlerdi. Bir tekne ise mürettebatıyla birlikte sırra kadem basmıştı.

Şef burnundan soluyordu. Kaç defa balıkçıların koğuşuna inip tekrar yukarı çıkmıştı... Koğuşa her indiğinde, içeridekiler bir kaşık suda boğmak isteyen nefret dolu gözlerle, sessizce izliyordu onu.

Ertesi gün, hem kayıp kavasaki teknesini aramak, hem de yengeç avını sürdürmek maksadıyla yola çıkma kararı alındı. Şef, bu hamlesini "Beş altı hayvanı kaybetmek bi şey değil de, kavasaki teknesine bi şey olursa çok canımız yanar!" diye açıklamıştı.

Sabahın erken saatlerinden itibaren motor odasında bir hareketlilik vardı. Çapayı kaldırmanın yol açtığı sarsıntı, koğuşları çapa yuvasıyla sırt sırta olan balıkçıları kavrulan soya fasulyeleri misali hoplattı. Yan duvarları oluşturan, artık neredeyse hurdaya dönmüş demir levhaların boyaları her sarsılmada pul pul dökülüyordu. Böylelikle, Hakkö-maru Gemisi elli bir derece beş dakika kuzey enlemine dek, o civarlarda demirlemiş 1 No'lu kavasaki teknesini aramaya çıktı. Buz parçaları canlı yaratıklar gibi, usulca kabaran dalgaların arasında kendilerini gösteriyor, salına-

rak akıp gidiyordu. Fakat bazen, bu buz parçaları göz alabildiğine kümelenip köpükler saçarak bir anda geminin etrafını kuşatıyordu. Buzlardan, sanki sıcak suymuş gibi buharlar çıkıyordu. Derken, dondurucu bir havanın taarruzuna maruz kaldı gemidekiler. Sanki koca bir vantilatörü çalıştırmıştı birileri... Aniden, geminin her bir tarafından katır kutur çatırdama sesleri gelmeye başladı: Islak güverte ve küpeşteler buz tutmuştu. Geminin yanları, üzerlerine beyaz pudra serpilmişçesine kırağı kristalleriyle bezenmiş, pırıl pırıl parlamaktaydı. Tayfalar ve balıkçılar yanaklarını elleriyle örterek güvertede koşuşturuyordu. Gemi ardında, bir ovadaki patikayı andıran uzun bir iz bırakarak ilerliyordu.

Kavasaki teknesini bir türlü bulamıyorlardı.

Saat dokuza doğru, köprüden bir kavasaki teknesi görüldü. Bunu gören şef, "Hay canına okuduğum, bulduk seni sonunda leyn, hay canına okuduğum!" diye güvertede bir koşup bir yürüyor, sevinçten yerinde duramıyordu. Derhal bir motorlu tekne suya indirildi. Ne var ki, aradıkları 1 No'lu kavasaki teknesi değildi bu. Üzerinde "36" yazılı, çok daha yeni bir modeldi. Aşikâr bir biçimde ..... Gemisi'ne aitti; nitekim tekneye bağlı demir şamandırada o geminin adı yazılıydı. Anlaşılan oydu ki ..... Gemisi, buradan ayrılırken önceki konumunu belli etmek için bir nevi işaret olarak bırakmıştı bu tekneyi.

Şef Asakava, kavasaki teknesinin gövdesini parmaklarının ucuyla tıklattı.

"Ne diye bırakmışlar ki bunu buralarda?" diyerek pis pis sırıttı. "Çekin şunu!"

İşte böylece, 36 No'lu kavasaki teknesi vinçle Hakkō-maru Gemisi'nin köprüsüne çekildi. Kavasaki teknesi havada asılı vaziyette sallanırken, altından su damlaları sağanak yağmur misali gürül gürül güverteye aktı. "Kısa günün kârı!"

der gibilerinden bir edayla, yukarı çekilmekte olan kavasakiye bakarak şef:

"Hey yavrum hey! Şuna bak şuna!" diye söyleniyordu kendi kendine.

Balıkçılar ağları örerek izliyordu bu manzarayı:

"Hırsız kedi! O zincir bi kopsa da, şu adi herifin kafasını bi ezse! "

Şef, çalışmakta olan balıkçıları tek tek, delici bakışlarla süzdükten sonra, yanlarından geçti gitti. Akabinde, sabırsız ve boğuk bir sesle marangozu çağırdı.

Bunun üzerine, öte taraftaki bir lombar ağzından marangoz kafasını çıkardı.

"Ne vardı?"

Beklediği tepkiyi alamamış olan şef arkasına dönerek asabi bir tavırla böğürdü:

"*Nö vorduu*! Ulan angut, numara silincek! Rendeyi getir rendeyi!"

Marangoz anlamamış gibi bir çehreye bürünmüştü.

"Gel buraya leyn, avanak!"

Testeresi belindeki palaskaya asılı, elinde rendesi, ufak tefek yapıdaki marangoz, sanki topalmış da aksıyormuş gibi ürkek adımlarla, geniş omuzlu şefin peşi sıra güvertenin öte tarafına geçti. Üzerindeki "36" numarasının "3"ü rendeyle kazınıp silinince bu tekne 6 No'lu Kavasaki Teknesi" oluverdi.

"İşte bu kadar, işte bu kadar be. Hey yavrum hey, akıllı olcanız oolum!" Şef, üst dudağının sağ yanını ağzı bir üçgen oluşturacak şekilde kaldırdı, geriniyormuş gibi kafasını geriye doğru yaslayarak neşeli kahkahalar attı.

Daha kuzeye çıksalar bile kayıp kavasaki teknesini bulma ihtimalleri yoktu. 36 No'lu kavasaki teknesini çekmek için duraklamış olan gemi, önceki konumuna dönmek için usulca, fakat büyük bir kavisle dönmeye başladı. Hava açmış,

yunup yıkanmışçasına berraklaşmıştı. Kamçatka'nın sıradağları kartpostallardaki İsviçre dağları gibi pırıl pırıl parıldıyordu.

*

Kayıp kavasaki teknesi dönmedi. Balıkçılar, o teknede bulunan arkadaşlarının, üzerinde hiçbir şey yüzmeyen su birikintileri gibi görünen boş yataklarındaki eşyalarını ve ailelerinin adreslerini aradılar. İcap ettiğinde bu eşyaları gönderme işlerini hemen halletmek istedikleri için arkadaşlarının eşyalarını toparladılar. Hoş bir iş değildi. Bunlarla uğraşırken balıkçılar adeta birileri onların sancıyan bir yerlerini gözetliyormuşçasına bir ıstırap duyuyorlardı. İkmal gemisi geldiğinde göndermek maksadıyla arkadaşlarının eşyalarına baktıklarında, aynı soyadına sahip kadınlara gönderilmek üzere hazırlanmış paketler ve mektuplar buldular. İçlerinden birinin eşyalarının arasından *katakana* ve *hiragana** karışımı olan ve kurşunkalemin ucunu yalaya yalaya yazıldığı anlaşılan bir mektup çıktı. Mektup balıkçıların kaba saba ellerinde dolaştı. Mektubu, bir tabaktaki fasulye tanelerini yemek çubuklarıyla tek tek toplamaya çalışıyormuş gibi zorlana zorlana, fakat büyük bir iştahla okuyor, sonra da nahoş bir şeyler görmüş gibi başlarını sallayarak yanla-

* Bir hece yazı sistemi olan *katakana* (片仮名, カタカナ) *kanji* (漢字) ideogramlarının basitleştirilmesi ve her biri bir heceyi ifade eden karakterlere dönüştürülmesiyle oluşmuştur. Yabancı kökenli sözcükleri ifade etmede, *kanji*lerin telaffuzlarını göstermede ve vurgulama amacıyla kullanılır. Yine *kanji*lerin sadeleştirilmesi suretiyle geliştirilen *hiragana* (平仮名, ひらがな) ise sadece *kanji*lerin okunuşları için değil, *kanji*yle ifade edilemeyen Japonca kökenli kelimelerin yazımı, son ekler ve edatlar gibi dilbilgisel sözcükleri ifade etmede kullanılır. Burada, mektubu yazan kişi *kanji*yi henüz öğrenmemiş bir çocuk olduğu için daha kolay olan *hiragana* ve *katakana*dan yararlanmış. (ç.n.)

rındakine veriyorlardı. Kayıp balıkçılardan birinin çocuğundan gelen bir mektuptu bu.

İçlerinden biri gürültüyle burnunu çekip mektuptan başını kaldırdı ve zorlukla işitilebilen bir sesle: "Asakava'nın yüzünden. Öldükleri bi kesinleşsin, kanlarını yerde bırakmıycam!" dedi. Bunları söyleyen, çam yarması gibi iri cüsseli ve Hokkaido'nun iç topraklarında birçok tehlikeli ve kanunsuz işlerde çalıştığı rivayet olunan bir adamdı.

"Tek başıma haklıycam o adiyi!" dedi geniş omuzlu genç bir balıkçı, bir öncekinden daha da kısık bir sesle.

"Aah, ahh! Bu mektup mahvetti beni. Bak gene gözlerimin önüne geldiler..."

"Hişt, bak hele" dedi ilk konuşan adam. "Bunlar bizim de başımıza gelebilirdi be. 'Başkasının meselesi, beni ırgalamaz' diye baştan savmak yakışmaz bize."

Uzak bir köşede, dizlerini göğsüne çekip oturmuş, başparmağının tırnağını kemirip tavana bakarak konuşulanları dinlemekte olan bir adam, başını sallayarak son söylenenleri onayladıktan sonra:

"Her şeyi bana bırakın kardaşlar. Ah o vakit bi gelsin, tek yumrukta indircem o namussuzu!" dedi.

Herkes sustu. Suskundular ama rahatlamışlardı.

*

Hakkō-maru Gemisi önceki konumuna döndükten üç gün sonra sırra kadem basan kavasaki teknesi aniden geri döndü. Üstelik mürettebatının keyfine diyecek yoktu.

Mevzubahis "kayıp" balıkçılar kaptan köşkünden "lazımlık"a döner dönmez, etrafları koğuştakiler tarafından bir girdap gibi sarıldı.

Büyük fırtınadan ötürü dümen hâkimiyetini tamamen yitirmişler. Hal böyleyken, yakasına izbandut gibi bir adam

yapışmış bir çocuk kadar çaresiz kalmışlar. Zaten en uzağa açılmış tekne onlarınkiymiş, üstüne üstlük bir de rüzgâr aksi yöne esmekteymiş. Artık herkes öleceğini kabullenmişmiş.

(Geçerken söyleyelim, zaten balıkçılar her an dingin bir hafiflikle ölme fikrine "alıştırılmışlardır".)

Ne var ki, hiç olmayacak bir şey olmuş! Ertesi sabah, yarısına kadar su almış vaziyette olan kavasaki teknesi Kamçatka'daki bir sahile çıkarılmış ve tekne mürettebatı kurtarılmış oradaki Ruslar tarafından.

Mürettebatı kurtaran Ruslar dört kişilik bir aileymiş. Bu aile, kadınıyla çocuklarıyla, "ev"e "aile"ye susamış balıkçılar için, betimlemeye kelimelerin kifayetsiz kalacağı raddede cazibeliymiş. Üstelik bu Ruslar çok nazik insanlarmış ve bizimkilere birçok konuda yardımcı olmuşlar. Fakat başlarda, elbette, anlamadıkları bir dilde konuşan, saçları ve gözleri farklı renkte olan bu ecnebiler bizim balıkçıları biraz huzursuz etmiş.

Ama çok geçmeden "onların da kendileri gibi insan" olduklarını idrak etmişler.

Deniz kazası olayı işitilince birçok köylü başlarına toplanmış. Kıyıya vurdukları yer Japon avlanma bölgesinden epey uzaktaymış.

Orada iki gün kalmış, kendilerini toparladıktan sonra dönmüşler. "Dönmek falan istemiyoduk ya..."

Kim böyle bir cehenneme dönmek ister ki!

Fakat hikâyelerinin böylelikle bittiğini sanmayın. Asıl "ilginç" kısmını gizlemişler meğerse:

Tam dönecekleri günmüş. Sobanın etrafında giyinip hazırlanıyorlarmış ki dört beş Rus girmiş içeri. Yanlarında bir de Çinli varmış. Muazzam bir suratı olan, kısa fakat gür sakallı, hafiften kamburca olanları, ansızın yüksek sesle ve el kol hareketleri eşliğinde bir şeyler söylemeye başlamış. Kavasaki teknesinin reisi, elini gözünün hizasına getirerek ve sağa sola sallayarak Rusça anlamadıklarını ifade etmeye çalışmış. Rus

bir cümle söyleyip durunca, onun dudaklarını gözleriyle izleyen Çinli Japonca konuşmaya başlamış. İnsanın kafasını allak bullak eden, kelime dizilişi bozuk cümlelerden mürekkep tuhaf bir Japoncaymış bu. Kelimeler bir grup sarhoş misali yalpalıyor, sağa sola savruluyormuş.

"Sizlerin yok parası, muhakkak."

"He, yoktur!"

"Sizler oluyor fakir."

"He, öyledir!"

"O yüzden, sizler oluyor PROLETARYA. Sizler anlıyor?"

"Hı hı."

Konuşmayı yapmakta olan Rus adam gülerek volta atıyormuş, ara sıra da durup onlara bakıyormuş.

"Zenginler yapıyor sizlere böyle... [Çinli hayali birinin boğazını sıkar gibi el hareketleri yapmış.] Semiriyor zenginler gitgide daha çok... [Elleriyle karnı şişiyor gibi yapmış.] Sizler ne yapsanız olmuyor, sizler oluyor fakir. Sizler anlıyor? Japonya devleti değil iyi, ı-ıh! Çalışanlar oluyor böyle... [Yüzünü buruşturup hasta taklidi yapmış.] Çalışmayanlar oluyor böyle. Hömbüdü, hömbüdü... [Kasıla kasıla yürür gibi yapmış.]"

Bunlar genç balıkçılara ilginç geliyormuş. "Evet, evet!" deyip kahkahayı basıyorlarmış.

"Çalışanlar oluyor böyle! Çalışmayanlar oluyor böyle... [Önceki jestleri tekrar ediyormuş.] Böyle olmaz! Çalışanlar olmalı böyle... [Bu kez tam aksine, göğsünü gere gere yürümüş.] Çalışmayanlar olmalı böyle... [Bir ihtiyar dilenci taklidi yapmış.] Böyle oluyor iyi! Sizler anlıyor? Bu ülke Rusya ülkesi. Hep var çalışanlar! Hep çalışanlar oluyor böyle... [Göğsünü kabartmış.] Rusya'da yok çalışmayanlar. Yok üçkâğıtçılar! Yok insanın boğazını sıkanlar! Sizler anlıyor? Rusya değil korkunç ülke! Herkes, herkes hep söylüyor yalan!"

Balıkçıların kafalarında, "Şu 'korkunç' 'kızıl propaganda' dedikleri şey bu olmalı..." diye belli belirsiz düşünceler hâsıl ol-

maya başlamış. Fakat şayet "kızıllaştırma" denen şey buysa, bu "makul, akla yatkın" bir şey gibi gelmiş onlara. Tuhaf biçimde, çekimine gitgide daha fazla kapılmışlar bu propagandanın.

"Anlıyoz, harbiden anlıyoz!"

Sonra, iki üç Rus yoldaş bağıra çağıra bir şeyler söylemeye başlamış. Çinli de onları dinlemiş. Akabinde, yine, bir kekeme gibi, Japonca kelimeleri bir ağaçtaki meyveleri toplar gibi toplamaya çalışarak konuşmuş:

"Var çalışmadan para kazananlar. Proletarya oluyor her zaman böyle... [Birileri boğazını sıkıyor gibi yapmış.] Olmaz, böyle! Proletarya, siz, bir, iki, üç, yüz, bin, elli bin, yüz bin, hepiniz, hepimiz oluyor böyle... [Çocukların el ele tutuşmasını taklit etmiş.] Güçleniyor. Tamam! [Kendi koluna vurarak.] Sizler yenilmiyor kimseye! Sizler anlıyor?"

"Hı, hı!"

"Çalışmayanlar kaçıyor böyle... [İnsanların sağa sola dağılmasını, kaçışmalarını taklit etmiş.] Tamam, gerçekten tamam. Proletarya basıyor hava... [Mağrur bir edayla göğsünü gere gere yürür gibi yapmış.] Proletarya oluyor en büyük! Proletarya yoksa yok kimsenin ekmeği! Herkes ölüyor açlıktan! Sizler anlıyor?"

"Hı hı."

"Japonya henüz değil iyi, ı-ıh, daha çok geride! Çalışanlar oluyor böyle... [Beli bükülmüş, büzüşmüş gibi yapmış.] Çalışmayanlar oluyor böyle... [Kibirli ve etrafındakilere sataşır gibi yapmış.] Olmaz, kötü bunlar! Çalışanlar olmalı böyle... [Delici bakışlarla, ayağa kalkarak kendisini ezenleri püskürtüyor gibi yapmış!] Çalışmayanlar olmalı böyle... [Kaçıyor gibi yapmış.] Japonya olacak, sadece çalışanların ülkesi, iyi ülke! Proletaryanın ülkesi! Sizler anlıyor?"

"Hı hı, anlıyoz!"

Ruslar neşeli çığırışlarla dans eder gibi ayaklarını yere vurmuşlar.

"Japonya'da kazanacak çalışanlar, emekçiler... [Doğrulmuş ve meydan okuyan bir duruş takınmış.] Sevinecekler. Herkes sevinecek Rusya'da. YAŞASIN! Sizler dönüyor gemiye. Sizlerin gemide çalışmayanlar olacak böyle... [Kibirle göğsünü kabartmış.] Siz, çalışanlar, emekçiler yapacak, böyle... [Karate yapıyormuş gibi yumruklarını havaya kaldırmış, sonra hep beraber el ele tutuşup saldırır gibi yapmış.] Tamam! Kazanacak sizler! Sizler anlıyor?"

"Anlıyoz!" Farkına varmadan muazzam bir heyecana kapılmış bir genç balıkçı aniden Çinli'nin ellerini kavramış. "Kazancaz, muhakkak, kazancaz!"

Bu arada, anlatılanları dinlemekte olan bir kavasaki teknesi reisi, "İşte 'kızıl propaganda' dedikleri şey bu!" diye düşündü. "Bu yolla, böyle ahmaklara korkunç işler yaptırıyolar. Rusya, işte böyle dolaplarla Japonya'yı kandırıyo!" diye hayıflandı.

Ruslar konuşmalarını bitirince, sevinç çığlıkları koparmış, tüm güçleriyle Japon balıkçıların ellerini sıkmışlar. Onlara sarılmış, sert sakallı yanaklarını Japonlarınkine sürtmüşler. Böyle beden temasına aşina olmayan Japon balıkçılar afallamış, kafalarını geri çekmeye çalışarak katılaşmış, ne yapacaklarını bilememişler...

Dinleyenler, gözleri "lazımlık"ın giriş kapısında, kazazede balıkçıları daha çok anlatmaları için zorluyordu. Onlar da gördükleri Ruslar hakkında birçok şey anlattılar. Anlatıların her biri, kurutma kâğıdının mürekkebi çekişi misali dinleyenlerin yüreklerine işliyordu.

Herkesin tuhaf biçimde anlatılanların cazibesine kapıldığını gören kavasaki teknesi reisi, "Hop, kesin la artık!" diyerek hararetli hararetli konuşmakta olan genç balıkçının omuzunu dürttü.

4

Hava pusluydu. Daima sıkı bir düzenekle birbirleriyle bağlantılı gibi görünen havalandırma boruları, bacalar, vinç kolları, o kollarda asılı kavasaki tekneleri, güverte küpeşteleri vb'nin hatları hayal meyal görülüyor, bu manzara insanda şu âna kadar namevcut olan bir yakınlık hissi uyandırıyordu. Yumuşak, ılık hava akıyordu, gemidekilerin yanaklarını okşayarak. Eşine ender rastlanır bir geceydi...

Geminin kıç tarafındaki lombar ağzının oralardan, ağır bir yengeç beyni kokusu geliyordu. Balık ağı dağlarının arasında farklı boylarda iki karaltı dikilmekteydi.

Aşırı çalışma yüzünden kalbi zarar görmüş, solgun ve şişkin bedenli bir balıkçı, "GÜM GÜM GÜM" diye çarpan kalbinin sesinden bir türlü uyuyamadığı için güverteye çıkmıştı. Küpeşteye dayanarak, sanki birileri yosun eritip de denize karıştırmış gibi kopkoyu görünen sulara bakıyordu dalgınca. Böylesine zayıf bir bünyeyle şefin elinde kalırdı. Bu uzak Kamçatka diyarında, hem de karaya ayak basamadan ölme düşüncesi yüreğine vuruyordu. Böyle efkârlanmış, düşüncelere dalmıştı ki, tam o esnada ağ yığınlarının arasında birilerinin olduğunu fark etti.

Çatır çutur sesler geliyordu; yengeç kabuğu parçalarına basıyor olmalıydılar.

Kısık sesle konuştuklarını işitti.

Balıkçı, ancak gözleri karanlığa alışınca ne olduğunu görebildi: Bir balıkçı on dört, on beş yaşlarındaki bir miçoya bir şeyler söylüyordu. Ne konuştuklarını anlayamamıştı. Miço, hoşnutsuzlukla "İstemiyom, istemiyom!" diye diretip somurtan küçük çocuklar gibi balıkçıya arkasını dönüyordu. O döndükçe, balıkçı da aynı yöne dönüyordu. Bu bir müddet devam etti. Balıkçı gayriihtiyari (en azından seyreden balıkçıya öyle gelmişti) sesini yükseltti. Fakat sonra yeniden kısarak, hızlı hızlı bir şeyler söyledi. Akabinde, aniden miçonun üzerine atılıp onu sımsıkı kavradı. Seyreden balıkçı "Kavga ediyo bunlar!" diye düşündü. Bir anlığına, balıkçının giysisiyle ağzı kapatılmış miçonun "HII, HII, HII!" diye soluma sesi işitildi. Fakat o halde bir süre hareketsiz kaldılar. İşte tam o anda, yumuşak pus tabakasının içinde miçonun iki mumu andıran bacakları beliriverdi. Miçonun belden aşağısı tamamen çıplaktı. Ardından, miço öylece çömeldi. Akabinde, balıkçı, oğlanın üzerini bir kara kurbağası gibi kaplayıverdi. Bunlar, kalbi zayıf balıkçının "gözlerinin önünde", kısacık bir anda oluvermişti. Boğazına bir şey düğümlendi. Gayriihtiyari bakışlarını kaçırdı. Birdenbire içki çarpmış ya da ağır bir dayak yemiş gibi bir heyecan hissetti içinde.

İçlerinde semirerek şiddetlenen cinsel arzular balıkçılara gitgide daha fazla ıstırap vermeye başlamıştı. Bu sağlıklı erkekler, dört beş aydır, doğal olmayan bir şekilde, "kadınlar"dan ayrı kalmışlardı. Hakodate'de kiraladıkları fahişelere dair yahut kadınların edep yerlerine ilişkin kaba saba hikâyeler gecelerin vazgeçilmez bir alışkanlığı olmuştu artık. Bir şunga resminin* elden ele defalarca, bıkmadan usanmadan, dolaştığı oluyordu.

---

* Şunga (春画): Genellikle tahta baskı olarak yapılan geleneksel Japon erotik resim sanatı. (ç.n.)

Ser kız şilteyi yere♪
Dön benden yana hele♪
Yapış dudaklarıma şöyle♪
Dola bacaklarını gövdeme♪
Rahatla, geç kendinden♪
Zor zanaattır orospuluk hakkaten♪

Biri söylemişti bu şarkıyı. Sonra, şarkı deniz süngerinin suyu emişi misali bir anda herkesi kendine çekti. Sonunda ezberlemeyen kalmadı. Her fırsatta, hemen bu şarkıyı söylüyorlardı. Ve bittiğinde de "Lanet olsun!" gibilerinden küfürler savuruyorlardı umutsuzca, sadece gözleri parlar bir halde.

Balıkçılar yatınca içlerinden biri,

"Hay lanet olsun böyle işe. Uyku girmiyo gözüme leyn!" gibilerinden söylenerek bir sağa bir sola dönüp durdu. "Olmuyo böyle, kalktı bizim ufaklık gene!"

"Ne yapsak leyn!"

Sonunda, sertleşmiş kamışını teşhir eder ve taşaklarını kavramış halde, çırılçıplak yatağından doğruldu. İrikıyım balıkçının bu hareketlerini görenlerin bedenleri gerildi, hatta bu dehşetengiz manzara karşısında benizleri attı. Ödleri patlamış üniversiteliler, ürkekçe, gözlerinin ucuyla izlediler adamı.

Birçoğu sık sık şeytan aldatması oluyor, rüyalarında boşalıyordu. Ortalık tenhalaşınca, dayanamayıp abaza çekenler de vardı. Lekelenmiş, nemli ve ekşi bir koku yayan iç donları ya da *fundoşi* donları yuvarlanarak ranzaların bir köşe-

---

* *Fundoşi* (褌): Pamuktan geleneksel Japon iç çamaşırı. 1940'lara kadar en çok kullanılan yetişkin erkek iç çamaşırıydı. Günümüzde sadece Şinto bayramları gibi dinsel törenlerde giyilmektedir. (ç.n.)

sine yerleştirilmiş haldeydi. Üniversitelilerin, bazen yataklarına çıkarken, sokakta fark etmeden boka bastığımız gibi bunlara bastıkları oluyordu.

Bir süre sonra miçoların kaldığı koğuşlara "gece kaçamakları" başladı. Balıkçılar *Golden Bat* paketlerinin içine sigara yerine iki üç tane karamel koydular mı, hemen lombardan kendilerini dışarı atıyorlardı.

Aşçı, istiflenmiş turşu fıçılarından ötürü hela gibi kokan, dolayısıyla loş ve boğucu bir havası olan kilerin kapısını açtığında, içeriden gelen bağırma sesiyle ansızın yüzüne okkalı bir tokat yemiş gibi oldu:

"KAPAT LA KAPIYI! HELE Bİ İÇERİ GİR, GEBERTİRİM SENİ VALLA!"

*

Telsizci diğer gemilerin birbirleriyle olan haberleşmelerini işitince bunların hâsılatlarını şefe rapor etti. Bu konuşmalardan Hakkō-maru Gemisi'nin diğer yengeç konserveleme gemilerinin gerisine düştüğü, onlara yenilmekte olduğu ortaya çıktı. Şef telaşlandı, öfkelendi. Öfkesi kat kat arttı, hırsını balıkçılarla miçolardan çıkardı. Zaten mesele ne olursa olsun, bir çıkmaza girildiğinde bunun bedelini ödeyenler daima "onlar" olurdu. Şef ve ustabaşı kasten "tayfalar" ile "balıkçı ve miçolar"ı rekabet ettirmeye dayalı bir düzen kurmuşlardı.

Balıkçılarla miçolar, aynı yengeç kabuğu kırma işini yaptıkları tayfaların gerisine düşerse (bu işten en ufak bir kazançları olmamasına rağmen) "Hay böyle işin içine!" gibilerinden küfürlerle hayıflanırlardı. Şefse ellerini çırpıp sevinirdi. "Bugün yendik!"; "Bugün yenildik!" ve "Bundan sonra asla yenilmek yok!" gibi laflarla, ellerinin kan revan içinde kalmasına aldırmadan saçma sapan bir hırsla sürdü-

rürlerdi çalışmayı. Önceleri bugüne göre günde %50-60 daha fazla verim sağlıyorlardı. Fakat beşinci, altıncı güne gelindiğinde iki taraf da kendisini salınca çalışma temposu bariz biçimde düşmüştü. Çalışırken başı önüne düşüp içi geçenler oluyordu. Şef ikaz etmeden sopayı indiriyordu böylelerine. Köteği yiyenler gafil avlanıyor, gayriihtiyari "AHH!" diye acıyla bağırıyorlardı. Hepsi aralarında bir husumet varmış veya konuşmayı unutmuş gibi birbirleriyle hiç konuşmadan çalışıyordu. Birkaç kelime edecek kadar bile takatleri kalmamıştı.

Fakat şef bu kez, verimde diğerlerini geçenleri "ödüllendirmeye" başladı. Sönmeye yüz tutmuş, içlenmekte olan odunu yeniden harlamış oldu.

"Akıllanmaz bunlar ya..." dedi şef, kaptan köşkünde, kaptanı karşısına almış birasını yudumlarken.

Kaptanın ellerinin üst kısmı tombul bir kadınınkiler gibi gamzeliydi. Altın kaplamalı ağızlığının ucundaki sigarasını hünerlice masaya silkiyor, her nedense güleç bir çehreyle karşılık veriyordu. Kaptan, şefin burnunun dibinde, mütemadiyen işine engel olmasından son derece rahatsızdı. "Ah, balıkçılar bir isyan çıkarsalar da, şu adiyi tekme tokat Kamçatka sularına atsa..." gibilerinden şeyler düşünüp duruyordu.

Şef "ödül"ün haricinde, bunun tam tersi mahiyette bir uygulama yapacağını bir duvar ilanıyla duyurdu: En az çalışanların bedenlerine "damga vuracaktı". Yani, kor kıvamında, kıpkırmızı demiri emekçinin bedenine bastıracak, etini dağlayacaktı. Bunu öğrenen emekçiler, ne yapsalar kurtulamayacakları, adeta bir gölge misali kendilerini izleyen "damga"nın korkusuyla çalıştılar. Böylelikle iş yükleri giderek daha da arttı.

Şef insanın dayanma haddinin ne kadar olduğunu işçilerden çok daha iyi biliyordu. Paydostan sonra kendilerini kütük

gibi ranzalarına atıp uzandıklarında "Ecelim geldi galiba!" diye söylenir "OF, OF, OY, OY!" diye inlerlerdi bitkinlikten.

Üniversitelilerden biri, ninesinin, henüz küçük bir çocukken kendisini götürdüğü bir tapınağın loş salonunda gördüğü "cehennem" resmini anımsadı: Bu gemi işte o "cehennem"in ta kendisiydi! Ayrıca çektikleri cevrücefa, yine çocukken şahit olduğu bir manzarayı çağrıştırıyordu üniversiteliye: Yılana benzeyen büyük bir yaratığın bataklıkta sefil biçimde "sürüm sürüm" sürünmesini... Evet, tıpkısının aynısıydı! Aşırı yorgunluk ilginç biçimde uykusuzluğa yol açıyordu. Loş "lazımlık"ın muhtelif yerlerinden, gece yarısından sonra, ansızın, camı iğneyle çiziyormuş gibi nahoş diş gıcırdatma sesleri, sayıklamalar ve kâbus esnasında atılan şedit çığlıklar işitiliyordu.

Uyuyamadıkları gecelerde, balıkçıların, aniden, kendi bedenlerine "Her şeye rağmen hâlâ yaşıyosun be..." diye fısıldadıkları oluyordu. *Her şeye rağmen hâlâ yaşıyosun be...* Evet, kendi bedenlerine!

Bu durumdan en çok "etkilenen" üniversitelilerdi şüphesiz.

"Dostoyevski'nin Ölüler Evi bile buradan bakınca, devede kulak gibi geliyo bana." Bunu söyleyen üniversiteli günlerdir sıçamıyordu. Üstelik yatarken başını bir havluyla sımsıkı sarmazsa uyuyamıyordu.

"E, orası öyle..." üniversitelinin muhatabı Hakodate'den getirdiği viskiyi, adeta ilaç gibi dilinin ucuyla yalayarak içen bir balıkçıydı. "Neresinden baksan büyük bir teşebbüs bu. Keşfedilmemiş yerlerin zengin doğal kaynaklarını işliyon, geliştiriyon. Meşakkatli iş. Bu yengeç konserveleme gemileri bile yeni yeni bu kadar gelişmiş. Eskiden, bu iş ilk kurulduğunda, hava durumunu veya akıntıların değişimlerini ölçemiyolarmış, üstelik coğrafyayı da iyi bilemediklerinden, kaç gemi battığının haddi hesabı yokmuş, öyle diyolar. Ki-

mileri Rus gemilerince batırılmış, mürettebatları esir alınmış, öldürülmüşler, ama yılmayıp yeniden doğrulmuş, doğrulup çetin şartlara karşı mücadele etmişler. Bu sayede, bu muazzam zengin doğal kaynaklar bizim olmuş... Bu kadarına da şükür be kardeşim..."

"....."

Bunları tarih hep böyle yazmıştı. Belki de doğruydu balıkçının söyledikleri. Fakat bu düşünceler üniversitelinin yüreğinin derinliklerinde kaynaşmakta olan büyük gazabı biraz olsun yatıştırmadı. Suskun suskun, kontrplak levhası gibi katılaşmış karnını ovdu. Sanki düşük voltajlı elektrik akımına değmiş gibi uyuştu başparmağı. Nahoş bir hisse kapıldı. Gözlerinin hizasına kadar kaldırdığı başparmağını diğer eliyle ovuşturdu.

Yemekten sonra herkes, "lazımlık"ın tam ortasına kurulmuş olan, üzerindeki çatlakları bir haritayı andıran döküntü sobanın etrafında toplanmıştı. Bedenleri biraz ısınınca üzerlerinden buhar çıkmaya başlıyordu. Buharla birlikte etrafa yayılan bedenlerine işlemiş çiğ yengeç kokusu burunlarının direğini kırıyordu.

"Şu yaptıklarına bi türlü kafam basmıyo ama öldürülmek istemiyom be!"

"Harbi diyon!"

Ağır, kederli bir ruh hali çığ gibi üzerlerine yığılmaya başlamıştı. *Böyle giderse öldürüleceğiz!* Hepsi hedefi belirsiz bir öfkeye kapılmışlardı.

"B-bi-biz, o-onların g-gö-gözünde ö-önemsiz o-o-la-biliriz, a-a-ama ö-öy-le b-bo-bok y-yo-yo-lu-na g-gi-gi-decek g-gö-göz y-yo-yok b-bi-bizde!"

Kekeme balıkçı, yüzü kıpkırmızı kesilmiş ve yüz kasları sonuna kadar gerilmiş bir halde, ansızın böyle bağırdı; bu kendini ifade edememe sorunu kendisini de sinirlendiriyor gibiydi.

Bir an herkes sustu. Sanki aniden vinç gibi bir şey gelmiş, kancasını takıp yüreklerini havaya kaldırmıştı... İşte böyle hissediyorlardı.

"Kamçatka'da ölmek istemiyom yaa..."

"....."

"İkmal gemisi Hakodate'den yola çıkmış ha. Telsizci söylediydi. "

"Dönmek istiyom be..."

"Nah dönersin!"

"İkmal gemisiyle kaçan çok oluyomuş la..."

"Essah mı diyon? İyiymiş bee..."

"Balığa çıkıyomuş gibi yapıp Kamçatka kıyılarına çıkarak Moskoflarla beraber 'kızıl propaganda' yapanlar da varımış."

"....."

"Bizim bu iş, 'Japonya İmparatorluğu adına'ymış demek... Peh peh peh... amma da fiyakalı ad düşünmüşler ha..." Üniversiteli gömleğinin düğmelerini açtı, her düğme açıldıkça ortaya çıkan merdiven basamakları misali kaburga çukurlarından oluşan bağrını, esneyerek, parmaklarını bastıra bastıra "hatur hutur" kaşıdı. Kaşıdıkça kurumuş kirler, derisinden mika mineralinin pulları gibi döküldü.

"He ya... S-sa-sa-de ş-şi-şir-ketin k-ko..kodamanları m-ma-ma-lı g-gö-gö-türüyolar a..a..a-ma ne..ne..nedense..."

İstiridye kabukları gibi kat kat olmuş sarkık gözkapaklarının arasındaki cılız ve bulanık gözlerini sobanın üstünde gezdirmekte olan orta yaşı geçmiş bir balıkçı tükürdü. Balgamı sobanın üstüne düşünce, yusyuvarlak oldu, cızırtılar eşliğinde bakla taneleri gibi sekti, sıçradı, akabinde ufaldı, bir is zerresi kadar ufacık bir iz bırakarak yok oldu. Herkes dalgın bakışlarını bu manzaraya dikmişti.

"Dediğin doğru galiba be..."

Kavasaki teknesinin reisi tersyüz ettiği lastik tabanlı *tabi* çoraplarının kırmızı yünden iç kısmını sobaya doğru tutarak:

"Hop dedik! Vatan hainliği yapmayın!" dedi.

"....."

"H-ha-hadi o-o-ordan! H-he-her b-bo-boka m-ma-maydanoz o-o-olma" dedi kekeme balıkçı, dudaklarını ahtapot gibi büzüştürerek.

İğrenç bir lastik yanığı kokusu duyuldu.

"Hop, baba, lastik! "

"Ah, yanmış ya, tüh!"

Dalga çıkmış olmalıydı, suyun geminin yan duvarlarına çarpmasından çıkan ses hafiften işitiliyordu. Beşikte ninniyle uyutulan bebek misali sallanmaktaydı gemi. Çürümüş bir Çin feneri çiçeğini andıran beş mumluk ampulün cılız ışığıyla sobanın etrafında toplanmış balıkçıların arkalarına düşen gölgeleri birbirine dolanıyor, kol kola giriyordu. Sessiz, sakin bir geceydi. Kızıl alevlerin şavkı sobanın ağzından balıkçıların dizlerinin alt kısmına yansıyordu capcanlı bir şekilde. Aniden, kelimenin tam anlamıyla aniden, üstelik sadece bir anlığına mutsuz hayatlarına dönüp şöyle bir baktılar... Tuhaf bir şekilde sessiz, sakin bir geceydi.

"Cuvaran yok mu len?"

"Yok..."

"Harbiden yok mu bee?"

"Yok valla..."

"Hay sıçayım..."

"Hop, viskiyi bu yana da gönder ulen..."

Diğeri, dikdörtgen şeklindeki küçük şişeyi ters çevirip salladı.

"Amann, yazık etçen ulen canım içkiye!"

"Ha ha ha ha ha ha..."

"Ne acayip yer bura ya, amma velakin, n'eylersin ki geldik bi kere... "

Bunu söyleyen balıkçı Tokyo'da, Şibaura'daki bir fabrikada çalışmış bir zamanlar. Sonra oraları anlattı. O fabrika,

Hokkaidolu işçilere, hayal bile edemeyecekleri denli harikulade bir yer gibi geldi.

"Burada yapılanların yüzde birini orda yapsalar, derhal greve giderdik!"

Şibauralı balıkçının anlattıklarından, daha doğrusu anlattıkları vesilesiyle, balıkçıların şimdiye dek yapageldikleri envai çeşit iş bahis konusu oldu. "Ulusal karayolu açma inşaatı", "sulama inşaatı", "demiryolu döşeme", "deniz doldurma ve liman inşaatı", "yeni maden hafriyatı", "dağlık arazileri ve ovaları tarıma açma çalışmaları", "gemiye mal yükleme", "ringa balığı avı"... Neredeyse hepsi bu işlerden birini yapmıştı.

*İç topraklar*daki işçiler "küstahlaşıp" fazladan çalıştırılmayı reddetmeye başladığında, piyasa da artık neredeyse tüm kazanç alanlarını tüketip bir çıkmaza girdiği için, sermayeciler (yani kapitalistler) pençelerini Hokkaido ve Karafuto'ya uzattılar. Oralarda da, tıpkı Kore ve Tayvan vb sömürgelerde yaptıkları gibi işçilere abartılı düzeylerde "hoyratça" muamele edebiliyorlardı. Üstelik sermayeciler işçilerin şikâyet mercilerinin olmadığını çok bariz biçimde kavramıştı. "Ulusal karayolu inşaatı" ve "demiryolu döşeme" işlerinin barakalarındaki inşaatçılar bitlerden bile daha rahat bir şekilde döve döve öldürülürdü. Bu haşin zulme dayanamayıp firar edenler olurdu. Lakin bunlar yakalandıklarında kazıklara bağlanır, atlara teptirilerek ya da arka bahçeye çekilip orada iri *Tosa* dövüş köpeklerine* parçalattırılarak katledilirdi. Üstelik ibret olsun diye herkesin gözü önünde yapılır-

---

* Tosa dövüş köpeği (*tosa-tōken*, 土佐闘犬): Ağırlıkları 36 ila 61 kg, boylarıysa 62 ila 82 cm arasında değişen, ayırıcı özellikleri iri gövdeleri, üstün zekâları, gözüpeklikleri, şüphecilikleri, asabilikleri ve saldırganlıkları olan Japonya menşeli köpek cinsi. Dövüşlerde kullanılmak üzere yetiştirilirler. Günümüzde, tehlikeli olmalarından ötürü bazı ülkelere sokulması yasaklanmıştır. (ç.n.)

dı bunlar. Kaburgaların boğuk bir çatırtıyla kırılma sesini duyunca "insan olmayan"* inşaatçılar bile gayriihtiyari yüzlerini elleriyle kapatırdı. Bu zulümler esnasında bayılanlar çehrelerine su boca edilerek ayıltılır, aynı ölümcül işkenceler defalarca tekrarlanırdı. Sonunda, Tosa dövüş köpeklerinin kuvvetli çeneleri arasında bir bohça gibi sağa sola savrularak can verirlerdi. Cesetleri bir kenara atıldığında bile, bedenlerinin bir yerleri seğirmeyi sürdürürdü. Maşayla kıstırılmış kor halindeki kömür parçasını kaba etlere bastırmak, altıgen prizma şeklindeki kalın bir değnekle ayakta duramayacak hale gelene kadar tartaklamak gibi işkenceler de "günlük hayat"ın sıradan bir parçasıydı. Herkes oturmuş yemek yerken, aniden, arka taraflardan kulakları yırtan çığlıkların yükseldiği olurdu. Akabinde, insan etinin yanmasından kaynaklanan keskin koku yayılırdı her yana.

"Yok yok... Bu şartlarda yemek mi yenir ya, iştahım kaçtı!" diyerek yemek çubuklarını bir kenara fırlatanlar olurdu. Kasvetli suratlarıyla birbirlerine bakarlardı.

Beriberiden bir sürü insan ölürdü. Aşırı çalıştırılmalarından ötürüydü bu. Öldükten sonra bile "vakit olmadığı" için cesetler bir kenara atılırdı. Bunların bedenleri kuytu karanlık köşelerde bırakılır, üzerlerine üstünkörü örtülmüş hasırın altından, bir çocuğunkiler gibi küçülmüş, sarı siyah karışımı donuk bir renge bürünmüş bacakları gözükürdü.

"Yüzlerine bir sürü sinek üşüşmüş olurdu. Cesedin yanından biri geçerken bir anda, müthiş vızıltılarla uçuşurlardı." Avcunun içiyle alnına "pat pat" diye vurarak içeri giren adam söylemişti bunları.

Tüm işçiler sabahın köründe, hava henüz kapkaranlıkken iş sahasına çıkarılırdı. Ve kazmalarının ucu akşamın karan-

---

* Yazar burada modernite öncesi Japon kast düzeninde en aşağı sınıf olan *hinin*lere (非人, insan olmayan anlamında) gönderme yapıyor. (ç.n.)

lığında mavimsi beyaz bir renkte parıldayıncaya, artık etraflarını göremeyecek hale gelinceye dek çalıştırılırlardı. Yakınlarında bulunan hapishanede çalışan mahkûmları bile kıskanırdı hepsi. Bilhassa Koreli işçiler hem patronlarından, hem kalfalarından, hem de kendi meslektaşları olan Japon inşaatçılardan aşağılayıcı, zalimce bir muamele görürlerdi.

Dört beş km uzaklıkta bir köyde görev yapan bir polis memuru ara sıra elinde not defteriyle, teftiş amacıyla yayan gelirdi oraya. Bazen akşama kadar kalır, bazen de orada konaklardı. Fakat inşaatçıların yanına bir kez bile uğradığı olmazdı. Sonra, suratı kıpkırmızı bir vaziyette, adeta bir yangını söndürüyormuş gibi sağa sola "şarıl şarıl" işeye işeye yolun tam ortasından yürüyerek ve anlaşılmaz lakırdılar ederek oradan ayrılırdı.

Hokkaido'daki demiryolu traverslerinin her biri işçilerin morarıp şişmiş "ölü"leriydi kelimenin tam anlamıyla. Deniz doldurma inşaatlarına beriberi hastalığından muzdarip inşaatçıların bedenleri "insan sütunları"* olarak canlı canlı gömülmüştü. Hokkaido'da bu işçilere "ahtapot" denir. "Ahtapotlar" hayatta kalabilmek için kendi ayaklarını bile yermiş. İşte, tam da sözünü ettiğimiz işçilerin durumunun tıpkısının aynısı değil mi bu? Böylelikle, hiç kimseye karşı en ufak bir tereddüdün bile hissedilmediği ilkel sömürü mümkün oluyordu. "Kazanç" avuçlarına güldür güldür akan su gibi dökülüyordu. Üstelik sermayeciler bu olguyu kurnazlıkla "milli

* Yazar burada *hitobaşira* (人柱) efsanesine atıfta bulunuyor. Efsane, köprü, bent ve kale yapımında, henüz inşaat teknolojisinin gelişmemiş olduğu eski çağlarda, sütunların sağlamlaştırılması için insanların canlı canlı su diplerine ya da toprağa gömüldüğü anlatısına dayanır. Bu pratiğin arka planında insanların bu şekilde kurban edilmesinin Tanrıları yumuşattığına ve insanların manevi niteliklerinin sütunlara aktarıldığına dair batıl inançlar vardır. Japonya'da bu tür efsanelere bolca rastlansa da böyle bir icraatın gerçek olup olmadığı konusunda kesin bir kanıt yoktur. (ç.n.)

servetin geliştirilmesi" meselesine bağlayarak büyük bir hünerle makulleştiriyordu. Tüm bunlar kusursuzca kotarılıyordu. İşçiler devlet için "aç bırakıldılar", "dövüle dövüle öldürüldüler."

"Tanrılar yardım etti de o cehennemden sağ salim dönebildik. Şükürler olsun! Amma velakin bu gemide gebertirlerse bizi, aynı yola çıkacak ya. Hay, böyle işin içine..." Bunları söyleyen balıkçı, ansızın bir kahkaha patlatıverdi. Güldükten sonra, balıkçının alnı karanlık, kasvetli bir hal aldı, yüzünü öteye çevirdi.

Kömür madenlerinde de vaziyet aynıydı. Sözgelimi, yeni bir dağ kazılıyor, maden galerisi yapılacak. Oradan ne tür bir gazın çıkacağı, madeni kazmanın ne tür değişimlere yol açacağı gibi meseleleri araştırıp bulmak için sermayeciler hiç umursamaksızın "dağ sıçanları"ndan bile daha ucuza satın alabildikleri işçilerden yararlanıyor, harcayıp sonunda bir kenara atıyorlardı onları. Bir zamanlar, "savaş tanrısı"* General Nogi'nin ** geliştirdiği yöntemin tıpkısının aynısıy-

---

* Japonya'da, savaşta kahramanca çarpışarak ölen askerlerin Tanrı'ya dönüştüğüne inanılır ve böyle askerler "savaş tanrısı" veya daha doğrudan bir çeviriyle "ordu tanrısı" (*gunşin*, 軍神) olarak adlandırılırlar. Yazar burada bu unvanı ironik olarak kullanıyor. (ç.n.)

** General Nogi Maresuke (乃木希典): Japon-Çin (1894-95) ve Japon-Rus (1904-05) Savaşları'nın komutanlarından biridir. Bu savaşları kazanan Japonya "rüştünü ispat ederek" modern emperyalizmin öznelerinden birine dönüşmüştü. Nogi askerî stratejik becerileri ve müktesebatı tartışmalı olsa da, bilhassa klasik samuray ruhunu modern dönemlerde yaşatması bağlamında etkili olmuştur. Örneğin, Japon-Rus Savaşı'nın kazanılmasında kilit önem taşıyan Port Arthur (Ryocun, 旅順) Baskını, kimileri tarafından bir zafer olarak görülmüş ve baskının planlayıcısı ve uygulayıcısı olan General Nogi kahramanlaştırılmıştı. Diğer yandan, Nogi, bu muharebede, taktiksel hatalar nedeniyle altmış bin Japon askerinin ölümüne yol açtığı gerekçesiyle eleştirilere de maruz kalmıştır. Yazar burada, "sermayecilerin 'dağ sıçanları'ndan bile daha ucuza satın alabildiği işçiler" ibaresiyle kapitalistlerin işçilerin can güvenliğine yönelik vurdumduymazlıklarını, askerlerinin canlarını hiçe sayan bir komutan olarak eleştirdiği General Nogi'ninkine benzetiyor. (ç.n.)

dı bu, anlayacağınız... Kullanılıp atılmış, sümüklü kâğıt mendiller kadar bile değerleri yoktu işçilerin! Tonbalığı *saşimi*si misali, kat kat işçi cesetlerinin et parçalarıyla sağlamlaştırıldı maden tünellerinin duvarları. Büyük kentlerden uzakta olmayı fırsat bilip "buralarda" da dehşetengiz zulümler yaptılar. Bazen, küçük taşıma vagonlarında, madencilerin kopmuş baş ve serçeparmaklarını kömürlere yapışmış halde görebilirdiniz. Kadınlar ve çocuklar bu tür durumları öylesine kanıksamışlardı ki, böyle manzaralar karşısında kaşlarını bile oynatmazlardı. Tüm bunlara "alıştırılmış" olan kadınlar ve çocuklar insan uzuvları ihtiva eden kömür vagonlarını ifadesiz bir çehreyle bir sonraki yükleme noktasına iterdi. O taşınan kömürler devasa bir makineyi sermayecilerin kârları için çalıştırıyordu.

Madencilerin her birinin yüzü, uzun süre hapis yatmış mahkûmlarınki gibi sapsarı, solgun ve şişkindi; gözleriyse daima ferleri sönmüş gibi boş boş bakardı. Yeterince güneş ışığı görmemeleri, kömür tozu ve zehirli gazlar içeren hava, ısı ve basıncın olağan dışılığı gibi etmenlerin tesiriyle sağlıkları gözle görülür biçimde kötülerdi.

"Yedi sekiz yıl madencilik yaptın mıydı, toplamda dört beş yıl boyunca sürekli kör karanlığın dibinde, güneş ışığına bi kez bile temas edemeden çalışmış oluyon, dört beş yıl diyom ya, dile kolay!"

Ne var ki, her halükârda, başlarına ne gelirse gelsin ikame edilecek işçileri her vakit bolca temin edebilen sermayecilerin umurlarında bile değildi bunlar. Kış geldi mi, işçilerin madene "muhakkak" akın edeceklerini bilirlerdi.

Sonra, *yerleşimci çiftçiler*... Hokkaido'da böyle *göçmen çiftçiler* vardı. "Hokkaido'yu yerleşime açıp geliştirelim!" "Gıda kıtlığı sorununu göçü teşvik ederek çözelim!" Japon çocuklarına özgü bir saflık kokan "Sen de *göç zengini* ol!" vb kulağa hoş gelen sloganların art arda sıralandığı filmleri

kullanarak, tarlaları ellerinden alınmak üzere olan *iç topraklar*daki fakir çiftçileri *dış topraklar*daki Hokkaido'ya göçe kışkırtmışlardı. Böylece göçü güya teşvik ediyorlardı, amma velakin, on iki, on üç cm kazsalar da kilden başka bir şey çıkmayan çorak topraklara sürülmüşlerdi çiftçileri. Bereketli, verimli tarlalaraysa çoktan "SATILIK" levhaları dikilmişti. Topraktan verim alamayan *göçmen çiftçiler*in arasında, bahar geldiğinde evleri kara gömülüp birkaç patates bile yiyemeden açlıktan ölmüş bulunanlar olurdu. Karlar eridiğinde, böyle çiftçilerin ölülerini onlara en az dört beş km uzaklıkta oturan "yan komşuları" bulurdu. Bazı cesetlerin ağzından saman taneleri sarkardı. Hayatta kalabilmek için saman yemeyi denemiş olurlardı, anlayacağınız.

Nadiren de olsa açlıktan ölmekten kurtulabilenler çıkardı. Onlar da, dişlerini tırnaklarına takıp çorak araziyi on yıl boyunca sürer, "Hah, nihayet tarlaya benzedi!" diye düşündükleri vakit, o toprağın aslında "başka birileri"ne verildiğini öğrenirlerdi. Yerleşimci çiftçilerin emekleriyle, bir şişman kara kedinin tüyleri misali gür başaklar veren bereketli topraklara dönüşen Hokkaido'nun çorak arazileri, sıradan insanların rüyalarında bile göremeyeceği miktarda parayı bastıran (daha doğrusu "etrafa saçan") sermayecilerin –tefecilerin, bankerlerin, asillerin, büyük para babalarının– mülkü oluverirdi. Bu taktiği taklit eden bazı kurnazlar da, Hokkaido'ya akın akın doluşmaya başlamıştı. Anlayacağınız, gelen vurdu, giden vurdu çiftçilere. Ellerinde avuçlarında ne varsa sermayecilere ve dolandırıcılara kaptırdılar. Ve sonunda, göçmen çiftçiler, *iç topraklar*da olduğu gibi yine "kiracı çiftçiler"e dönüştürüldüler. İşte tüm bu olanlardan sonra her şeyin farkına vardılar, "Hata etmişiz!" diye hayıflanarak...

Oysaki göçmen çiftçiler biraz para biriktirip memleketlerine, köylerine dönmeyi planlamış, Tsugaru Boğazı'nı geçip,

karlı Hokkaido gurbetine gelmişlerdi. İşte, yengeç konserveleme gemisinde, böyle kendi topraklarından "başkaları" tarafından kovulmuş çiftçiler çoktu.

Öte yandan, liman işçilerinin durumu yengeç konserveleme gemilerindeki balıkçılarınkine benziyordu. Bunlar, bekçiler tarafından sıkı biçimde denetlenen Otaru'daki pansiyonlarda boş boş otururlarken, bir gün oradan alınıp gemiyle Karafuto'ya veya Hokkaido'nun uzak yerlerine götürülürlerdi. Ayakları üç santim kayıverse, müthiş bir gümbürtüyle yeri sarsarak düşen kare şeklinde kesilmiş tomrukların altında ezilerek, *güney senbeileri*nden* bile daha ince hale gelirlerdi. Vinçlerle "TANGIR TUNGUR" sesler eşliğinde gemilere taşınan, kabukları kayganlaşmış tomruklar, gafil avladığı işçilere çarptığında, kafalarını parçalayıp bir yavru pireden bile daha hafiflermiş gibi denize savururdu onları...

*İç topraklar*da, sesleri kesilip "gebertilemeyen" işçiler, daima sağlam bir kütle halinde kenetlenip, sermayecilere başkaldırıyorlardı. Ne var ki "sömürge"lerdeki işçiler, bu koşullardan tamamen tecrit edilmiş durumdaydı.

Istırapları dayanılacak gibi değildi. Üstelik ne kadar tökezleyip düşe kalka yürürlerse acıları da yuvarlandıkça büyüyen kartopu misali ağırlaşıyor, sırtlarına daha fazla abanıyordu.

"Sonumuz ne ola ki bizim?"

"Gebertecekler işte, hissediyom..."

"....."

Dertlerini anlatmak ister gibiydiler fakat boğazlarına bir şeyler takıldığı için susmaktaydılar.

"G-ge-gebertilmeden, b-bi-biz o-o-onları g-ge-gebertiçez!" diye soğuk bir sertlikle haykırdı kekeme.

---

* *Senbei* (煎餅, センベイ): Pirinçten imal edilen ince, daire şeklinde, sert kraker. (ç.n.)

Dalgalar usulca, şırıl şırıl geminin yanlarına vuruyordu. Üst güverte tarafında bir yerlerdeki bir borudan buhar sızıyor, durmaksızın düdüklü çaydanlığın fıslamasını andıran yumuşak bir ses çıkarıyordu.

*

Yatmadan önce, balıkçılar kirden, *kurutulmuş mürekkepbalığı* gibi kaskatı kesilmiş, örgü kumaş gömleklerini ve fanilalarını çıkarıp sobanın üstüne seriyorlardı. Yeteri kadar ısındığında sobanın etrafında dikilenler, *kotatsu* sehpasının* yorganı misali bunların uçlarından tutup "PAT PAT PAT" diye silkeliyorlardı. Böylelikle, bitler ve tahtakuruları "PIT PIT PIT" diye sobanın üzerine düşüp yanıyor, etrafa insan etininkine benzer nahoş bir koku yayılıyordu. Gömlek ısınınca bitler artık orada duramıyor, saklandıkları dikiş yerlerinden, çok sayıdaki ince bacaklarını oynata oynata çıkıveriyorlardı. Balıkçılar onları baş ve işaretparmaklarının arasında kıstırıp kaldırdıklarında yağlı derilerini ve tombul bedenlerini irkiltici bir şekilde hissediyorlardı. Huzursuz edici kafaları o kadar semirmiş olurdu ki peygamberdevesininkine benzediği bariz biçimde görülebilirdi.

"Hişt, tut şunun ucunu hele!"

Balıkçılar birbirlerinin *fundoşi* donlarını uçlarından tutup gererek üzerlerine musallat olmuş bitleri ayıklıyordu.

Bitleri ağızlarına sokup ön dişleriyle çatırdatarak ısırıyor, başparmaklarının tırnakları arasında, tırnakları kıpkırmızı olana kadar eziyorlardı. Sonra da, tıpkı çocukların kirli ellerini giysilerine sildikleri gibi, kanlanmış tırnaklarını *han-*

* *Kotatsu* (炬燵) : Çevresine bir yorgan ya da kalın bir battaniye iliştirilmiş olan ve altında bir ısıtıcı bulunan Japonya'ya özgü bir sehpa türü. (ç.n.)

ten paltolarının eteklerine silip, ayıklama işine yeniden başlıyorlardı. Fakat uyuyamıyorlardı yine de. Nereden çıkıyorlardı bilinmez, gece boyunca bitlerin, pirelerin ve tahtakurularının taarruzlarına maruz kalıyorlardı. Ne yaparlarsa yapsınlar bu illet şeylerden kurtulamıyorlardı. Loş karanlıkta, rutubetten yapış yapış ranzalarına çıkar çıkmaz, pirelerin kaval kemiklerine tırmandıklarını nahoş bir karıncalanmayla fark ediyorlardı. Sonunda, vücutlarının bir yerlerinin çürüdüğünden kuşkulanmaya başlıyorlardı. Şu huzursuz edici his içlerini kemiriyordu:

Kurtçukların ve sineklerin üşüştükleri çürümüş, *tefessüh etmiş bir "ceset" miyim ben?*

Başlarda hamama günaşırı girebiliyorlardı. Gün boyunca bedenleri kirlendiği ve iğrenç koktuğu için kaçınılmazdı bu. Ne var ki, hamam hakları bir hafta sonra, üç günde bire, bir ay sonraysa haftada bire düştü. Sonunda ayda iki kez oldu. Su israfını önlemek içinmiş... Fakat kaptan ve şef her gün giriyordu hamama. Her ne hikmetse su israfı olmuyordu onlarınki! Balıkçıların vücutları yengecin özsuyuyla kirleniyor, üstelik bu kirlenme günbegün artarak devam ediyordu. Hal böyleyken bitlerin ve tahtakurularının balıkçıların bedenlerinde kaynaşmamaları nasıl mümkün olabilirdi ki!

Fundoşi donlarını çözüp çıkardıklarında siyah zerreler dökülürdü yere. Kuşağın temas ettiği bel ve göbek bölgesinde kırmızı bir çizgi oluşmuş olurdu. İşte orası öylesine fena kaşınırdı ki... Herkes yattığında, "hart hurt" diye sert kaşıma sesleri patlak verirdi dört bir yanda. O nahoş karıncalanma ve eğreltiotu gibi bir şeylerin belden aşağı kısımlarında gezinmesi hissi... Isırılma... Bu döngüyü her yaşadıklarında balıkçılar yatakta eğilip bükülür, sağa sola dönüp uyumaya çalışırlardı. Fakat sonra yine aynısı olurdu. Üstelik bu durum sabaha kadar sürerdi. Sanki uyuza yakalanmış gibi derileri kaskatı kesilirdi.

"Öldürcen beni ulan şerefsiz bit!" diye homurdandı biri.

"Ee, iyi ya işte, kurtulursun be baba!"

Bu cevap üzerine, kendilerini tutamayıp hep bir ağızdan bastılar kahkahayı.

kobayağı
takici

yengeç
konservelene
gemisi

5

Üç balıkçı güverteyi telaşla koşarak geçti. Köşede hızlarını alamayıp tökezlediler, düşmemek için korkuluklara tutundular. Güverte salonunda tamirat yapmakta olan marangoz gerinerek, koşuşturan balıkçılardan yana baktı. Dondurucu rüzgârın yüzüne çarpmasıyla gözleri yaşardığı için, evvela tam göremedi. Marangoz yan dönerek tüm kuvvetiyle sümkürdü. Sümüğü, rüzgârın etkisiyle havada çarpık çurpuk şekillere bürünerek uçtu gitti.

Geminin, iskele yani sol tarafındaki vinç "TANGIR TUNGUR" gürültüler çıkarıyordu. Şaşırdı, halihazırda herkes balığa çıktığı için vincin çalıştırılma ihtimali yoktu. Marangoz iyice gözlerini odaklayıp baktığında vincin kancasının ucunda bir şeyin asılı olduğunu gördü. Sallanıyordu. Vincin aşağı doğru dik biçimde sarkan çelik halatı havada usulca daireler çiziyordu.

"Ula, bu da ne ola ki?" demeye kalmadan, kafasında şimşek çakmış gibi, bir anda ne olduğunu anladı.

Sanki acelesi varmış gibi bir kez daha yana dönüp sümkürdü. Sümüğü rüzgârın azizliğine uğrayıp pantolonuna takıldı. Az miktarda fakat yoğun, yemyeşil bir sümüktü bu.

"Eyvah, gene başladı bunlar!"

Marangoz, daha iyi görebilmek için gözyaşlarını defalarca koluyla silip, bakışlarını iyice odakladı.

Buradan bakıldığında, yağmur dindikten sonra olduğu gibi gümüşümsü gri renkteki denizin oluşturduğu fonda, vinç kolunun ucundaki kancaya bağlanmış, sallanan bir beden, bir miçonun bedeni, tüm bunlar bir karaltı halinde, fakat bariz biçimde görünmekteydi. Vincin kancası en yüksek noktasına kadar kaldırıldı. Üstelik sanki mevzubahis olan oraya takılmış bir bez parçasıymış gibi yirmi dakika boyunca öylece sarkıtıldı. Sonra biraz aşağı salındı. Miço bedenini eğip büküyor, debeleniyordu. Bacakları örümcek ağına takılmış karınca gibi çırpınıyordu.

Sonunda, geminin salonu tarafından perdelendi, görünürden kayboldu. Sadece, dik bir şekilde gerilmiş kalın teller, ara sıra salıncak gibi kımıldıyordu.

Gözyaşları burnuna giriyormuş, yeni fark etti marangoz. Burnu da durmaksızın akıyordu. Tekrar sümkürdü. Akabinde, yan cebinde sallanmakta olan çekicini çıkarıp, işe koyuldu.

Ansızın, marangoz kulak kesildi, ardına dönüp baktı. Vincin çelik halatı, sanki aşağıdan biri tutmuş da çekiyormuş gibi sallanıyor, "GÜMM GÜMM GÜMM" diye boğuk ve huzursuz edici bir gürültü çıkarıyordu.

Vincin ucunda sallanan miçonun benzi solmuştu. Bir cesedinki gibi sıkı sıkı kapattığı dudaklarından köpükler sızıyordu. Marangoz aşağı inip baktı: Ustabaşı, koltuğunun altına sıkıştırdığı odundan dolayı bir omuzu kalkık, rahatsız bir şekilde durarak, güverteden denize işemekteydi. "Şununla dövmüş!" diye düşünerek oduna şöyle bir gözünün ucuyla baktı marangoz. Ustabaşının sidiği esen rüzgârın tesiriyle şap şap diye güvertenin kenarına çarparak etrafa sıçrıyordu.

*

Balıkçılar günlerce aşırı çalıştırılmadan ötürü giderek sabah uyanamaz oldu. Şef bir boş yağdanlığı kulaklarının dibinde, davul misali, "GÜMBÜR GÜMBÜR" çalarak geziyordu. Balıkçılar gözlerini açıp, uyanıp yataktan kalkana kadar, mütemadiyen, dövüyordu teneke kutuyu. Beriberiden muzdarip olanlar başlarını kaldırıp bir şeyler söyledi, lakin şef işitmezlikten gelerek boş yağdanlığa vurmayı bırakmadı. Gürültüden sesleri duyulmadığı için beriberili balıkçıların konuşması, büyük kırmızı süs balıklarının havuz kenarına gelip başlarını çıkararak havayı teneffüs etmek için ağızlarını sessizce açıp kapamalarını andırıyordu. Şef "davul"unu hevesini alıncaya değin epey bir çaldıktan sonra:

"N'oluyonuz miskinler! Bak döve döve kaldırırım sizi!" diye öfkeyle gürledi. "Bu iş milli bi mesele olduğuna göre, savaştan hiç bi farkı yoktur! O yüzden ölümüne çalışçaksınız! Angut herifler!"

Hasta balıkçıları yorganlarını üzerlerinden çekip güverteye sürüklüyordu. Beriberiden muzdarip olanlar merdivenleri çıkarken tökezliyor, düşecek gibi oluyorlardı. Korkuluklara tutunuyor, yere eğilip bacaklarını kendi elleriyle tutup kaldırarak merdivenleri ancak öyle çıkabiliyorlardı. Her adımda, kalpleri tedirgin edici biçimde "GÜM GÜM GÜM!" diye sanki birileri göğüs kafeslerini içeriden tekmeliyormuş gibi çarpıyordu.

Gerek şef gerekse ustabaşı, hastalara üvey evlat muamelesi yapıyor, onlara karşı, gitgide daha fazla namertleşiyor, alçaklaşıyordu. Hastalar tam "yengeç konserveleme" işlemine girişmişken onları güverteye, "yengeç kıskacı kırma"ya gönderiyorlardı. Tam o işe ısınmışken, bu kez, oradan alıp "konserve etiketleme" işine koşuyorlardı. Döşemesi buzlanmadan ötürü fevkalade soğuk ve kaygan, loş karanlık fabrikada kayıp düşmemeye gayret ederek dikilirken dizlerinin altı takma tahta bacaklardan bile daha fazla hissizleşiyordu.

Akabinde, ansızın menteşeleri yerinden çıkmış gibi dizleri boşalıyor, kıçlarının üzerine "küt" diye oturacak gibi oluyorlardı.

Üniversiteli, yengeç kırmaktan kirlenmiş elinin tersiyle alnına hafifçe vurdu. Hemen akabinde arkaüstü yere yığılıverdi. Düşerken çarptığı, yanındaki istiflenmiş konserve kutuları dehşetengiz bir gürültüyle üniversitelinin üzerine yıkıldı. Geminin eğimine uyarak makinelerin altlarına ve kargo yüklerinin aralarına, parıltılar saçarak yuvarlanmaya başladı kutular. Arkadaşları telaşla üniversiteliyi lombar ağzına taşımaya yeltendiler. Tam o sırada, ıslık çalarak fabrikaya inmekte olan şefle karşılaştılar. Şef vaziyeti hemen kavrayıp:

"Kimden izin aldınız da işinizin başından ayrılıyonuz leyn?" diye çıkıştı.

"Kimseden!" dedi tepesi atmış biri; şefe omuz atıp geçecekmiş gibi adımlarını hızlandırıyordu ki,

"*Kümsödöön!* Leyn şaki, hele bi daha söyle hele!" Şef cebinden bir tabanca çıkardı ve sanki bir oyuncakla oynar gibi tetik korkuluğuna soktuğu işaretparmağının etrafında döndürdü silahı. Akabinde, aniden üstdudağının sağ yanını ağzı bir üçgen oluşturacak şekilde kaldırdı, geriniyormuş gibi kafasını geriye doğru atıp, sarsıla sarsıla, yüksek perdeden kahkahalar atmaya başladı.

"Su getirin leyn!"

Şef, ağzına kadar doldurulmuş kovayı aldığı gibi demiryolu traversi misali yere serilmiş vaziyetteki üniversitelinin suratına boca etti.

"Bu onu kendine getirir... Hadi miskinler, sizi alakadar etmeyen şeylere mal mal bakmayı bırakın da, gidin çalışın, bi işe yarayın!"

Ertesi sabah, miçolar fabrikaya indiklerinde, torna tezgâhının demirden direğine, dünkü hasta üniversitelinin

bağlanmış olduğunu gördüler. Boynu kırılmış bir tavuk misali başı göğsüne düşmüştü. Ensesindeki omurga kemiklerinin eklem yerlerinden biri dışarı doğru çıkıntı yapmış, oldukça belirgin bir şekilde görülmekteydi. İlaveten, üniversitelinin göğsüne, şefin elyazısıyla yazılmış olduğu anlaşılan bir karton yafta bebek önlüğü misali asılmıştı:

IŞBU ŞAHSIN HASTA NUMARASİ YAPAN BIR SAHTEKAR OLMASINDAN MÜTEVELLIT URGANİ ÇOZMEK SURETİ KATİYEDE YASSAKTIR!

Biri elinin tersiyle gencin alnını yokladı, demirden bile daha soğuktu. Miçolar fabrikaya girerken yaygarayı koparıyorlardı. Lakin gelin görün ki şimdi kimsenin ağzını bıçak açmıyordu. Bir süre sonra ustabaşının sesini işitince miçolar üniversitelinin bağlı olduğu makinenin oradan çatallanıp iki gruba ayrılarak kendi çalışma yerlerine gittiler.

Yengeç avı yoğunlaştığında çalışma koşulları dehşetengiz bir hal alırdı. Ön dişleri kırılıp bütün gece boyunca kan tükürenler, aşırı çalıştırılmaktan iş esnasında bayılanlar, gözlerinden kan gelenler, tokatlarla, yumruklarla pestilleri çıkana kadar tartaklanıp işitme kaybı yaşayanlar olurdu. Bu şekilde bitap düşünce, hepsi, içki sarhoşluğundan bile beter bir şekilde sersemlerdi. Mesai bittiğinde "Oh, şükürler olsun!" diye ferahladıkları anda başları dönmeye başlardı.

*

Tam paydos yapacakken şef ileri geri yürüyerek "Bugün mesainiz saat dokuza kadar uzatılmıştır!" diye bağırdı. "Sizi gidi kansız herifler, her ne hikmetse sade paydos zamanı gelince eliniz hızlanıyo!"

Hepsi, adeta, zincirleme fotoğrafları çekiliyormuş gibi, ağır çekimde doğrulabildiler yerlerinden. Ancak bu kadar takatleri kalmıştı.

Şef "lazımlık"a inip şunları söyledi:

"Dinleyin leyn! Bu sulara öyle iki üç defa gelemeyiz. Kaldı ki, yengeç her zaman avlanabilen bi şey değil. Üstelik sırf mesai süresi on, on üç saat diye, vaktim doldu diye işi bırakırsanız her şeyi bok edersiniz. Bu işin mahiyeti farklı! Tamam mı leyn? Ha, tabii, yengeç avlamadığımız zamanlarda, istediğiniz kadar götlerinizi devirip zıbarırsınız!"

"O Moskoflar var ya, balık sürüsü burunlarının dibinde kaynaşsa bile, mesaileri dolunca dakka sektirmeden işlerini bırakırlar. İşte ondan, Rusya denen ülke o hale geldi. Böylelerine özenmek, onları taklit etmek Japon bebelerine yakışmaz!"

"Ne zırvalıyo bu müptezel ya!" deyip hiç kulak asmayanlar da vardı. Fakat balıkçıların çoğu şefin sözleri üzerine, "Japonlar hakkaten de büyük millet!" fikrinin büyüsüne kapıldılar. Böylelikle, kendilerinin her gün zalimane şekilde çalıştırılmalarından kaynaklanan cefaları da, onlara "kahramanca" görünmeye başladı, bu "kahramanlık" imgesi onlara küçük de olsa bir teselli oldu.

Balıkçılar güvertede çalışırlarken savaş gemisi sık sık ufuk çizgisi boyunca güneye doğru inerdi. Kıç tarafında Japon bayrağının dalgalandığını görebilirdiniz. Heyecandan gözleri yaşlarla dolar, şapkalarını çıkarıp ona doğru sallarlardı. "Bizim bundan başka dostumuz yok!" diye düşünürlerdi.

"Kahretsin, şu gemiyi görünce, gözyaşlarımı tutamıyom be..."

Savaş gemisi giderek ufalıp kendi dumanına gömülerek gözden yitinceye dek bakışlarıyla uğurlarlardı onu.

*

Hoyratça kullanılmış bir yer bezi gibi pestilleri çıkmış vaziyette koğuşlarına döndüklerinde, hepsi, sanki daha önceden kararlaştırmış gibi "Kahrolasıcalar!" diye gazapla bağırıyordu. Karanlıkta bu bağırış, kin ve nefret dolu bir boğanın böğürmesini andırıyordu. Bu feveranın muhatabını kendileri de bilmiyordu. Fakat her gün "lazımlık"ta bu iki yüze yakın kişinin, kaba saba laflarlarken farkına varmadan düşündükleri, söyledikleri ve yaptıkları giderek (bir sümüklüböceğin yerde sürünmesi gibi ağır aksak bir tempoyla da olsa) aynılaşıyordu. Elbette aynı akıntıda olmalarına rağmen akış yolları tıkanmış gibi duraksayan, başka yönlere sapan orta yaşlı balıkçılar da vardı. Lakin onların her biri kendileri ayırdına bile varmadan, göz açıp kapayasıya diğerlerinden koptu.

Sabahtı. Asma merdiveni ağır ağır tırmanırken madenden gelen adam,

"Bu böyle gitmez..." diye söylendi.

Evvelki gece ona kadar çalıştırılmıştı, bedenindeki tüm adaleler bozulmaya yüz tutmuş bir makine gibi seğiriyordu. Asma merdiveni tırmanırken, ansızın içi geçti, öylece uyuyakaldı. Arkadaṅ, diğerleri "Hop! Hey!" diye seslenince gayriihtiyari kollarını bacaklarını oynattı. Sonunda, ayağı basamağı bulamadı, göbek üstü yere kapaklandı.

Fabrikaya inen herkes, işe başlamadan önce bir köşede toplanmıştı. Her birinin benzi çamurdan yapılmış oyuncaklar gibi soluktu.

"Bakın hele! İşi *sabote* edecem ben. Takatim kalmadı artıkın." "Kömür Madeni" lakabını taktıkları eski madenciydi bunu söyleyen.

Herkes suskundu, fakat çehrelerine bir hareketlilik geldi.

Hemen akabinde biri " 'Damgayla dağlanırsan görürsün dünyanın kaç bucak olduğunu!" diye çıkıştı.

"Tembellikten savsaklamıyoz herhalde. Bitap haldeyiz, çalışçak dermanımız kalmadı yahu!"

"Kömür Madencisi" yenini kolunun üst kısmına kadar sıyırdı, neredeyse saydamlaşmış, kemikleri görünecek kadar cılızlaşmış kolunu gösterdi.

"Fazla yaşamam gayrı ben. Tembellikten *sabote* ettiğimi sanmayasınız."

"Salla gitsin o zaman baba!"

"....."

O gün, şef ibiğini dikleştirmiş dövüş horozu gibi fabrikayı kolaçan etmekteydi. Vaziyetin ayırdına varınca, "N'oluyonuz leyn, n'oluyonuz!" diye bağırmaya başladı. Lakin işi ağırdan alanlar bir değil, iki değildi ki! Orada, burada, her yerde, neredeyse hepsi birden ellerini ağırlaştırmışlardı. Şef öfkeden çıldırsa da, elinden deli danalar gibi dolanmaktan başka bir şey gelmiyordu. Gerek balıkçılar, gerekse tayfalar şefin bu haline ilk kez şahit oluyorlardı. Üst güverteden, ağlarından kurtulan binlerce yengecin takur tukur ayak sesleri geliyordu. Tıkanmış bir lağım borusunun akıntısı gibi iş gitgide daha da ağırlaştı. Üstelik şefin *somon* öldürme *sopası* da artık hiçbir işe yaramıyordu.

Mesaileri bitince, ısıtılmış ıslak el havlularıyla boyunlarını silerek ve aheste aheste ayaklarını sürüyerek "lazımlık"a döndüler. Göz göze gelince gayriihtiyari kahkahayı patlatıveriyorlardı. Nedenini anlayamasalar da içinde bulundukları durum son derece gülünç geliyordu onlara.

Bu ruh hali tayfalara da yayıldı. Zira balıkçılar işi ağırdan alırken, çalıştırılarak aptal yerine konduklarını anlayınca, tayfalar da ara sıra işi savsaklamaya başladılar.

"Dün çok çalıştık kardaşlar, hele bugün *sabotac* yapak!"

Biri çalışmaya başlarken böyle deyince hepsi ona uyuyordu. Fakat "sabotaj" dedikleri şey, iş bırakma falan değildi, sadece biraz daha rahat çalışmayı kastediyorlardı.

Nitekim artık herkesin bedeni iflas işaretleri vermeye başlamıştı. "Mecbur kalırsak çalışırız, elimiz mahkûm!" diyorlardı. Fakat hemen akabinde "Amaan, çalışsak da çalışmasak da öldürülmüş olcaz nasılsa, aynı yola çıkçak!" demeye başlıyorlardı. Bu türden ikircikli bir ruh hali herkeste görülmekteydi. Artık bitap durumdaydılar, dayanamıyorlardı.

*

"İkmal gemisi! İkmal gemisi!" diye üst güvertedeki bağırışlar aşağıya kadar geliyordu. Herkes paçavraya dönüşmüş giysileriyle atladı "lazımlık"taki ranzalarından.

İkmal gemisi yerine gelen "kadınlar" olsaydı, balıkçıları ve tayfaları bu denli coşturmazdı herhalde. Çünkü sadece bu gemi, deniz tuzu değil, buram buram Hakodate kokuyordu. Aylardır, mevsimlerdir ayak basamadıkları, o yerinden oynamayan "toprak"ın kokusunu getiriyordu. Üstelik ikmal gemisi, kendilerine gönderilen tarihi biraz geçmiş sayfalarca mektup, gömlekler, iç çamaşırları ve mecmuaları da taşımaktaydı.

Balıkçılar gelen paketleri, yengeç kokan yamru yumru ve nasırlı elleriyle, kartalın avını pençeleriyle kapışı misali sımsıkı kavrayıp etekleri zil çalar bir halde "lazımlık"a iniyorlardı. Akabinde, ranzalarında şöyle genişçe bir bağdaş kurup kucaklarında açıyorlardı paketlerini. İçlerinden envai çeşit şey çıkıyordu: Kargacık burgacık yazılardan balıkçıların analarının küçük torunlarına yazdırdığı anlaşılan mektuplar, el havluları, diş macunları, kürdanlar, kâğıt mendiller, giysiler... Diğer eşyaların ağırlığıyla ütülenmişçesine dümdüz olmuş karılarının mektupları beklenmedik bir şekilde çıkıveriyordu mesela... Hepsi bu eşyaların her birinden, uzak-

larda, karada bulunan "kendi evlerinin" kokusunu almaya çalışıyorlardı. Burcu burcu anne sütü kokan çocuklarının kokusunu, karılarının tenlerinin buram buram rayihasını arıyorlardı.

Susadım şeyine, yerimde duramam♪
Gönderiliyosa 3 senlik[58] pullan♪
Şeyini konserveletsen de yollasan♪

Durmaksızın ve avaz avaz naralarla *Sutoton Ezgisi* adlı popüler şarkının müziğine uydurdukları bu müstehcen dizeleri çığırıyorlardı.

İkmal gemisiyle kendilerine hiçbir şey gönderilmemiş tayfalar ve balıkçılar kollarını pantolon ceplerine değnek misali sokmuş volta atıyorlardı.

"Yokluğunda biri senin karıyı götürmüş baba!" gibilerinden laflarla herkes bunlara takılıyordu.

Bu yaygaradan, şamatadan uzakta, kuytu bir köşede, parmaklarıyla tekrar tekrar bir şeyleri hesaplamaya çalışan, kapkara düşüncelere dalmış biri vardı. İkmal gemisiyle gelen mektupta çocuğunun ölüm haberini okumuştu. Hesabına göre iki ay önce ölmüş olmalıydı, fakat adam "şimdiye kadar" bundan habersiz kalmıştı. "Telgraf çekecek para olmadığından" diye yazıyordu mektupta. "Sıradan bir balıkçı"nın bu kadar uzun süre efkâra gömüldüğünü görenler onun bu hali karşısında afalladılar.

Fakat bunun tam zıddı haberler de vardı. Bir başka balıkçıya karısı tombul ahtapot yavrusunu andıran yeni doğmuş bebeğinin fotoğrafını yollamıştı örneğin.

---

* *Sen* (銭): Yen'in (円) yüzde biri değerindeki, günümüzde tedavülden kalkmış olan Japon para birimi. (ç.n.)

"Vay vay vay, şuna bakın hele!" diyerek coşkulu kahkahalar atıyordu adam.

"Hiş bak la bak, böyle bi şey doğurmuş bizimki; nasıl ama?" gibilerinden laflarla, üşenmeden, tek tek herkesin yanına gidip sırıtarak fotoğrafı gösteriyordu.

Gönderilen paketler arasında sadece karılarının düşünebileceği, mütevazı, gösterişsiz ve dolaylı bir inceliği yansıtan eşyalar vardı. Böyle şeyleri gördüklerinde, nagehan yürekleri "şaibeli" bir coşkuyla gümbür gümbür çarpmaya başlıyordu. Ve işte böyle anlarda, hiçbir şeyi umursamadan, sadece ve sadece evlerine dönmeyi arzuluyorlardı.

İkmal gemisiyle, yengeç konserveleme şirketi tarafından tutulan bir film projeksiyon ekibi de gelmişti. İşlemleri tamamlanan konserveler ikmal gemisine yüklendikten sonra, film gösterimi yapılacaktı.

Üstü düz kasketleri hafif yana kaykılmış, papyonlu, bol kesim pantolon giymiş, benzer kılıkta iki üç genç taşımakta zorlandıkları ağır bavullarla gemiye geldiler.

"Iyyk, leş gibi kokuyo!"

Böyle söylenerek ceketlerini çıkardılar, akabinde, ıslık çalarak, beyazperdeyi asma, perdeyle projektör arasındaki mesafeyi hesaplama, projektörün platformunu yerleştirme gibi hazırlıklara giriştiler. Balıkçılar ve tayfalar, bu adamlarda "denize özgü olmayan", kendilerinden farklı bir şeyler sezdiler, bunun cazibesine kapıldılar. Bu vesileyle peyda olan bir neşeyle, genç adamların hazırlıklarına yardım ettiler.

Hafiften maganda havası olan, altın çerçeveli gözlük takmış yaşça en büyükleri, biraz ötede dikilmiş, ensesinden akan terleri siliyordu.

Balıkçılardan biri ona, "*Anlatıcı** ağbim, orada dikilirsen, pire mire sıçrar bacağına bak, uyandırıyim!" diye seslenince, "Amanınnnn!" diye feryat ederek yanan saca basmışçasına yerinde sıçradı.

Bunu gören balıkçılar bastılar kahkahayı.

"Lakin korkunç bi yer burası ya!" Boğuk fakat gür bir sesti. Gerçekten de film anlatıcısı olmalıydı bu adam.

"Muhtemelen haberiniz yoktur ama bu şirketin gemileri böyle, ta buralara dek gelip ne kadar kazanıyo sizce? Dudağınız uçuklar valla. Sade altı ayda tam 5 milyon yen. Yılda 10 milyon eder. Yani, şimdi, böyle "10 milyon" diyince, normal bi şeymiş gibi geliyo insana ama aslında muazzam bi meblağ bu, insanın dudağını uçuklatıyo! Bi düşünsenize, hisse sahiplerine %22,5 gibi yüksek miktarda temettü hissesi sağlayan şirket Japonya'da çok enderdir ha. Şirketin genel müdürü, önümüzdeki seçimlerde milletvekili olacakmış, oh değme gitsin! Ha neymiş, demek ki böyle rezil koşullarda adam çalıştırmasalar, bittabi bu kadar iyi kazanamazlar..."

Akşam oldu.

Şimdiye kadar on bin adet konserve sandığı doldurulmuştu. Film gösterimiyle birlikte işte bu "On Bin Sandık Kutlaması" da yapılacaktı. Bu yüzden *sake*ler, şōçūlar,** meze olarak kurutulmuş mürekkepbalıkları, muhtelif sulu yemekler, ayrıca *Golden Bat* sigaraları ve karamel şekerleri dağıtıldı herkese.

"Hop, beybabanın kucağına gel hele!"

Bir genç miço, balıkçılarla tayfaların arasında uçurtma misali bir o yana bir bu yana çekiştiriliyordu.

---

* Anlatıcı (*benşi*, 弁士): Eskiden, sessiz film gösterimlerinde anlatıcı ve seslendirmeci olarak görev yapan kişi. (ç.n.)

** Şōçū (焼酎): Damıtılmış tatlı patates, arpa, pirinç, karabuğday ve şekerkamışı sularından imal edilen sert Japon içkisi. (ç.n.)

"Gel kucaama bak senin için bağdaş kuracam..."

"Ona dikkat et len! Sen bana gel diyom bak!"

Bu yaygara böylece sürüp gidiyordu.

Ön sıradaki dört beş kişi alkışladı. Diğerleri de ne olduğunu anlamadan onlara uydu. Şef beyazperdenin önüne geldi. Sırtını dikleştirdi, ellerini arkasında bağladı ve *beyefendiler!* gibi, *bendeniz* gibi, normalde hiç ağzına almadığı kelimeleri telaffuz etmeye ve *Japon bebeleri* gibi ya da *milli servet* gibi hiç ağzından düşürmediği ibareleri kullanmaya başladı. Çoğunluk onu dinlemiyor, şakaklarını ve çene kemiklerini oynata oynata kurutulmuş mürekkepbalıklarını kemiriyordu.

"Kısa kes ulan!" diye bağırdı biri arkalardan.

"Çekil, yürü git ya! Bak, işin ehli *anlatıcı* var orada!"

"Sana altıgen prizma sopan yakışır!"

Biri böyle deyince kahkahayı bastılar, salonda ıslıklar eşliğinde müthiş bir alkış koptu.

Şef de böyle bir durumda esip gürleyemeyeceğini bildiğinden kıpkırmızı oldu, bir kaç lakırdı edip (ki ne söylediği ahalinin kopardığı şamatadan ötürü işitilemedi) çekildi. Akabinde sinema gösterimi başladı.

İlki Japonya'nın ünlü mekânlarına dair bir belgeseldi. İmparatorluk Sarayı, Matsuşima, E-no-şima, Kyoto makineden çıkan "haşır huşur" seslerle yansıtılıyordu ekrana. Arada film kopuyordu, yahut aniden iki üç görüntü üst üste biniyor, hani başımız döndüğündeki o bulanık görüntülere benzer bir manzara çıkıyordu ortaya. Bazı anlardaysa projektörün ışığı sönüp "şak!" diye beyazperde beliriveriyordu.

Akabinde, bir Batı bir de Japon filmi gösterildi. İkisinin de filminde çizikler olduğu için görüntü kalitesi felaketti, adeta ekrana "sağanak yağmur" yağıyordu. Üstelik bazı yerlerde, kopan filmler sonradan yapıştırılmış olmalıydı ki insanların hareketleri eciş bücüş bir hal alıyordu. Fakat bunlar

kimsenin umurunda değildi. Hepsi büyülenmişti. Beyazperdede güzel vücutlu yabancı bir kadın göründü müydü, ıslıklar, domuz gibi genizden böğürmeler gırla gidiyordu. Yer yer, anlatıcının öfkelenip anlatmayı bıraktığı oluyordu.

Batı filmi, Amerikan sinemasındandı ve "Vahşi Batı'nın Kalkındırılması" konusunu işliyordu. İşçiler kâh vahşi yerlilerin saldırısına uğruyor, kâh doğanın şedit zulmüyle yıkılıyor ama yine de ayağa kalkıyor, metre metre demiryolunu döşemeyi sürdürüyorlardı. Diğer yandan, koca koca kasabalar gecekondu misali rayları birbirini bağlar gibi, süratle kuruluveriyordu. Ve demiryolu ilerledikçe, ilerilere daha da ilerilere kasabalar tesis edilip gidiyordu. Bu süreçte ortaya çıkan türlü çetinlikler ve cefalara dair olan hikâye, bir işçiyle şirket yöneticisinin kızının aşk hikâyesiyle birbirine dolanıyor, kâh öne çıkıyor, kâh arka plana geçiyordu. Son sahnede anlatıcı sesini yükseltti:

"Bu fedakâr delikanlılar sayesinde, kilometrelerce uzunluktaki bu demiryolu, sonunda başarılı bir şekilde tamamlandı, dev bir yılan gibi ovaları katetti, dağları deldi geçti, böylelikle düne kadar vahşi topraklar olan yerler ulusal servete dönüştü."

Şirket yöneticisinin kızıyla, kaşla göz arasında bir beyefendiye dönüşmüş olan işçinin birbirlerine sarılmasıyla bitti film.

Ayrıca, araya bir de saçma sapan, fakat insanı gözünden yaş gelinceye kadar güldüren bir kısa Batı güldürüsü sıkıştırılmıştı.

Japon filmiyse, fakir bir çocuğun *nattō* fasulyesi ve akşam gazetesi satıcılığı, ayakkabı boyacılığı gibi muhtelif işlerde çalıştıktan sonra, fabrikaya girip orada örnek işçi olup terfi ettirilmesini ve çok zengin bir adama dönüşmesini anlatan bir filmdi. *Anlatıcı*, filmin yazılarında bulunmamasına karşın,

"HAKİKATEN, BAŞARININ ANASI ÇALIŞKANLIK DEĞİLSE NEDİR!" dedi.

Anlatıcının sarf ettiği bu sözler üzerine miçoların oturduğu kısımdan "ciddi" bir alkış koptu. Ne var ki, balıkçılardan veya tayfalardan biri:

"Hadi ordan palavracı! Ööle olaydı ben şimdiye bu şirketin genel müdürüydüm!" diye avazı çıktığı kadar bağırınca, diğerleri hep bir ağızdan bastılar kahkahayı.

Sonradan *anlatıcı*, "Ya, aslında o son repliği şirket yetkilileri, 'gür bir tonda ve tekrar tekrar söylemem'i emretmişlerdi de..." diye izah etmişti.

En sonuncusu, şirketin bünyesindeki tüm fabrikaları ve yazıhaneleri gösteren bir filmdi. Büyük bir "çalışkanlık"la işlerini yapmakta olan işçileri yansıtıyordu beyazperdeye.

Sinema sona erdikten sonra, hepsi "On Bin Sandık Kutlaması" vesilesiyle dağıtılan içkilerle sarhoş oldu.

İşçiler, gerek uzun süredir ağızlarına bir damla içki süremediklerinden, gerekse aşırı bitkinlikten kısa sürede küfelik oldular. Lambanın loş ışığında, sigara dumanları gökteki bulutlar misali salonun her yanını kaplamıştı. Odanın havası kirlendi, çürüdü, pis bir koku sardı her yanı. Soyunup don atlet kalanlar, kafalarına havlu saranlar, bağdaş kuranlar, bornoz şeklindeki *kimono*larını kıçlarına kadar sıyıranlar... Hepsi avaz avaz bağrışıyor, birbirlerine çıkışıp duruyorlardı. Arada yumruk yumruğa dövüşenler de oluyordu.

Bu yaygara gece 12'den sonraya kadar sürdü.

Beriberi hastalığından sürekli yatmakta olan Hakodateli balıkçı, birinin yardımıyla yatağında hafifçe doğrulmuş, sırtını yastığına dayamış, yaygarayı seyrediyordu. Hemşehrisi ve dostu olan bir başka balıkçı yanındaki sütuna dayanmış, dişine sıkışan kurutulmuş mürekkepbalığı parçasını kürdanla "fış fış fış" diye kurcalıyordu.

Gecenin ilerleyen saatleriydi... Balıkçılardan biri "lazımlık"ın merdivenlerinden patates çuvalı gibi yere yuvarlandı. Giysileri ve sağ kolu kan revan içinde kalmıştı.

"Bıçak, bıçak! Bıçak bulun ulan bana!" döşemede sürünerek böyle bağırıyordu adam. "Asakava şerefsizi ne cehenneme kayboldu? Hiç bi yerde bulamadım! Gebertecem o adiyi!"

Şef yüzünden tartaklanmış balıkçılardan biriydi bu. Adam sobadan ateş demirini alıp gözleri dönmüş bir halde çıktı gitti. Kimse de durdurmadı.

"Vay bee! Bak şu işe!" dedi Yatmakta olan Hakodateli balıkçı arkadaşına doğru başını kaldırarak. "Balıkçılar bile sonuna kadar ağaç kütüğü misali ahmak kalmıyo! Bu gidişle epey eğlencez gibi görünüyo!"

Ertesi sabah, şefin kamarasının camlarından masasının üstündeki eşyalara her şeyin kırılıp dökülmüş, tuzla buz edilmiş halde olduğu öğrenildi. O sırada, şef her neredeyse, talihi yaver gitmiş, "kırılıp dökülmekten" yırtmıştı.

kobayağı takici

yengeç konserveleme gemisi

6

Hava yumuşaktı ve gökyüzü yağmur bulutlarıyla kaplıydı. Evvelki güne kadar yağmur yağmıştı. Yağmur sonunda azalmış, dinmeye yüz tutmuştu. Bulutlarla kaplı kurşuni gökyüzüyle aynı renkteki yağmur, yine bulutlu gökyüzüyle aynı renkteki denize düşüyor, düşen her bir damla insanın yüreğini okşayan halkalar meydana getiriyordu.

Öğle saatlerinde savaş gemisi geldi. Eli boş olan balıkçılar, miçolar ve tayfalar güvertenin küpeştesine yaslanıp hayranlıkla savaş gemisini temaşa ederek, bu gemi hakkında heyecanlı heyecanlı konuştular. Pek meraklarını celbetmişti...

Savaş gemisinden küçük bir tekne indirildi ve subaylar bu tekneyle yengeç konserveleme gemisine geldiler. Kaptan, fabrika mümessili, şef ve ustabaşı geminin yan tarafına sarkıtılmış asma merdivenin sahanlığında hazır bekliyorlardı. Tekne yaklaşınca, komutan ve kaptan birbirlerini asker selamıyla selamladılar, akabinde kaptan önden merdivenden çıktı. Şef başını kaldırıp şöyle bir yukarı bakınca yukarıda toplanan kalabalığı gördü, kaşları çatıldı, öfkeyle dudaklarını büktü ve elinin tersiyle onları kovalar gibi bir hareket yaparak "Ne bakıyonuz lan! Defolun, defolun!" diye bağırdı.

"Hava basma lan adi herif!" diye homurdandı kalabalıktan biri.

İşçiler itişip kakışarak fabrikaya indiler. Artlarında bıraktıkları çiğ balık kokusu tüm güverteye yayıldı.

"Püff, leş gibi kokuyo!" dedi güzel, kaytan bıyıklı genç subay incelikli bir edayla çehresini çatarak.

Arkalarından gelen şef telaşla öne doğru geçti ve bir şeyler söyleyip, emmebasma tulumba misali birçok kez başını eğerek özür diledi.

Herkes subayların üzerine çeşitli süsler işlenmiş olan kamalarının yürürken kıçlarına çarpıp sekişini seyre dalmıştı. Hangisinin rütbesinin diğerlerinden yüksek olduğu üzerine ciddi ciddi atıştılar. O kadar ki, sonunda az kalsın kavgaya dönüşüyordu bu atışma.

"Bunların arasında Asakava pek bi ufak tefek kaldı be baba..." dedi aralarından biri ve şefin subaylara yaltaklanan hal ve tavırlarını taklit etti. Bunun üzerine hep bir ağızdan patlattılar kahkahayı.

O gün ne şef ne de ustabaşı ortalıkta olmadığından herkes rahat rahat çalıştı. Şarkılar söylediler, makinelerin ötesine seslerini duyurabilmek için avaz avaz, bağıra çağıra sohbet ettiler.

"Bıraksalar da hep bööle çalışsak, ne tatlı olurdu bee!"

İşlerini bitirince üst güverteye çıktılar. Salonun önünden geçerlerken, içeriden körkütük sarhoş olmuş, utanıp sıkılmadan yüksek sesle böğüren şef ve subayların sesleri geliyordu.

O sırada kamarot dışarı çıktı. Salonun içi tamamen sigara dumanıyla kaplanmış vaziyetteydi.

Kamarotun kızarmış yüzünde boncuk boncuk terler birikmişti. Her iki eli de boş bira şişeleriyle doluydu. Çenesiyle pantolonunun cebini işaret ederek,

"Bi yüzümü silcen mi birader?" dedi.

Balıkçılardan biri mendili çıkarıp bir yandan kamarotun yüzünü silerken, salona bakıp "Ne yapıyo be bunlar?" diye sordu.

"Ya bırak arkadaş bırak, canımıza okunuyo! Sünger gibi çekiyolar, çekiyolar, sonra, ne konuşuyolar, mattah bi şey mi diye sorarsanız, yok efendim karıların "şey"leri şöyleymiş de böyleymiş de... O türden zırvalıklar... Bunlar *sayesinde* yüz kez mekik dokudum mutfakla salon arasında. Böyle giderse Tarım ve Ormancılık Bakanlığı'nın bürokratları geldiğinde bunlar asma merdivenden tepetakla düşecek kadar kafayı bulmuş olacaklar valla."

"Onlar ne diye geliyolar ki acep?" diye sordu balkçılardan biri.

Kamarot "Ne bileyim..." der gibi bir yüz ifadesiyle karşılık verdikten sonra telaşla mutfağa koştu.

*

Balıkçılar *haşi* çubuklarıyla kavrayıp yemesi çok zor olan Nanking pirincinden pilavlarını yiyor, içinde kâğıt parçası misali sebzeler yüzen zehir gibi tuzlu *miso** çorbalarını içiyorlardı.

"Ömrü hayatımda ne yediğim, ne de gördüğüm bi ton ecnebi yemeği gidiyodu salona be!"

"Bok yesinler!"

1. YEMEKTEN ŞİKÂYET EDERSEN, ASLA BÜYÜK ADAM OLAMAZSIN!
2. TEK BİR PİRİNÇ TANESİNİ BİLE İSRAF ETME! KAN VE TERLE ÜRETİLMİŞ NİMETTİR.
3. ZORLUKLARA VE ISTIRAPLARA SEBAT ET.

* *Miso* (味噌): Soya fasulyesinin tuz, pişmiş pirinç veya arpa ile mayalanmasıyla elde edilen macun. (ç.n.)

Masanın bulunduğu taraftaki duvarda, kargacık burgacık bir el yazısıyla yazılmış böyle bir afiş asılıydı. *Kanji*lerin üzerine *hiragana* karakterleriyle okunuşları* eklenmişti. Yazının altındaki boş kısma, umumi helalarda sıkça görülen neviden müstehcen cümleler çiziktirilmişti.

Yemekten sonra, yatmadan hemen önce sobanın etrafında toplandılar. Laf lafı açtı, "savaş gemisi"nden "askerlik" mevzusuna geçildi. Balıkçıların arasında Akitalı, Aomorili ve Ivateli çiftçiler çoktu. Askerlikten bahsederken, her nedense, kendilerinden geçiyorlardı. Aralarında askere gidenler çoktu. Ve bunlar o zamanlar türlü zulümlere, eziyetlere maruz kalarak acılar içinde geçirdikleri askerliklerini şimdi, tam aksine, özlemle anımsıyordu.

Herkes yattığında, aniden, salondaki yaygara güvertenin döşemelerinden ve geminin yan duvarlarından iletilerek işitildi. Balıkçılardan biri sese uyandı. "Hâlâ eğleniyo adiler!" diye geçirdi içinden. Neredeyse tan ağaracaktı oysaki! Öte yandan, biri, muhtemelen kamarot, güvertede bir aşağı bir yukarı koşturuyor, her seferinde kunduralarının topukları "TAK TAK TAK" diye ötüyordu. Gerçekten de bu yaygara tan ağarana kadar sürdü.

Subaylar, tüm sarhoşluklarına rağmen savaş gemisine dönmüş olmalıydılar, zira asma merdiven sarkıtılmış halde bırakılmıştı. Merdivenin beş altı basamağına, pirinç taneleri, yengeç etleri ve diğer kahverengi çamurumsu gıda artıklarından mütevellit kusmuklar yapışmıştı. Kusmuklardan yükselen alkol kokusu tüm keskinliğiyle insanın burnunun

---

* Çince kökenli *kanji* (漢字) ideogramları zor okunan, anlaşılması güç karakterler olduğu için, bazı metinlerde bu *kanji*lerin üzerine çocuklar ve az eğitimli kimselerin okumalarını ve anlamalarını kolaylaştırmak maksadıyla küçük puntoyla Japon *hiragana* (平仮名 / ひらがな) ya da *katakana* (片仮名 / カタカナ) karakterleriyle okunuşları yazılır. Bu yardımcı yazı türüne *furigana* (振仮名) denir. (ç.n.)

direğini kırıyordu. Midenizi bulandırıp öğürtecek iğrençlikte bir kokuydu bu.

Savaş gemisi kanatlarını kapamış, kül grisi bir deniz kuşu misali fark edilmesi zor bir şekilde salınıp duruyordu. Şu haliyle, uyku bütün bedenini kemiriyormuş gibi görünüyordu gemi. Sigara dumanından bile daha ince, ip gibi bir duman bacasından gökyüzüne yükselmekteydi.

Kaptan, ustabaşı ve diğerleri öğle olduğunda hâlâ uyanmamışlardı.

"Kahrolası işgüzarlar!" diye homurdanıyordu balıkçılar bir yandan çalışarak.

Mutfağın bir köşesine, hoyratça yenip artıkları bırakılmış boş yengeç konserve kutuları ve bira şişeleri dağ gibi gelişigüzel yığılmıştı. Sabah olduğunda, önceki gece servis yapan kamarotun kendisi bile, "Nasıl bu kadar yiyip içebiliyor bunlar yaa!" diye hayretler içinde kalmıştı.

Kamarot, işinden ötürü, kaptan, şef ve fabrika temsilcilerinin hayatlarına dair balıkçı ve tayfaların asla öğrenemeyecekleri ayrıntıları tüm açık seçikliğiyle bilirdi. Dahası, balıkçıların sefil yaşamlarıyla (şef sarhoş olduğunda balıkçıları "pis domuzlar" diye aşağılardı), bunlarınkinin nasıl keskin bir tezat oluşturduğunun da farkındaydı. Dürüstçe söylemek icap ederse, bu "yukarıdaki insanlar" kibirli tiplerdi, kâr ve kazanç uğruna rahatlıkla korkunç kumpaslar, tuzaklar kurabilirlerdi. Üstelik balıkçılar ve tayfalar da tıpış tıpış bu tuzaklara düşüverirlerdi. Bunları görmeye içi dayanmıyordu kamarotun.

"Bunlar bi şeylerin farkına varmadıkları müddetçe bi vukuat çıkmaz", kamarot böyle düşünmekteydi. Ne var ki, sonunda nasıl bir şeylerin patlak vereceğini (daha doğrusu, patlak vermek zorunda olduğunu) hissediyordu.

Saat iki sularıydı. Kaptan, şef ve diğerleri üzerlerinde birçok kat izi oluşmuş akşamdan kalma giysilerini giymiş,

yengeç konserveleri taşıyan iki tayfayı da yanlarına almış bir vaziyette, bir motorlu tekneyle savaş gemisine doğru yola çıktılar. Güvertede yengeç kabuğu ayıklayan balıkçılar ve miçolar bir yandan elleri çalışırken, diğer yandan bu manzarayı bir "gelin alayı" gibi seyrediyordu.

"Ne haltlar karıştırıyo bunlar, anlamadık gitti..."

"Ba ba ba, bizim el emeğimizle yaptığımız konserveleri göt silme kâadı gibi kullanıyo adiler!"

"Amma velakin..." orta yaşını geçmiş ve sol elinde sadece üç parmağı olan balıkçıydı konuşan. "Buralara kadar gelip bizi müdafaa ediyolar ya, daha ne!"

O akşam, ansızın, savaş gemisinin bacasından, püfür püfür duman çıkmaya başladı. Güvertede bahriye erleri bir o yana bir bu yana koşuşturdular. Yarım saat sonra da demir aldı gemi. Kıç tarafındaki bayrak rüzgârda "PAT PAT PAT" diye sesler çıkararak dalgalanıyordu. Yengeç konserveleme gemisinde de kaptanın komutuyla tüm mürettebat "Çok Yaşa!" diye bağırdı.

Akşam yemeğinden sonra kamarot "lazımlık"a indi. Herkes sobanın etrafında toplanmış, konuşmaktaydı. Soluk bir ışık veren ampulün altında gömleklerindeki bitleri ayıklayanlar da vardı. Ampulün altından her geçişlerinde dev gölgeleri, badanası islenmiş duvara eğik biçimde aksediyordu.

"Subayların, kaptanın ve şefin konuştuklarına bakılırsa, bundan sonra gizlice Rus karasularına girip orada avlancakmışız. Bu yüzden, savaş gemisi orada mütemadi surette bizi koruycakmış. Görünen o ki, epey malı götürcekler böylelikle" (Sonuncuyu söylerken başparmağını işaretparmağıyla birleştirip madeni paraya benzeterek yuvarlak yapmıştı). "Dediklerine bakılırsa Kamçatka ve Karafuto bölgeleri çok bereketliymiş, toprağı sıksan para fışkırırmış, oralar hep Japonya'nın olacakmış. Japonya'nın şeyi sadece Çin ve Man-

çurya'dan ibaret değilmiş, bunlar da pek mühimmiş. Dahası, bu yengeç konserveleme şirketi Mitsubishi Şirketi'yle beraber buraların ilhakı için hükümeti dürtükleyip duruyomuş. Gelecek seçimlerde, bu yengeç konserveleme şirketinin genel müdürü milletvekili oldu muydu, daha da usturuplu bastıracaklarmış."

"Dolayısıyla, savaş gemisi her ne kadar, emniyetimizi sağlamak için bize eşlik ediyormuş gibi görünse de, maksat sade bu değilmiş. Bu bölgenin denizini, Karafuto ve Çişima civarının coğrafi koşullarını teferruatlı olarak tespit etmek, iklimini araştırmak asıl büyük gayeymiş. Herhangi bi şey durumunda hazırlıksız yakalanmamak için yani. Bunun çok gizli bir bilgi olduğunu zannediyorum ama Çişima Takımadaları'nın en uçtaki adalarından birine, gizlice top mermisi ve akaryakıt yığınağı yapıyolarmış."

"Bunu ilk kez işittiğim için çok hayret ettim ama Japonya'nın şu âna kadar karıştığı tüm savaşlar, aslında, en köküne kadar gittiğimizde, iki üç zenginin (harbi kodamanları kastediyom ha!) bi parmak şıklatmasıyla, türlü saikler, vesileler uydurularak yapılmış meğersem. Sizin anlıycanız her kazanç kokusu aldıkları yeri elde etmek için kudurmuş bu herifçioğulları. Tehlikeli işler bunlar yaa!"

kobayaşi takioi

yengeç konserveleme gemisi

7

Vinç kulak tırmalayan tangırtılarla bir kavasaki teknesini indiriyordu. Tam o sırada dört kişi aşağıda duruyor, vincin kolları kısa olduğundan, indirilmekte olan kavasaki teknesini güvertenin dışına doğru kakarak denize inmesine yardımcı olmaya çabalıyorlardı. Bu işlem esnasında sık sık tehlikeli durumlar meydana gelirdi. Külüstür tekneyi taşıyan vinç bir beriberi hastasının dizleri gibi takatsiz bir şekilde titrerdi zira. Çarklar arasındaki uyumsuzluktan ötürü tellerden biri daha ağır aksak dönerdi. Kavasaki teknesinin tütsülenmiş ringa balığı misali yana doğru kaykıldığı olurdu. Öyle durumlarda, sıklıkla, teknenin altında bulunan balıkçı ne olduğunu anlamadan gafil avlanır ve yaralanırdı. O sabah da öyle oldu. Biri "Amann dikkat!" demeye kalmadan darbe tam tepeden geldi, alttaki balıkçının kafası göğüs kafesinin içine bir kazık gibi çakıldı.

Balıkçılar, arkadaşlarını kucaklayıp gemi hekimine götürdüler. Şef ve diğer idarecilerin "geberesice hayvanlar" olduğunu düşünen bir grup balıkçı, hekimden rapor yazmasını rica etmeye karar verdiler. Şef insan postuna bürünmüş bir yılan kadar sinsi olduğu için, muhakkak yine kaypaklık edecekti. Buna karşı protestolarını güçlendirmek için onlara bir "iş görmez raporu" lazımdı. Kaldı ki, gemi hekiminin balıkçılara ve tayfalara bir yakınlık duyduğu söylenebilirdi.

"Bu gemide hırpalanmaktan, dayak yemekten yaralananlar, hastalananlar iş kazası sebebiyle yaralananlardan, hastalananlardan çok daha fazladır zaten" diye hayret ederdi hep bu gemide yaşananlara. Böyle vukuatları muntazaman günlüğüne not düşer, bunları ileride delil olarak kullanacağını söylerdi. Üstelik hasta ya da yaralı balıkçıları ve tayfaları görece nazikçe tedavi ederdi.

"Bir rapor yazmanızı rica edecektik efendim..." diye biri konuyu açtı.

Hekim evvela şaşırmış göründü.

"Hımm, rapor demek, işte o biraz..."

"Hocam, sadece olanları yazsanız kâfi..."

Canları sıkılmıştı hekimin bu tavrına.

"Bu gemide bu türden raporlar yazdırmıyorlar. Yani demem o ki, kendi kafalarına göre öyle bir teamül oluşturmuşlar. Hem, bi de bu işin sonrası var..."

Asabi mizaçtaki, kekeme balıkçı "CIK!" diye dilini damağında şaklattı öfkeyle.

"Geçenlerde bizim Asakava'dan dayak yiyip işitme kaybı yaşayan bir balıkçı geldiydi de, ona rapor yazdıydım, sen misin yazan, başıma gelmedik kalmadı valla. Asakava'nın açısından bakarsak, bu tür raporlar her zaman onun aleyhine delil olarak kullanabilir ya, o yüzden..."

İşler bu aşamaya varınca, gemi hekiminin artık dostları olmadığını düşünüyorlardı revirden çıkarlarken.

O kazazede balıkçı, her şeye rağmen, "garip" bir şekilde hayatta kalmayı başardı. Lakin gündüz vakti bile, bir şeylere takılıp, zifiri karanlık, kuytu köşelerde tökezleyip yere kapaklanıyor, düştüğü yerde inleyip duruyor, inlemeleri günlerce işitiliyordu.

Kazazede balıkçının iyileşmeye başlayıp, inlemeleriyle diğerlerine verdiği azap bittiği sıralarda, öteden beri yatalak durumdaki beriberili balıkçı öldü. 27 yaşındaydı. Tokyo,

Nippori'deki özel istihdam bürosu aracılığıyla on kadar arkadaşıyla gelmişti. Ne var ki, şef "Yarın çok iş var!" diyerek, sadece, çalışamayan hasta balıkçıların *o-tsuya*ya, yani "mevtanın başında gece boyunca matem tutma ayini"ne katılmasına izin verdi.

Gasil için giysilerini çıkardıklarında, mevtanın bedeninden yükselen iğrenç koku burunlarının direğini kırdı. Akabinde, bembeyaz, düz, ince uzun gövdeli ve fevkalade nahoş bitler telaşla sağa sola koşuşturdu. Balık pulu misali kir tabakalarıyla kaplı bu vücudun tamamı, yere devrilmiş bir çam gövdesini andırıyordu. Göğsündeki kaburgalar sayılacak kadar belirgindi. Beriberi hastalığı ağırlaşınca, artık rahat yürüyemez hale geldiği için, yattığı yerde hep altına işemiş olmalıydı, bedeninde dayanılmaz bir sidik kokusu vardı. Gerek *fundoşi* donu gerekse gömleği kızılımsı siyah bir renge bürünmüştü, her iki kumaşı da parmaklarınızın ucuyla tutup kaldırdığınızda, sanki üzerlerine tuz ruhu dökülmüş gibi, paralanacak kadar çürümüş olduklarını görürdünüz. Göbek deliği, kir ve pislikle tıkandığından görünmez olmuştu. Makatının etrafındaki boklar kurumuş, derisine kil gibi yapışmıştı.

Kamçatka'da ölmek istemiyom!

Ölüm döşeğinde hep bunu söylemiş. Sürekli yatalak durumda olduğu için, can verirken, muhtemelen yanında ona bakan, onu teselli eden kimse olmamıştır... Bu Kamçatka denen gurbette kim ölmek isterdi ki? Balıkçılar, müteveffanın o anki hislerini düşündü, bazıları feryat figan ağladı.

Balıkçılardan biri gasilde kullanmak için sıcak su almaya, mutfağa gittiğinde aşçı "Yazık oldu be delikanlıya!" dedi. "Bolca al. Vücudu epey kirlenmiştir garibin."

Sıcak suyu götürürken şefe rastladı.

"Hop, nereye gidiyon leyn!"

Balıkçı "Mevtayı gasletmeye!" diye yanıtlayınca, şef sadece "Suyu israf etmeyin!" demekle yetinerek gitti.

Balıkçı arkadaşlarının yanına döndüğünde, "Ossaat, kaynar suyu herifin kafasından aşağı boca etmeyi nasıl istedim anlatamam!" Bunları dillendirirken gazaptan tüm bedeni zangır zangır titriyordu.

Şef zırt pırt yanlarına gelip balıkçıları kolaçan ediyordu. Lakin tüm balıkçılar, ertesi gün işbaşında uyuklayarak, tökezleye tökezleye, düşe kalka çalışarak, ya da işi "sabote" ederek de olsa, tüm gece boyunca uyumaksızın mevtanın başında matem tutmaya kararlıydılar. Ve neticede de bu kararları onaylandı.

Saat sekiz sularında, nihayet bütün hazırlıklar tamamlandı, tütsüler, mumlar dikildi ve herkes mevtanın önüne oturdu. Şef gelmedi. Buna karşın kaptan ve gemi hekimi gelip bir saat kadar oturdular. Bölük pörçük de olsa biraz Budist sutraları bilen bir balıkçı, diğerlerinin "Olsun, mühim olan niyet!" gibilerinden ikna sözleri üzerine dua okudu. Sutralar okunurken, birinin burnunu çeke çeke sessizce ağlaması dışında neredeyse çıt çıkmıyordu. Sonlara doğru bu ağlayış birçok kişiye sirayet ederek gitgide yayıldı.

Sutra faslı bitince teker teker herkes tütsü yaktı. Akabinde, resmî *seiza* oturuşlarını bozarak* daha rahat oturmaya başladılar ve küçük kümelere bölündüler. Konu ölen arkadaşlarından *yaşamakta olan*, ama iyi düşünüldüğünde aslında *kelle koltukta yaşamakta olan* kendilerine geldi. Kaptan ve hekim oradan ayrıldıktan sonra, Kekeme Balıkçı kalkıp

---

* *Seiza* (正座, "doğru oturuş"): Her iki ayağın kalçaların altına alınıp sırtın dikleştirildiği geleneksel oturma pozisyonu. Yerde oturulan cenaze ve evlilik gibi merasimlerde, savaş sanatı idmanları esnasında, *ikebana* gibi törensel sanatlarda Japonlar'ın bu şekilde oturmaları beklenir. Bir süre sonra bedenin altında kalan baldır kısmında uyuşma ve ağrı yapsa da "rahat oturabilirsiniz" komutuna kadar bu oturma şeklinin bozulmaması gerekir. (ç.n.)

mevtanın yanındaki tütsü ve mumların dikili olduğu masaya gitti.

"B-be-ben, s-su-sutra b-bi-bilmem. D-du-dualar o-o-okuyarak Y-Ya-Yamada k-ka-kardeşin r-ru-ruhunu ş-şa-şad e-ede-mem. A-a-ama, i-i-iyi-ce d-dü-düşününce, ş-şö-şöyle h-hi-his-se-diyorum. Y-Ya-Yamada k-ka-kardeş, ö-ö-ölmeyi h-hi-hiç i-istemiyordu. Y-yo-yo, d-da-daha d-do-doğrusu-nu s-sö-söylemek i-i-icap e-e-ederse, ö-öl-öldürülmeyi i-i-istemiyordu. Ş-şü-şüphesiz,Y-Ya-Yamada k-ka-kardeş k-ka-katledilmiştir!"

Dinleyenler adeta kuvvetli bir adam tarafından kıskıvrak kavranmış gibi suskunlaştılar.

"P-pe-peki, k-ki-kim k-ka-katletti o-onu? S-sö-söylemesem-de, b-bi-liyonuz s-siz! *B- ben*, s-su-sutralarla Y-Ya-Yamada k-ka-kardeşin r-ru-ruhunu ş-şa-şad e-e-ede-mem. L-la-lakin *b-bi-biz* Y-Ya-Yamada k-ka-kardeşin i-i-intikamını o-o-nu k-ka-katledenden a-a-alarak, r-ru-ruhunu ş-şa-şad e-ede-biliriz. B-bu-bunu y-ya-yapacağımıza, Y-Ya-Yamada k-ka-kardeşin r-ru-ruhu ü-ü-üzerine a-a-ant i-i-içmeliyiz d-di-diye d-dü-düşünmekteyim

Tayfalar olmuştu ilk "Doğru söylüyon!" diye bağıran.

İğrenç yengeç kokusu ile insan kalabalığından çıkan nahoş ten kokularının birbirine karıştığı "lazımlık"ta, tütsünün burcusu güzel bir parfüm gibi yayılmaktaydı ortalığa. Saat dokuza geldiğinde, miçolar yatakhanelerine döndüler. Bazı çok bitkin balıkçılar uykuya yenik düşüyor, içine taş doldurulmuş çuval misali bir türlü uyanamıyorlardı. Bir müddet sonra, bir iki balıkçı daha uykuya yenildi. Akabinde dalga çıktı. Gemi her sallandığında, mumların ışığı sönecekmiş gibi inceliyor, fakat sonra yeniden harlayıp etrafı aydınlatıyordu. Ölünün yüzüne serdikleri beyaz pamuktan örtü, sarsılmalarla sıyrılıp düşecekmiş gibi kımıldıyordu. Bu

manzara karşısında insan ürküyor, nahoş bir hisse kapılıyordu. Dalgalar muazzam gümbürtülerle geminin yanlarını dövüyordu.

Ertesi sabah, saat sekiz sularına kadar çalıştıktan sonra, şefin belirlediği tayfa ve balıkçılardan dört kişi aşağı indi. Geçen akşamki balıkçıya sutra okuttuktan sonra, o dört kişi dışındaki, üç dört hasta balıkçının yardımıyla cesedi eski püskü bir kenevir çuvala yerleştirdiler. Aslında çok sayıda yeni kenevir çuval vardı ve balıkçılar bunlardan birini kullanmak istemişti. Fakat şef denize atmak için yeni çuvalı ziyan zebil etmenin fazla lüks bir israf olduğunu söyleyerek müsaade etmemişti. Üstelik tütsüler de tükenmişti.

"Zavallı çocuk! Elbette ki bu şekilde ölmek istememiştir..."

Bir türlü bükemedikleri ölünün kollarını birleştirmeye çabalarken gözyaşları çuvalın içine düştü.

"Hey, olmaz öyle! Mevtanın üzerine gözyaşı damlatmayın!"

"Ya, bi şekilde Hakodate'ye götüremez miydik şunu be? Yüzüne bi bakın hele, 'N'olur Kamçatka'nın soğuk sularına atmayın beni!' der gibi diil mi, ha? Şu karanlık sulara atılmak, ne büyük çaresizlik ya..."

"Deniz deyince hepsi birmiş gibi düşünüyoz da, Kamçatka Denizi'dir bura. Zemherinin kışı geldi miydi, ne kışı, Eylül bitti miydi bi tane gemi kalmaz buralarda, donar her yanı denizin. Kuzeyin de en kuzey ucudur bura!"

"Hı hı" diye yanıtladı biri, ağlıyordu.

"Bi de, böylece bir çuvala koyuyolar seni, etrafında topu topu altı yedi kişi. Mürettebat üç yüz, dört yüz kişiyken hem de!"

"Öldüğümüzde bile adam yerine konmuyoruz be..."

Balıkçılar, hiç olmazsa yarım gün izin istemişlerdi, fakat önceki günden beri bolca yengeç yakalandığı, bunların elden geçirilmesi icap ettiği gerekçesiyle, talepleri kabul edilmedi.

"Kişisel işlerinizle kamusal işlerinizi birbirine karıştırmayın" diye terslemişti şef onları.

Böyle konuşurlarken "lazımlık"ın tepesinden başını uzatan şef "Bitti mi işiniz?" diye sordu.

Çaresiz "Bitti" dediler.

"Götürün öyleyse."

"Fakat evvela, kaptanın müteveffanın anısına bir cenaze konuşması yapması gerekiyor."

Şef "*Koptonuun! Jenazö konuşmosuuu!*" diye çıkıştı müstehzi bir tavırla. "Leyn, andavallı! O kadar boş vaktimiz var gibi mi görünüyo bizim?"

"O kadar boş vakitleri" yoktu. Yengeçler güvertede dağ gibi istiflenmiş, mütemadiyen kaynaşıyordu. Kıskaçlarının döşemeye sürtmelerinden "takır tukur" sesler çıkıyordu.

Akabinde, balıkçının naaşını ivedilikle taşıdılar ve içine somon balığı ya da deniz alabalığı tıkılmış bir çeltik çuvalı gibi geminin kıç tarafındaki motorlu tekneye yükleyiverdiler.

"Taam mı?"

"Haydi, hop..."

"TAK TAK TAK" diye öterek hareket etti motorlu tekne. Kıç tarafında su kaynıyor, dalga serpintileri peyda oluyordu.

"Hoşça kal..."

"Hoşça kal!"

"Elveda!"

"Yalnız kalacaksın buralarda, sabret e mi!" dedi biri kısık sesle.

"Hadi, bizim çocuk artıkın size emanet!" diye seslendi bir başkası gemiden motordakilere.

"Hı hı, tamamdır!"

Motorlu tekne açıklara doğru uzaklaştı.

"Hoşçakal be!"

"Gitti, işte..."

"'Bu şekilde çuvala tıkılıp gitmek istemiyom' der gibiydi sanki ya... Gözümün önüne geliyo valla..."

Balıkçılar yengeç avından dönünce şefin "işgüzarca" muamelesini öğrendiler. Bunu işittiklerinde, daha öfkelenemeden sanki kendileri ölmüş de, cesetleri Kamçatka'nın kapkaranlık sularına bir tekmeyle atılıvermiş gibi bir ürperme duydular. Tek kelime etmeden asma merdivenden "lazımlık"a inip "anlaşıldı, anlaşıldı!" diye homurdanarak tuzlu sudan sırılsıklam olmuş ceketlerini çıkardılar.

8

Dışarıya hiçbir şey belli etmiyorlardı. Çaktırmadan işi ağırdan almaya başlamışlardı. Şef sövse de, dövse de ağızlarını bile açmıyor, "halim selim, uslu" hallerini koruyorlardı. Günaşırı yineliyorlardı bunu (Başlarda, korkudan ödleri patlayacak gibi olmuştu ama sonradan alışmışlardı). İşte bu şekilde "sabotaj" eylemlerini sürdürdüler. Ölen balıkçıyı "denize defnetme" olayından sonra tüm balıkçılar adımlarını birbirlerine uydurmaya başlamış, eylemlerinde eşgüdümlü hareket eder olmuşlardı.

Diğer yandan hâsılat bariz biçimde düşüyordu.

Orta yaşını aşmış balıkçılar, çalıştırılmaktan en çok çeken kendileri olsa da, evvela "sabotaj" eylemine karşı direnç gösterdiler. Fakat içten içe korktukları şeyin gerçekleşmemesine şaşarak, tahminlerinin tam aksine "sabotaj"ın işe yaradığını görünce, onlar da genç balıkçıların söyledikleri gibi hareket etmeye başladılar.

Bu işte en zor durumda kalan kavasaki teknelerinin reisleri olmuştu. Teknelerin mesuliyeti tamamen onlardaydı, şefle "avam" balıkçılar arasında aracı konumundaydılar ve herşeyden önemlisi "yengeç-balık hâsılatı" konusunda şef onlara doğrudan hesap soruyordu. İşte bu yüzden fevkalade güç durumda kalıyorlardı. Neticede tekne reislerinin üçte biri, "çaresizce", balıkçıların yanında yer alıyordu, kalan üçte ikisi ise şefin küçük "şubeleri", minik "tırnakları"ydı.

"E herhalde yorulcanız! Bizim iş, öyle normal fabrikalardaki gibi 'trik' vakit geldi başla, 'trak' vakit doldu bitir diye mesai usulüyle yürümez... Canlı varlıklarla muhatap oluyoz! Yengeçler kendilerini insanlara göre ayarlamaz ki, şu şu saatler arası çıkalım diye!"

Bu gibi lakırdıları tekrarlayıp duran tekne reisleri adeta şefin ses kaydı gibiydiler.

Bir gün şöyle bir olay oldu: "Lazımlık"ta, balıkçıların uyumadan önceki havadan sudan laflamaları farklı farklı istikametlere doğru kaymaktaydı. O esnada, ansızın, tekne reislerinden biri "hava basar" bir edayla bir şeyler söyledi. Aslını isterseniz çok da "hava basar gibi" küstahça şeyler değildi söyledikleri. Fakat yine de "avam" balıkçılar onun bu sözlerine epey bir gıcık oldular. Dahası hafiften sarhoştular.

İçlerinden biri "Ne diyon la!" diye aniden bağırmaya başladı. "Ne ayaksın oolum sen! Bak, öyle, bize hava basar gibi laflar etmesen, hakkında daha hayırlı olur! Balığa çıktığımızda, biz dört beş adamız, sen bi başına! Seni tekme tokat denize atmak kolay lokma bize! O kadar, bitti! Kamçatka la bura! Senin nasıl öldüğünü kimsenin ruhu bile duymaz!"

Şimdiye dek kimse amiri konumundaki birine böyle şeyler dememişti. Üstelik o balıkçı yüksek sesle "GÜMBÜR GÜMBÜR" söylemişti bunları. Balıkçıların aralarındaki konuşmalar bu vaka sonucu bıçakla kesilir gibi kesilivermişti.

Lakin bu sözler, öyle, ansızın aşka gelip sarfedilmiş şeyler olarak kalmadı. Şimdiye kadar "köle" misali itaatten başka bir şey bilmeyen balıkçıları gafil avladı, sırtlarından sertçe itti. Sarsılan balıkçılar önce afalladı, basiretleri bağlandı. Bu itişin arkasındaki kuvvetin, aslında kendi kudretleri olduğunu o zamana kadar anlamamışlardı.

Böyle bir şeyin üstesinden gelebilir miyiz ki BİZ?

Aa, e, oluyo işte! Tamam! Beceriyoz be!

yengeç
konserveleme
genisi

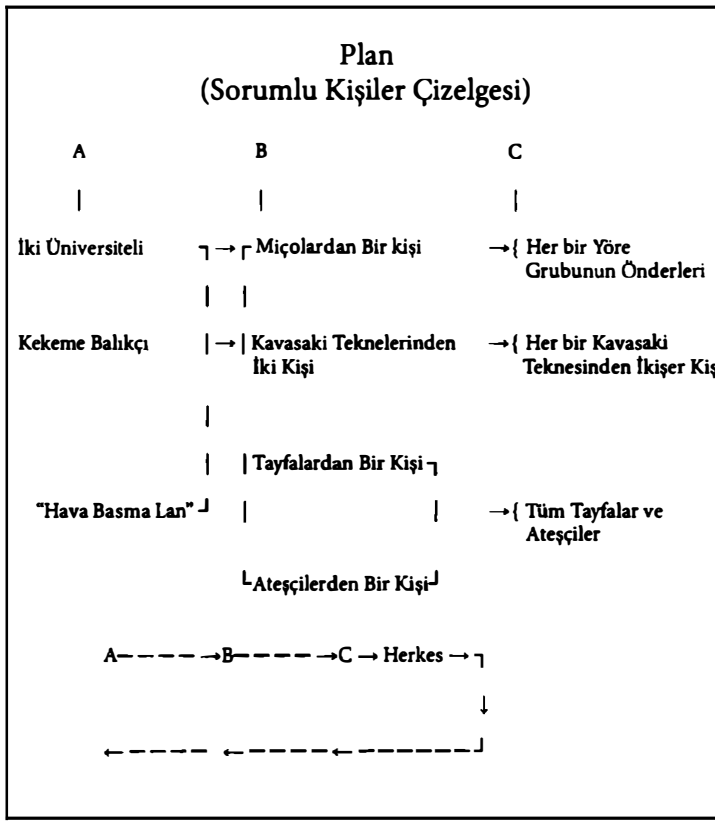
Bunu anladıklarında, artık, isyankâr ruh tuhaf bir cazibe arz etmeye başladı ve herkesin yüreklerine işler oldu. Şimdiye dek, aşırı bir zalimlikle sömürülmüşler, posaları çıkartılmıştı. Fakat bu durum şimdi beklenmedik bir şekilde lehlerine dönüyor, halihazırdaki meydan okumalarına elverişli bir zemin oluşturuyordu. Hal böyleyken, o şef bozuntusu da *hiç bi bok değildi*! Keyiflerine diyecek yoktu artık. Bu ruh halini yakalamalarıyla birlikte, adeta üzerlerine el feneri tutulmuş gibi, o zamana dek bir kurtçuk misali sürdürdükleri sefil hayatları, birdenbire capcanlı görünmeye başlamıştı gözlerine.

hava basma **lan!**

Bu ibare tüm balıkçıların ağzına dolandı. Herhangi menfi bir durumla karşılaştılar mı hemen "Hava basma lan!" diyorlardı. Başka durumlarda da kullanılıyordu bu ifade. Fakat tabii ki balıkçıların arasında "hava basan" bir kişi bile bulamazdınız.

"Hava basma lan vakası"na benzer türden olaylar sıklıkla vuku bulmaya başladı. Her seferinde balıkçılar daha da iyi "anladılar". Bu türden olaylar arttıkça, balıkçıların arasından hep aynı üç dört kişi diğerleri tarafından ön plana itilmeye başladı. Bunlar birilerinin seçtiği kişiler değildi, üstelik kendilerine önderlik rolü falan da biçmemişlerdi. Ne var ki, herhangi bir olay vaki olduğunda ya da bir şeyler yapmak gerektiğinde, bu üç dört kişinin fikirleri geri kalanlarınkilerle uyuşuyordu, onun için, zamanla herkes bu kişilerin fikirleri doğrultusunda hareket etmeye başladı. Bunlar: Üniversitelilerden iki kişi, Kekeme Balıkçı ve malum olaydan sonra "Hava Basma Lan" lakabı takılan balıkçıydı.

Üniversiteli kurşunkaleminin ucunu nemlendirmek için yalaya yalaya bir şeyler çiziktirmeye başladı. Üniversitelinin "Plan"ıydı bu:

Üniversiteli, "Nasıl bir sorun çıkarsa çıksın, ister A'da, isterse C'de vuku bulmuş olsun, onu, elektrik cereyanından bile daha süratli bir şekilde ve pürüzsüzce bir 'genel sorun'a dönüştürebiliriz" diyerek *hava bastı.* Bu plan herkesçe kabul edildi.

– Fakat aslını isterseniz, bunu uygulamak o kadar da kolay olmayacaktı.–

katledilmek istemeyen beri gelsin!

Üniversitelinin kıvanç duyduğu propaganda şiarıydı bu. Mōri Motonari'nin "ok kırma"* kıssası ve bir zamanlar İçişleri Bakanlığı'nın afişlerinde gördüğü "halat çekme oyunu" gibi misalleri öne sürerek, "birlikten kuvvet doğar" ilkesini şu sözlerle anlattı diğerlerine: "Biz dört beş kişiyiz, tekne reisleriyse tek başlarına; istesek onları tekme tokat denize atmak kolay lokma bize. Hadi hadi, canlanın kardeşler!"

"Teke tek mücadele işe yaramaz. Tehlikelidir. Diğer yandan, karşı taraf, kaptanın ve diğer tüm idareci takımının tekmilini toplasan on kişi etmez. On'a karşı dört yüz! Evet, biz nerdeyse dört yüz kişiyiz! Dört yüz can bi olduk mu, bizi kimse tutamaz. Hadi, hodri meydan, bi sumo güreşi tutalım, bakalım n'oluyo!"

Ve veciz söylevinin sonunda Üniversiteli yine o şiarı söyledi: *"Katledilmek istemeyen beri gelsin!"* "Hödükler" ve "ayyaşlar" bile, bu gemide, ölümüne çalıştırıldıklarını anlamışlardı (nitekim gözlerinin önünde *gerçekten* öldürülen bazı arkadaşları olmuştu; bunun da farkındaydılar). Dahası, güçbela giriştikleri yarım yamalak "sabotaj" eyleminin etkili olduğunu gördükten sonra, gayrı Üniversitelinin ve Kekemenin sözünden çıkmaz olmuşlardı.

---

* Mōri Motonari (毛利元就, 1497-1571) bir iç savaş ve karmaşa dönemi olan Savaşan Beylikler Dönemi (1467-1568) Japonyası'nda etkin olmuş komutanlardan biridir. Burada Mōri'nin oğullarına öğrettiği rivayet olunan "Üç Ok Kıssası"na (*Sanbon no Ya no Oşie*, 「三本の矢の教え」) gönderme yapılmaktadır. Bu rivayete göre, Mōri oğullarına "birlikten kuvvet doğar" fikrini aşılamak için bir okun nasıl rahatlıkla kırılabildiğini, fakat demet haline getirilmiş üç okun kırılamadığını göstermiştir. (ç.n.)

Bir hafta kadar önceki büyük fırtınada bir motorlu teknenin pervanesi kırılmıştı. Tamir için ustabaşı, dört beş balıkçı ile birlikte karaya çıkmıştı. Bu grubun arasında bulunan genç bir balıkçı, dönerken yanında çok sayıda Japonca basılmış "kızıl propaganda" broşürleri ve bildirileri getirdi gizlice...

"Oralarda* bi sürü Japon böyle şeyler yapıyo!" dedi genç balıkçı.

Bu broşür ve bildirilerde, kendilerinin ücretleri, çalışma saatlerinin uzunluğu, buna karşılık şirketin aşırı derecedeki kazancı, grev gibi meseleler yazılı olduğu için herkes bunlara fevkalade merak ve heves duydu. Metinleri birbirlerine yüksek sesle okuyup anlamadıkları yerleri danıştılar. Ne var ki, bunların tam aksine, o metinlerin muhtevasına tepki duyan böyle korkunç işlere teşebbüs etmeyi "Japonlar"a yakıştıramayanlar da vardı aralarında.

Lakin ellerinde bildiri metinleriyle Üniversiteli'ye gelip kafalarına takılan yerleri soran balıkçılar da mevcuttu:

"Bak hele, ben şurasının doğru olduğunu düşünüyom ama sanki azıcık..."

"Doğru, doğru. Sadece, biraz abartmışlar işte..."

"Zaten, o Asakava adisi, ancak böyle böyle hizaya getirilir!" diyerek güldü suali soran balıkçı. "Üstelik burada bu şerefsizler hergün anamızı ağlatıyo, müstahaktır bunlara!"

Balıkçılar, biraz "uçuk kaçık" olduğunu söyleseler de, bu "kızıllaşma hareketi"ne heves duymaya başlamışlardı.

Fırtına esnasında yapıldığı gibi, sis yoğunlaşınca, kavasaki teknelerini geri çağırmak için geminin düdüğü aralıksız çalınırdı. Her yana yayılan, pes, inek böğürmesini andıran gemi düdüğü, su gibi yoğun sisin içinde bir saat, bazen iki saat boyunca öterdi. Buna rağmen dönüş yolunu bulamayan

---

* SSCB toprakları kastediliyor. (ç.n.)

kavasaki tekneleri olurdu. Ayrıca, böyle zamanlarda, bazı tekneler işin aşırı ağırlığından kaytarmak maksadıyla, kasten yolunu kaybetmiş gibi yapıp, Kamçatka'ya "sürüklenirdi". Anlayacağınız, böyle şeyler gizlice yapılırdı zaman zaman. Yengeç ve balık avı için Rus karasularına girdikten sonra karanın konumunu tespit edip beklenmedik bir rahatlıkla beceriyorlardı "sürüklenme" işini. Bu "sürüklenen" balıkçıların arasında "kızıllaşma" meselesini öğrenip gelenler oluyordu.

Şirket balıkçı istihdamına her zaman kılı kırk yaran bir özen gösterirdi. Şirket yetkilileri işçi alımının yapılacağı yerin köy muhtarlarına ve emniyet müdürlerine ricada bulunur, onlar da "örnek gençler"i kendi elleriyle getirirdi. İşçi sendikalarına ilgisiz, söz dinleyen, munis gençleri işçi olarak seçerlerdi. "Kusursuz" bir uyanıklıkla hareket ediyorlardı ki aldıkları işçi her konuda "kusursuzca" uyumlu olsun, hiçbir fire olmasın! Lakin yengeç konserveleme gemisindeki "iş", şimdi tüm bu önlemlerin tam aksi bir doğrultuda gitmeye, söz konusu işçileri birleştirmeye ve örgütlemeye başlamıştı. Sermayeciler, yani kapitalistler o kadar "kusursuz" olmalarına rağmen, halihazırdaki tuhaf gidişatın farkına varamamıştı. Bu gidişat, gülünesi bir şekilde gelişmiş, adeta örgütsüz işçiler ile ele avuca sığmayan "ayyaşlar"ı bir araya getirip onlara birleşmeyi öğreten bir şeye dönüşmüştü.

kobayağı
takici

yengeç
konserve leme
gemisi

9

Şefi bir telaş aldı.

Balık sezonu sonundaki yıllık av oranına kıyasla, bu geminin yengeç hâsılatında bariz bir düşüş vardı. Üstelik diğer gemilere sorduklarında geçen yıla göre verimin çok daha yüksek olduğunu öğrenmişlerdi. İki bin sandık gerideydiler diğerlerinden. Şef, artık, "Şimdiye kadarki 'Müşfik Buda Hazretleri' muamelesiyle bu iş yürümeyecek!" diye düşünmeye başlamıştı.

Geminin dümenini başka sulara kırma kararı alındı. Şef, telsizciye mütemadiyen, gizlice başka gemilerin iletişimlerini dinlettiriyor, aldığı bilgilerle utanmadan sıkılmadan bunların ağlarını çektiriyordu. İlk defasında yirmi deniz mili güneye inmişlerdi. Buralarda çektikleri ağlarda, ayakları ilmeklerden sarkan çok sayıda yengeç kaynaşıyordu. Ağlar ..... Gemisi'ne aitti.

"Sayende güzel hâsılat oldu!" diye mizacına uymayan bir sıcaklıkla şirket mümessilinin omuzuna vurdu şef.

Bazen, diğer gemiler kendi ağlarının başkaları tarafından çekildiğini fark edince, motorlu teknelerin telaşla köşe bucak kaçmak zorunda kaldığı oluyordu. Ama şefin direktifleri doğrultusunda bu yağmalamalar başladıktan sonra hâsılat bariz biçimde arttı.

- *İŞ ESNASINDA BİRAZ OLSUN TEMBELLİK ETTİĞİ TESPIT EDİLENLER, GÖRÜLDUKLERI YERDE BÜYÜK DAMGAYLA DAMGALANACAKTIR!*
- *KÜMELEŞIP AYLAKLIK EDEN HAYTALARA 'KAMÇATKA CIMNASTİĞİ' YAPDIRILACAKTIR.*
- *CEZAİ MÜEYYIDE OLARAK IŞBU ZATLARIN YEVMİYELERİ KESILECEK, HAKODATE'YE DÖNÜLDÜĞÜNDE EMNIYYET KUVVETLERİNE TESLİM EDİLECEKLERDIR.*
- *ŞAYET MÜDUR'E KARŞI EN UFAK MUKAVEMET GÖSTEREN PEYDA OLURSA, SUC MAHALİNDE, DERHAL KURŞUNA DİZILECEKTIR. BU DA BOYLE BİLINE!*

İşçi Şefi Asakava
Ustabaşı

Bu imla hatalarıyla dolu yazı fabrikaya inen lombara asılmıştı. Şef dolu haldeki tabancasını daima yanında taşırdı. Hiç beklenmedik anlarda, herkes çalışırken, başlarında dikilip, "güç gösterisi" yapar gibi martılara veya geminin herhangi bir yerine nişan alıp ateş ederdi. Sonra da ödü patlamış balıkçılara bakıp pis pis sırıtırdı. Bu türden hareketler şefin kafasına estiğinde kendilerini "gerçekten" vurabileceğine dair nahoş bir his aşılamıştı herkese.

Tayfalar ve ateşçiler de seferber edildi. Keyfi bir şekilde, pestilleri çıkana kadar kullanıldılar. Kaptan buna karşı ağzını açıp tek kelime bile edemedi. Bir "kukla" olarak şirketin epey işine yarıyordu. Mesela geçmişte avlanma maksadıyla Rus Karasuları'nı ihlal etmeye zorlanmıştı. Bir "gemi kaptanı" olarak resmî konumundan ötürü karasu ihlali yapamayacağını söyleyerek direnmeye çabalamıştı.

"Uzatma leyn!" veya "Sana mı sorcaz!" gibi hakaretamiz laflarla şef ve diğerleri bizzat, Rus Karasuları'nın içlerine

doğru dümen kırdılar. Fakat Rus sahil güvenlik teknesi onları fark edip peşlerine takılarak gemiyi durdurdu. Rus yetkililer tarafından sorguya çekilince, şef eveleyip gevelemeye başladı ve sonunda "ödlekçe" yan çizdi:

"Efendim, bu fiildeki tüm mesuliyet gemi kaptanına ait olduğundan mütevellit, bizzat kendisinin hesap vermesi icap etmektedir..." Şefin kaypaklığından ötürü kabak kaptanın başına patlamıştı yani. İşte tam da bu tür durumlar için bir "kukla"ya ihtiyaç vardı zaten. "Kukla" işlevi görmesi yeterliydi.

Bu olaydan sonra kaptan gemiyi Hakodate'ye döndürmeyi birçok kez düşündü. Ne var ki, buna izin vermeyecek güç –sermayecilerin gücü– kaptanı kıskıvrak kapana sıkıştırmıştı.

Şef, kaptanın bu düşüncelerine cevaben "Bu gemi tamamen şirketin mülküdür, anladın mı leyn?" demiş, akabinde de üstdudağının sağ yanını, ağzı bir üçgen oluşturacak şekilde kaldırıp gerinir gibi başını arkaya atarak "VU HA HA HA HA HA" diye yüzsüzce basmıştı kahkahayı.

"Lazımlık"a dönünce, Kekeme Balıkçı kendisini ranzasına attı, sırtüstü uzandı, gözlerini tavana dikti. Moralsizdi. Hayal kırıklığı içinde hayıflanıyordu. Balıkçılar ona ve üniversitelilere acıyarak bakıyorlardı, fakat hiçbir şey söyleyemeyecek kadar yıkılmış vaziyetteydiler. Üniversitelinin hazırladığı örgütlenme planı da bir çöp misali hiçbir işe yaramamıştı. Fakat tüm bunlara rağmen Üniversiteli iyimserliğini muhafaza ediyordu.

"Herhangi bir 'vesile' hâsıl olduğunda yeniden sıçrayıp ayaklanırız! Ama tabii o 'vesile'yi hünerle yakalayabilmek çok önemli" dedi.

"Tüm bu koşullarda, senin deyiminlen 'yeniden sıçrayıp ayaklan'mak mümkün mü la?" dedi "Hava Basma Lan" lakaplı balıkçı.

"'Mümkün mü ki' de neymiş be! Budala! Bizim sayımız çok daha fazla. Korkulcak bi şey yok. Hem, kaldı ki, şef ve diğerleri ne kadar 'akılsızca' işlere kalkışırsa, bizimkiler o kadar sinecek ve içine kapanacak. Fakat buna mukabil, yüreklerinde, tahrip gücü baruttan yüksek nice hoşnutsuzluk ve rahatsızlık birikip sıkışacak. İşte ben o duygulara güveniyom."

"Hava Basma Lan" "lazımlık"takilere şöyle bir göz gezdirerek: "Valla zemini güzel hazırlamışsın da... Öyle kimse var mı ki aramızda? Baksana herkes kim kime dum duma..." dedi mızmızlanır bir edayla.

"Ohoo, daha biz böyle mızmızlanırsak, bittik demektir yahu!"

"Yahu etrafına bi bak! Senden gayrı morali düzgün bi tek kişi var mı la? Şimdi bi vukuat çıkar da bak gör n'oluyo! Kelle koltukta gezeriz valla!"

Üniversiteli kasvetli bir çehreye büründü. "Haklısın..." dedi.

Şef, bir adamı eşliğinde geceleri üç kez gelip "lazımlık"ı teftiş etmeye başladı. Üç dört kişiyi bir araya toplanmış görse hemen esip gürlüyordu. Nihayet, bununla da yetinmedi, bir adamını "lazımlık"ta yatırmaya başladı.

İşçilerin ayaklarına göze görünmeyen "zincirler", "prangalar" bağlanmıştı. Her adımları, üçer santimetre kalınlığındaki zincir halkalarından oluşan bu prangaları sürüklüyorlarmış gibi ağırdı.

"Kesin çalışmaktan öldürcekler beni buralarda..."

"Hımm... Ama var ya, *nasıl olsa* öldürüleceğini anladıysan, işte o vakit eylem vaktidir!"

"Şibauralı Balıkçı" bunun üzerine araya girerek, "La angut!" diye çıkıştı. " 'Nasılsa öldürüleceğini anladıysan'mış. Ne zamanmış o peki, dangalak! Zaten, halihazırda öldürmüyolar mı bizi! İnce ince hemi de. Bu herifler pek bi hünerli!

Tabancalarını sanki her an kafamıza sıkacakmış gibi hep yanında taşıyolar, ama var ya, aha da buraya yazıyom, öyle ahmakça bi işe yeltenmek sıkar biraz. Bunların hepsi *ayak* baba! Annadın mı? Bizi öldürdüler miydi, gene kendileri zarar eder... Amaçları, gerçek amaçları, bizi pestilimiz çıkıncaya kadar çalıştırmak, ağaca bağlayıp sıkarak suyumuzu çıkarır gibi çalıştırıp üzerimizden bok gibi para kazanmak! Zati bize günbegün yaptıkları bu değil mi la! Nedir bu zırvalık ya... Tıpkı ipekböceğinin kemirdiği dut yaprağı gibi bizim bedenlerimizi öldürüyolar..."

"Doğru diyon!"

"'Doğru diyon'una sıçayım senin, e mi!" bunu söylerken sigarasının ateşi kapkalın avcunun içine düşmüştü. "Sen daha beklemeye devam et kahrolası!"

Fazla güneye indiklerinden, sadece ufak tefek dişi yengeçler takılıyordu ağlara. O yüzden kuzeye dümen kırdılar. Ve bir fazla mesai faslından sonra (uzun zamandan beri ilk kez) diğer günlere göre biraz daha erken paydos yapabildiler.

Herkes "lazımlık"a indi.

"Öldüm bittim be!" Şibauralı Balıkçıydı bunları söyleyen.

"Kahretsin, şu bacaklara bakın. Zangır zangır titriyolar, merdivenden inemez oldum!" dedi bir başkası.

"Vah vah vah, yazık bee... Tüm bunlara rağmen gene de var gücünle çalışıyon amma..."

"Kim! N'aparsın, elimiz mahkûm."

Şibauralı gülerek "Öldürülürken de, 'n'aparsın elim mahkûm' mu diycen la?" diye sordu.

"....."

"Var ya, böyle giderse senin dört beş günlük ömrün var, benden söylemesi."

"Şibauralı"nın hasta muhatabı, hoşnutsuz bir çehreye büründü, yüzünün bir yanındaki sararıp şişmiş yanağını ve gözkapağını buruşturdu. Akabinde, suskun bir halde kendi

ranzasına gitti, başparmağını avucunun içine doğru bükerek bıçak şekline soktuğu elinin serçeparmağı tarafıyla yatağının kenarından sarkıttığı bacağının eklem yerlerini dövdü.

Ranzanın alt katında Şibauralı ellerini hararetle sallayarak konuşmaktaydı. Kekeme de, kıpır kıpır yerinde duramıyor, başını emmebasma tulumba gibi sallayarak Şibauralı'nın söylediklerini onaylıyordu.

"Bak şimdi, yani, diyelim ki, bazı zenginler parayı bastırdığı için var bu gemi. Tayfalar ve ateşçiler olmasa gider mi la bu? Denizin dibinde yüz milyonlarca yengeç mevcut, de mi? Pekâlâ, bak, farzımuhal diyom, tamam, bi sürü hazırlık yapılmış, o kodamanlar, buralara kadar gelebilmek için bi ton para dökmüş falan filan... Biz çalışmasak, bi tane bile yengecin parası o kodamanların keselerine girer mi? Annadın mı, biz bütün yaz burada hayvan gibi çalışıyoz, kaç para giriyo cebimize? Lakin o kodamanlar, bi gemiden temiz dört yüz, beş yüz bin yen kâr ediyolar. Yaa, demek ki, o paranın kaynağı biziz la! Yoktan bi şey var edilmez. Annadın mı? Hepsi bizim kuvvetimiz la! İmdi, babacım, öyle, sanki ölüp de Budalığa ermişsin gibi suratını asma, enseni karartma diyom ben sana. Köküne kadar hava basçaz la! Bak bizde palavra yok, içten içe bizden ödleri patlıyo ama çaktırmıyolar. Pısmıycan baba, pısmıycan!"

"Tayfalar ve ateşçiler olmasa gemi gitmez. İşçiler çalışmasa kodamanların cebine metelik girmez. Az evvel dediğim gibi gemi satın almak, donatmak, hazırlamak için dökülen paralar da, elbette başka işçilerin kanları sömürülerek kazanılmıştır... Bizi sömürerek elde ettikleri paradır. Kodamanlarla bizim ilişkimiz ana babayla, üvey evlat muamelesi gören çocuklarının ilişkisi gibi la!"

O esnada şef daldı içeri.

Bir anda herkes telaşlandı, yay gibi gerildi.

10

Hava cam gibi berrak ve soğuktu, tek bir toz zerresi bile yoktu. Henüz saat iki olmasına rağmen tan ağarmıştı. Uzaklardan görünen Kamçatka sıradağları altın sarısına çalan mor bir ışıkla parıldıyor, denizin dokuz on santimetre yukarısında gibi görünüyor ve güneydeki ufuk çizgisi boyunca uzayıp gidiyordu. Denizde meydana gelen minik dalgacıkların her birinin yüzeyi, doğmakta olan güneşin ışınlarıyla soğuk soğuk ışıldıyordu. Bu dalgacıklar birbirlerine karışıp kırılıyor, iç içe geçip yine kırılıyordu. Her kırılışta pırıl pırıl ışıldıyorlardı. Nerede oldukları anlaşılmayan martıların çığrışları işitiliyordu sadece. Ferahlatıcı bir soğuk vardı. Kargo yüklerinin sarılı olduğu, yağ lekeli çadır bezleri zaman zaman dalgalanıyor ve "PAT PAT PAT" diye sesler çıkarıyordu. Ansızın rüzgâr çıkmıştı.

Hanten paltosunun yenlerine, bir korkuluk misali kollarını geçirmiş olan bir balıkçı, merdiveni tırmanıp, lombar ağzından başını çıkardı. Akabinde, afallayarak, kafası dışarıda olduğu halde bağırdı.

"Eyvah, tavşanlar uçuşuyo! Büyük kasırga kopacak!"

Üçgen şeklinde milyonlarca dalga oluşmuştu. Kamçatka Denizi'ne aşinalığı olan balıkçılar bunun kasırga alameti olduğunu hemen anlardı.

"Balığa çıkmak tehlikeli, bundan mütevellit bugün tatil" dedi balıkçılardan biri.

Aradan bir saat geçti.

Kavasaki teknelerini indiren vinçlerin altında, orada burada yedişer sekizer balıkçı kümelenmişti. Kavasaki teknelerinin her biri yarıya kadar indirilmiş, havada sallanır vaziyetteydi. Denize bakıp omuz silkerek tartışıyordu balıkçılar.

Bir kaç dakika sonra biri:

"Ben yokum, çıkmam!"

"Bok yesin şerefsizler!"

Herkes birinin böyle bir şey söylemesini beklemişti sanki...

İtişerek, "Hoop, yukarı çekelim şu tekneleri hadi!" dedi biri

"He ya!"

"He ya, öyle yapak!"

İçlerinden birinin kaşları çatıldı, bakışlarını vince yönelterek müteredditbir edayla "Ya, ama..." diyecek oldu.

Buna karşılık orayı terk etmekte olan biri ani ve sert bir omuz hareketiyle müteredditbalıkçıya dönerek, "Gebermek istiyosan tutan yok! Haydee anca gidersin..." diye öfkesini kustu.

Hepsi bir araya toplanarak yürümeye başladı. İçlerinden biri, "Yaptığımız doğru mu ki la?" diye kısık sesle söyleniyordu. İki üç kişi, geride kalmıştı. Çekimser, ikircikli bir halleri vardı.

Diğer vincin altında da balıkçılar dikilmekteydi. Bunlar, 2 No'lu kavasaki teknesinden balıkçıların kendilerine doğru geldiğini görünce, durumu hemen anladılar. Dört beş tanesi onlara seslenip el salladı.

"İş bırakıyoz, iş bırakıyoz!"

"He ya, iş bırakıyoz!"

İki grup birleşince daha bir canlandılar. Ne yapacağını bilemeden geride kalmış iki üç kişi gözleri kamaşmış gibi iş bırakanlara doğru bakıyor, oldukları yerde dikiliyorlardı. Giderek büyüyen küme 5 No'lu kavasaki teknesinin orada bu teknenin balıkçılarıyla birleşti. Bunları görünce geride kalan müteredditler homurdana homurdana onlara doğru yürümeye başladı.

Kekeme Balıkçı dönüp müteredditlere bağırdı:

"A-a-akıllı o-o-olun l-la-lan!"

Dağdan aşağı yuvarlanan bir kartopu misali balıkçılar gitgide daha da büyüdüler. Üniversiteli ve Kekeme sürekli grubun önüne ve arkasına doğru koşuşturuyor, onlara telkinlerde bulunuyorlardı:

"Bakın, ne olursa olsun gruptan kopmuyosunuz! Safları bozmuyosunuz! Her şeyden önemlisi bu. Tamam. Artık, oldu bu iş! Artık...!"

Baca tarafında çember oluşturup oturmuş, ağ onarmakta olan tayfalar sırtlarını dikleştirip, "N'oluyo la? Hoop?" diye bağırdılar.

Hepsi tayfalara doğru ellerini kaldırdı, sevinç çığlıkları attılar. Aşağıdaki balıkçılar tayfalara, bir ormanın rüzgârda sallanan ağaçları gibi göründü.

"Güzelll! Hadi bakalım, iş bırakıyoz!"

Derhal halatları toparlamaya koyuldular. "Hep bu ânı beklediydik!"

Tayfaların kendilerine katıldığını aşağıdaki balıkçılar da anladı. Bir kez daha sevinç çığlıkları attılar.

"Evvela bi 'lazımlık'a dönelim hele. He ya, öyle yapalım. Yolsuz, imansız herifler! Kasırganın geldiğini görüyolar, gene de tekneyi indirmeye çalışıyolar! Bunların alayı katil be!"

"Biz kaçın kurasıyık bee, öyle kolay kolay kendimizi öldürtür müyük!"

"Bu sefer görceniz siz, tek tek hatırlatçaz bunları!"

Neredeyse bir tek fire bile vermeden hep beraber "lazımlık"a döndüler. Tabii, aralarında müstereddit bir edayla çoğunluğa uymak zorunda kalanlar da yok değildi.

Balıkçılar hep birlikte ansızın yeri göğü gümbürdeterek içeri dalınca, kuytu bir köşede yatmakta olan bir hasta balıkçı ürktü, ne olduğunu anlamak için bir tahta levha gibi yassılaşmış üst gövdesini doğrulttu. Birileri durumu kendisine izah ettiğinde, o kadar duygulandı ki, hemen gözleri doldu, defalarca başını heyecanla sallayarak kalbinin onlarla olduğunu gösterdi.

Kekeme Balıkçı ve Üniversiteli halat merdivenlere benzeyen bir asma merdivenden kazan dairesine indiler. Acele ettikleri ve böyle bir merdivene alışık olmadıklarından, inerken defalarca ayakları kaydı, tam düşecekken merdivenin korkuluklarına tutunarak havada asılı kaldılar. İçerisi buhar kazanından yayılan buram buram ısıyla aşırı sıcaktı, üstelik karanlıktı da. Göz açıp kapayıncaya kadar tüm bedenleri terden sırılsıklam oldu. Buhar kazanının anıza benzeyen üst kısmını aşarak yeniden asma merdivenden indiler. Aşağıdan gelen ateşçilerin konuşma sesleri "BAM BAAAAAMM" diye yayılarak yankılanmaktaydı. Yerin yüzlerce metre dibinde olduğu söylenen cehennemi andıran çok derin bir kuyuya ilk kez iniyormuş gibi nahoş bir hisse kapıldılar.

"Bunların da işi zor be!"

"H-he-he ö-ö-öyle. B-ba-bak n-n-ne diycem, b-b-bu a-a-ateşçileri y-yu-yukarı ç-çı-çıkarıp, y-ye-yengeç k-kı-kırma i-i-işini y-ye-yerimize y-ya-yaptırırlarsa ç-ço-çok g-gı-gıcık o-o-olurum h-h-ha!"

"Merak etme, ateşçiler bizdendir!"

"T-ta-ta-tamam, o-o z-za-zaman!"

Kazanın gövdesi boyunca uzanan asma merdivenden inmekteydiler.

"U-u-ufff, ç-ço-çok s-sı-sıcak y-ya-yahu, d-da-dayanamıyom. V-va-var ya, b-b-böyle s-sı-sıcak t-tü-tü-tütsülenmiş e-ete d-dö-döndürür a-a-adamı!"

"Dalga mı geçiyon? Şu an yakmıyolar ki. Sönük hali böyle. Bi de yaktıkları zamanı düşün artık!"

"H-ha-harbi mi l-l-lan? V-va-vay b-be-bee!"

"Hint Denizi'ni geçerken yarım saatte bir dönüşümlü çalışmalarına rağmen ateşçiler aşırı sıcaktan bunalıyolarmış. Ateşçilerin birinci mühendisi boşta bulunup yakınacak olmuş, adamı küreklerle epey bi dövmüşler, sonunda da buhar kazanına atıp yakmışlar. Böyle bi zalimliği yapmaya da elleri varmış yani!"

"Y-yu-yuh b-b-bee!"

Buhar kazanının önünde küller püfür püfür tütmekteydi. Ateşçiler kor halindeki kömürleri çıkarıp üstüne su dökmüş olmalıydı. Kazanın yanında yarı çıplak ateşçiler, ağızlarında sigara, çömelmiş, dizlerini kollarıyla kavramış vaziyette laflıyordu. Loş karanlıkta, bu halleriyle tıpkı, yere çömelmiş bir grup goril gibi görünüyorlardı. Kömür deposunun kapağı yarı açıktı, bu aralıktan gözüken içerisinin soğuk ve zifiri karanlığı insana tatsız bir his veriyordu.

"H-he-hey" diye seslendi Kekeme.

"Kimsin?" diyerek başlarını kaldırdılar. Bu "KİMSİİİNNN--KİMSİİİNNN- -KİMSİİİNNN" diye üç defa yankılandı.

Kekeme ile üniversiteli oraya indiler. Gelenlerin kim olduğunu anlayınca ateşçilerden biri:

"Yolunuzu mu şaşırdınız lan?" dedi yüksek bir sesle.

"G-Gı-Grev-deyiz, u-u-usta!"

"Görevde misiniz, ne diyon lan?"

"'G-gö-görev' d-de-değil, 'G-GI-GREV'!"

"Vayy, harbi mi lan?"

"Helal ossun bee! Hişt bak ne diycem: dolduralım kömürü kazana, yansın cayır cayır, vuralım dosdooğru Hakodate'ye ha, ne dersiniz. Acayip eğleniriz lan!"

Kekeme "Başardık!" diye geçirdi içinden.

"D-di-dinleyin h-he-hele, h-he-hep b-be-beraber g-gü-güçlerimizi b-bi-birleştirirsek, o a-adilerin ü-ü-ümüklerini s-sı-sıkarız!"

"Yapın la yapın, helal olsun!"

"'Yapın, yapın' değil. 'Yapalım'!"

Üniversiteli araya girmişti

"Ya, harbi diyon la, kusura kalma. Yapalım! Yapalım!" dedi ateşçi hafiften mahcup bir edayla küllerden ağarmış kafasını kaşıyarak.

Herkes kahkahalara boğuldu.

"Sizin birlik olmanızı, sımsıkı kenetlenmenizi istiyorum."

"Tamamdır. Merakınız olmasın. Zaten, hep adamakıllı pataklamak istediğim heriflerdi bunların alayı."

Ateşçiler kazanılmıştı böylelikle.

Tüm miçolar balıkçıların yanına getirildi. Bir saat geçmeden ateşçiler ve tayfalar da onlara katıldı. Herkes güvertede toplandı. Bir "Talepname" hazırladılar. Bunun maddelerini Kekeme, Üniversiteli, Şibauralı ve "Hava Basma Lan" hep beraber belirledi. Bu metni herkesin önünde, şef ve diğerlerinin suratlarına çarpmaya karar verdiler.

Öte yandan şef ve diğerleri, balıkçılar ve diğer işçilerin kıyameti koparmakta olduklarını öğrenince, adeta sırra kadem bastılar, hiç ortalıkta görünmediler.

"Tuhaf ya!"

"Harbiden de tuhaf bu!"

"Hani silahın vardı ne oldu ula! İşler bu noktaya gelince kuyruğunu kısıp kaçarsın böyle!"

Kekeme Balıkçı çevik bir hamleyle yüksek bir platforma çıktı. Herkes alkışladı.

"A-a-arkadaşlar, a-a-artık v-va-vakit g-ge-geldi. U-u-uzun süre, b-be-bekledik. Ö-ö-ölümüne ç-ça-çalıştırılsak d-da be-bekledik. 'S-s-siz g-gö-göreceksiniz g-gü-gününüzü' d-di-diyerek. A-a-ama, a-a-artık v-va-vakit g-ge-geldi i-işte."

"A-a-arkadaşlar, i-i-ilk y-ya-yapmamız g-g-gereken g-gü-güçlerimizi b-bi-birleştirmektir. N-ne o-o-olursa o-lsun, d-do-dostları-mı-za i-i-ihanet e-e-etmeyeceğiz. Ş-şa-şayet, b-bu-bunu b-be-becere-bi-bilirsek, o-o h-he-herifleri e-ezmek, b-bi-bir b-bö-böceği e-ezmekten ç-ço-çok d-da-daha k-ko-kolay o-olur. P-pe-pekâlâ, i-ikincisi n-ne? İ-i-ikinci y-ya-yapmamız g-g-gereken d-d-de, g-ge-gene g-gü-güçlerimizi b-bi-birleştirmektir. B-bi-bi t-ta-tane b-bi-bile f-fi-fire v-ve-vermemeliyiz, b-bi t-ta-tane b-bi-bile b-ba-basiretsiz ç-çı-çıkmamalı i-içimizden. B-bi-bir h-ha-hain, b-bir d-dö-dönek ç-çı-çıkmamalı... S-sa-sadece b-bi-bir d-dö-dönek ü-üç yüz k-ki-kişinin h-ha-hayatına m-ma-mal o-olur, b-bu-bunu b-bi-bilesiniz. B-bi-bir d-dö-dönek..."

"Anladık, anladık!", "Tamamdır!", "Merak etme sen!" nidalarıyla araya girdi dinleyenler.

"M-mü-müzakerelerimizde o-o-onları a-a-alt e-edip e-e-edemeyeceğimiz, ü-ü-üs-tümüze d-dü-düşeni y-ya-yapıp y-ya-yapamayacağımız, t-tü-tüm b-bu-bunlar h-he-hep, b-bi-birlik o-olmamıza b-ba-bağlı!"

Onu takiben, ateşçi ve tayfa temsilcileri çıktılar platforma. Ateşçi temsilcisi hiç sarf etmediği kelimelerle konuşmaya giriştiği için dili dolandı. Her sıkıştığında suratı kızarıyor, iş tulumunun eteğini çekiştiriyor, eskiyip sökülmüş deliklerine ellerini sokuyor, mütemadiyen kıpır kıpır kıpırdanıyordu. İşçiler onun bu hareketlerini fark edince ayaklarıyla döşemeyi döve döve bastılar kahkahayı.

"Benden bu kadar lan... Lakin arkardaşlar şunu söyleyim: Ah o herifleri bi elime geçireyim, öyle bi pataklıycam ki analarından doğduklarına pişman olacaklar!" deyip kürsüden indi.

Herkes kasten abartılı bir alkış kopardı bu laflar üzerine.

"Sade sonuncuyu diyeydin kâfiydi be baba!" diye takıldı biri ateşçiye. Bunun üzerine, yine hep bir ağızdan bir kahkaha tufanı patladı.

Ateşçi, yazın tam ortasında kazan dairesinde kürek salladığı vakitlerden bile çok daha fazla terlemiş, heyecandan dizlerinin bağı kesilmişti. Kürsüden inince, "Ne konuştum la ben şimdi?" diye arkadaşlarına sordu.

Üniversiteli, omuzuna vurarak "İyiydi, iyiydi!" diyerek güldü.

"Hep senin kabahatin lan! Sanki benden başka adam yoktu konuşçak!"

"Muhterem abilerim, biz bugünün gelmesini dört gözle bekliyorduk." On beş, on altı yaşlarında bir miço çıkmıştı kürsüye.

"Muhterem abilerim, bu *fabrika-gemi*de biz miçolara nasıl eziyet edildiğini, nasıl ölesiye çalıştırıldığımızı sizler de biliyosunuz. Gece olduğunda incecik yorganlarımıza sarınır, evimizi hatırlayıp sık sık ağlardık. Burda toplanmış miço kardeşlerimin her birine sorun. Bi geceyi ağlamadan geçirmiş tek bi kişi bile yoktur. Vücudunda morluk, çürük olmayan hiç kimse yoktur. Bu koşullar üç gün daha devam etse, öleceği kesin olanlar bile var aramızda. Azıcık parası pulu olan bi ailenin çocukları olaydık, okula gidebilecek, masumca gülüp oynayabilecek yaştaki bizler, evimizden böylesine uzak bi yerde... [Miçonun sesi boğuklaştı. Kekelemeye başladı. Akabinde kendini toparlamış gibi sakinleşti ve sözlerini sürdürdü.] Lakin artık içimiz rahat. Siz sayın büyüklerimizin

yardımları sayesinde o tiksinç, o iğrenç heriflerden intikamımızı alabileceğiz artık!"

Bu sözler fırtına gibi bir alkışı tetikledi. Orta yaşını aşmış bir balıkçı, bir yandan şevk ve coşkuyla alkışlarken diğer yandan kalın parmaklarının ucuyla usulca gözlerinin kenarlarını siliyordu.

Üniversiteliler ve Kekeme üzerinde herkesin adının yazılı olduğu ant metnini dolaştırarak şahsi mühürleriyle her bir işçiye tek tek mühürlettiriyorlardı.*

İki üniversiteli, Kekeme, "Hava Basma Lan", Şibauralı, üç ateşçi ve üç de tayfadan oluşan heyetin "Talepname" ile "Ant Metni"ni kaptan köşküne götürmeleri kararlaştırıldı. Bu esnada, diğer işçiler de ön tarafta gövde gösterisi yapacaktı. Her şey pürüzsüz bir şekilde yürümekteydi. Karada olduğu gibi herkes dağınık bir halde farklı yerlerde yaşamadığı, aynı yerde toplanmış bulunduğu için eylemin zemini çok sağlamdı zira. Her şey o kadar pürüzsüz ilerlemekteydi ki kendileri bile inanamıyordu buna.

"Bu işte bi bityeniği var, o iblis hiç ortalıklarda görünmüyo..."

"Oysaki ben, öfkeden küplere binip, o meşhur tabancasıyla sağa sola sıkar diye düşündüydüm..."

Üç yüz kişi, Kekeme'nin önderliğinde, hep bir ağızdan "Yaşasın Grev!" diye üç kez bağırdı. Üniversiteli, "O adi şef, bu yeri göğü inleten sesle zangır zangır titriyodur şimdi" dedi. Akabinde kaptan köşküne daldılar.

Şef, temsilci heyeti elinde tabancasıyla karşıladı.

Kaptan, ustabaşı, fabrika mümessili ve diğerleri, aralarında istişare etmiş oldukları bariz bir şekilde anlaşılan bir edayla istikbal etmişlerdi heyeti. Şef sakindi.

---

* Japonya'da imza yerine, kişinin soyadının yazılı olduğu *in* (印) veya *inkan* (印鑑) adı verilen şahsi mühürler kullanılır. (ç.n.)

Temsilciler içeri girince, onlara hitaben,

"Yaptınız ha..." diyerek pis pis sırıttı.

Dışarıda üç yüz kişi, hep bir ağızdan bağırıyor, "GÜM, GÜM, GÜM" diye ayaklarını yere vuruyorlardı. Şef "Kavaracı haytalar..." dedi kısık bir sesle. Tüm bunlara kayıtsız bir tutum içinde temsilcilerin heyecanla söylediklerini baştan sona dinledikten sonra, "Talepname" ve üç yüz kişinin mührünü taşıyan "Ant Metni"ne resmî bir edayla şöyle bir göz attıktan sonra, "Pişman olmucanız mı leyn?" dedi, hayal kırıklığına uğratıcı bir sakinlikle.

Kekeme ansızın, "U-u-ulan a-a-angut h-he-herif!" diye bağırarak, şefin suratını yumruklayacakmış gibi bir hamle yaptı.

"Demek öyle, pekâlâ. Pişman olmucanız anlaşılan..."

Bunları söyledikten sonra şef ses tonunu biraz değiştirdi.

"O zaman, dinleyin leyn. Yarın tan ağarana kadar, size çoo*k tatmin edici* bir cevap verecem..."

Fakat daha lafını bile tamamlayamadan Şibauralı bir şaplakla şefin tabancasını düşürdüğü gibi okkalı yumruğunu yanağında patlattı. Şef "N'oluyo" diye yüzünü korumaya çalıştığı anda, Kekeme, kaptığı mantar şekilli tabureyi adamın bacaklarına geçirdi ayaklarını yerden kesti. Şef yanındaki masaya takıldı ve gülünç bir şekilde tepetakla düştü. Masa da fırlayıp, dört ayağı havaya kalkmış bir halde şefin üstüne kapandı.

"Başlarım la senin *çook tatmin edici cevap*ına! Kendine gel pis herif! Biz burda can telaşındayız!"

Şibauralı tehditkâr bir edayla geniş omuzlarını oynattı. Tayfalar, ateşçiler ve üniversiteliler ikisini zaptetti. Kaptan köşkünün camları muazzam bir şangırtıyla kırıldı. Tam o esnada, "Gebert!" "Vur!" "İndir! İndir onu!" gibi dışarıdan gelen nidalar gitgide yükseldi, bariz bir şekilde işitilir oldu. Göz açıp kapayasıya kaptan, ustabaşı ve fabrika mümesil-

leri kaptan köşkünün bir köşesine sığındı, orada birbirlerine sokularak kazık gibi dikilmeye başladılar. Benizleri atmıştı.

Akabinde, kapıyı kıran balıkçılar, tayfalar ve ateşçiler çığ gibi içeriye hücum etti.

*

Öğle saatlerinde, büyük bir fırtına başladı, akşamüstü peyderpey dindi.

Eskiden her biri "O şefin ağzını burnunu kıracağım!" der durur, fakat ardından "Nerdeee o günler!" diye düşünür, bunu becerebileceğine inanmazdı. Oysaki şimdi kendi elleriyle yapmışlardı bunu. Şef sindirme amaçlı kullandığı o meşhur tabancasını çekip ateşlemeye fırsat bile bulamamıştı işte! Sevinçten herkesin etekleri zil çalıyordu. İşçi temsilcileri toplanıp bundan sonra alacakları türlü türlü önlemler üzerine istişarede bulundular. Şayet, o "ço*ok tatmin edici cevap*"ı almazlarsa, şef ve diğerleri "görecekti günlerini".

Havanın kararmaya başladığı sıralardı. Lombar ağzında nöbetçilik yapan balıkçı savaş gemisinin gelmiş olduğunu gördü. Telaşla "lazımlık"a koştu.

Üniversitelilerden biri "Eyvah, şimdi yandık!" diyerek yerinde sıçradı. Bir anda benzi attı.

"K-kö-kötüye y-yo-yormayın!" dedi Kekeme gülerek. "İ-i-içinde b-bu-bulunduğumuz d-du-durumu ve t-ta-tavrımızı, a-a-ayrıca t-ta-taleplerimizi, s-su-subaylara t-ta-tafsilatlı b-bi-bi ş-şe-şekilde a-a-anlatıp d-de-desteklerini a-a-alabilirsek, g-gı-grevimiz d-da-daha da e-e-etkili b-bi-biçimde b-bi-bizim l-le-lehimize s-so-sonuçlanır. G-gü-gün g-gi-gibi a-a-açık b-bu."

Başkaları da "E herhalde yani!" diyerek Kekeme'yle hemfikir olduklarını gösterdiler.

"Bizim imparatorluğumuzun savaş gemisi bu. Bittabii bizim, yani milletinin dostu olacak!"

"Yo, yo..." dedi üniversiteli elini sallayarak. Şoke olmuş gibi bir hali vardı, o kadar ki dudakları titriyordu. Kelimeler kekeler gibi çıktı ağzından:

"'Mi-milletinin dostu' mu? Yo, yo, hayır..."

"Zırvalama lan! Milletinin dostu olmayan imparatorluk savaş gemisi olur mu hiç, ne mantıksız konuşuyon be!"

"Savaş gemisi geldi!" "Savaş gemisi geldi!" nidaları eşliğindeki büyük coşku Üniversiteli'nin sözlerini ezip geçmişti.

Herkes büyük bir yaygara koparark "lazımlık"tan güverteye koştu. Akabinde hep bir ağızdan "İmparatorluk Savaş Gemisi Çok Yaşaa!" diye bağırdılar.

Asma merdivenin başında, yüzü ve elleri sargılı şef ve kaptan ve onların karşılarında Kekeme, Şibauralı, "Hava Basma Lan", üniversiteliler, tayfalar ve ateşçiler dikilmekteydi. Loş karanlık olduğu için zorlukla seçilebiliyordu, ama hayal meyal savaş gemisinden üç adet çatananın denize indirildiğini gördüler. Çatanalar yengeç konserveleme gemisine yanaştı. Her bir çatana on beş, on altı bahriye eriyle ağzına kadar doluydu. İlk çatananın askerleri derhal asma merdivenden güverteye tırmandılar.

"Ehvaah! Tüfeklerini süngülemiş lan bunlar! Üstelik miğferlerinin çene kayışlarını da bağlamışlar!"

"Eyvah, yandık!" Bu sözlerle yüreği sızlayarak içinden feryat eden Kekeme'ydi.

Sonraki çatanadan da on beş, on altı kişi! Ondan sonrakinden de, keza tüfeklerinin ucuna süngülerini takmış, miğferlerinin çene kayışlarını bağlamış bahriye erleri! Askerler bir korsan gemisini basar gibi postallarıyla yeri göğü inleterek gemiye çıkar çıkmaz balıkçıların, tayfaların ve ateşçilerin etrafını kıskıvrak kuşattılar.

"Lanet olsun! Sattı bizi kahrolasıcalar!" gibi sözlerle bağırmaya başlamıştı Şibauralı, tayfa ve ateşçi temsilcileri.

"Gördünüz mü leyn şimdi gününüzü!" Şefti bu. Grev başladıktan beridir, şefte gözledikleri tuhaf tutumun sebebini şimdi anlamışlardı. Fakat çok geçti artık.

Ağızlarını açıp tek bir söz bile etmelerine izin verilmedi. Dokuz işçi temsilcisi, "ŞAKİLER!", "HAYDUTLAR!", "HAİNLER!", "VATAN SATICISI MOSKOF TAKLİTÇİLERİ!" gibi hakaret ve küfürlere uğradılar, süngülerle dürtüklenerek savaş gemisine sevk edildiler. Ne olup bittiğini anlayamadan, öylece bakakaldıkları, basiretlerinin bağlandığı kısacık bir anda cereyan etmişti her şey. Gafil avlanmışlardı. Ağızlarını açıp tek bir söz etmelerine bile izin verilmemişti. Bir gazete kâğıdının yanıp kül oluşu misali, saçma sapan bir şekilde vuku bulmuştu her şey. Asayiş rahatlıkla tesis edilmişti.

"Bizim bizden başka dostumuz yokmuş... Şimdi anladım bunu."

"İmparatorluk savaş gemisiymiş, şişirip duruyolar; zenginlerin, kodamanların uşağı bunlar be! Milletin dostuymuş, hadi ordan, bok yesinler!"

Bahriye askerleri her ihtimale karşılık üç gün gemiden ayrılmadılar. Bu müddet boyunca kurmay subaylar her akşam salonda, şef ve diğerleriyle kafa çekiyorlardı.

"İşte böyle: Yine eski hamam eski tas!"

Sıradan, avam balıkçılar olabilirlerdi ama artık, bu sefer "kimlerin düşmanları olduğunu" ve bunların (epey beklenmedik bir şekilde!) nasıl birbirleriyle bağlantılı olduğunu, iliklerine kadar deneyimleyerek iyice öğrenmişlerdi.

Her yıl, balık avı sezonu biterken *tennō* hazretlerine, yani Japonya imparatoruna, yengeç konservelerinden bir "sunu" paketi hazırlamak âdet haline gelmişti. Yöneticilerin "rikabiye"si gibi bir şeydi bu, lakin şef "kabalığından", sık sık, bu paketleri, geleneksel yıkama ve temizleme törenlerini uygu-

lattırmadan hazırlattırırdı. Her seferinde balıkçılar şefin çok fena bir şey yaptığını düşünür, hayıflanırdı. Ancak, artık, hisleri değişmişti.

"Bunları kendi hakiki kanımızı sıkarak ve etimizden parçalar katarak yapıyoz. Öyleyse, tadına doyum olmaz gayrı bunların! Lüplettikten sonra karınları ağrımasa bari haşmetmeaplarının!"

Herkes böyle bir ruh hali içinde hazırlıyordu "sunu"ları.

"Çakıl falan koyak la içine! Hiç umrumda değil valla!"

*

"Bizim bizden başka dostumuz yokmuş!"

Bu fikir artık hepsinin ruhlarının derinlerine, en derinlerine kadar nüfuz etmişti. "Görceksiniz gününüzü siz!"

Balıkçılar her gün yüzlerce kez "Görceksiniz gününüzü siz!" ibaresini tekrar etseler de neye yarardı ki... Grevin sefilce yenilgiye uğratılmasından bu yana, şefin "Gördünüz mü leyn dünyanın kaç bucak olduğunu!" türünden hakaretleri eşliğinde iş ağır bir zulme dönüşmüştü. Daha doğrusu, her zaman zalimce olan iş yükü, şefin kindar ve hınççı tavırlarından ötürü çok daha zalimce bir hal almıştı. Artık, işin ağırlığı en uç sınırları bile aşıyordu. Artık iş dayanılmaz bir işkenceye dönüşmüştü.

"Hata ettik. Öyle dokuz kişiyi öne sürmiycektik. Adeta, düşmana, hassas noktalarımızı çaktırmak gibi bi basiretsizlik oldu. Hepimiz birlik olup beraber hareket etmeliydik. Öyle yapaydık, şef de savaş gemisine telsiz melsiz çekemezdi. Hele hele, hepimizi askerlere teslim etmek gibi bi şeyi hiiç yapamazdı... Hepimizi verse işini yürütmez ki ne!"

"Harbi diyon."

"Harbi diyom ya. Bu kez, böyle çalıştırılmaya devam edersek, hakkaten ölümüz çıkacak burdan. Bu kez kurban

vermemek için işi hep beraber, geçen seferki yöntemleri kullanarak 'sabote' etmeliyiz. Kekeme dediydi ya, 'Her şeyden önemlisi güçlerimizi birleştirmek' diye... Hem artık, geçen sefer güçlerimizi birleştirseydik neler yapabileceğimizi hepimiz çok iyi biliyoruz..."

"Her şeye karşın, şef, şayet savaş gemisini çağırır da, bizi askerlere teslim edecek olursa, bu kez güçlerimizi birleştirip hep beraber teslim olalım. Dışarıdan farklı görünse de aslında öylesi bizim çok daha fazla işimize gelir, kurtulmuş oluruz."

"Hımm, belki de haklısın... Fakat var ya, düşününce, öyle bir durumda en çok etekleri tutuşacak kişi şef olur be; hele de şirkete karşı. İkame etmek için Hakodate'den işçi getirmek için çok geç, hâsılat da feci dibe vurmuş zaten... Usturuplu şekilde yaptık mı, bu kez kotarırız valla..."

"Tamamdır ya. Zaten tuhaftır, kimsede öyle bi ürkme sinme durumları yok. Herkes, 'Lanet olsun!' havasında..."

"Harbi konuşmak icap ederse, artık bu işin sonunun nereye varacağını hesaplamak falan kimsenin umrunda değil! Zira hayat memat meselesi artık bu."

"Öyleyse, hadi bi kez daha!"

Ve bir kez daha ayağa kalktılar... Bir kez daha!

ek

Sonradan olanlara dair iki üç noktayı ilave etmekte fayda var:

A. İkinci "tam sabotaj" eylemi fevkalade başarılı olmuştur. Hiç beklemediği bu eylem karşısında gafil avlanan işçi şefi derhal büyük bir hırsla telsiz odasına koşmuş, fakat kapının önüne vardığında aniden basireti bağlanmış, bir o yana bir bu yana volta atıp durmuş, ne yapması gerektiğine bir türlü karar verememiştir.

B. Balık mevsimi bitip Hakodate Limanı'na dönüldüğünde sabotaj ve grev eylemlerinin gerçekleştirildiği tek geminin Hakkō-maru olmadığı anlaşılmıştır. Nitekim başka iki-üç gemiden de "kızıl propaganda" kitapçıkları çıkmıştır.

C. Tüm bunlardan sonra şirket yönetimi, balık mevsimi sürecinde grev gibi bir rezalete mahal vermek suretiyle ürün hâsılatına feci derecede zarar verdikleri gerekçesiyle, işçi şefi, ustabaşı ve diğerlerini, yani şirketin o en sadık köpeklerini "merhametsizce", gözlerinin yaşına bakmadan ve metelik ödemeden (balıkçılardan bile daha sefil bir şekilde) kovmuştur. Ve işin ilginci, şef "Ah ah, yazıklar olsun be! Şimdiye kadar nasıl da kandırılmışım, kahrolasıcalar!" diye feryat etmiştir.

D. Dahası, "örgütlenme", "mücadele" gibi yeni edindikleri muazzam deneyimlerle donanmış balıkçılar, genç miçolar ve diğerleri, emniyet müdürlüğünün kapısından çıkar çıkmaz çeşit çeşit emek katmanlarına katılmışlardır.

... Bu naçizane öykü, "sömürge bölgelerine yönelik kapitalizm istilası tarihinden" bir sayfadır.

30 Mart 1929

AYANTI

guy de maupassant

pierre ve jean

Klasik/Çev: Hakan Tansel/192 sayfa/ISBN 978-605-314-275-5

Kimler yoktur ki Maupassant'ın dünyasında: Köylüler, askerler, masalarında geviş getirip gırtlaklarına kadar kırtasiyeciliğe batmış bürokratlar, genç burjuva bohemler, hanımefendiler, taşra eşrafı, hali vakti yerinde ama gözlerini hırs bürümüş çiftçiler, açgözlü küçük burjuvalar, genelev sahipleri ve fahişeler, denizciler, rahibeler, doktorlar... 19. yüzyılın ikinci yarısında Fransa'da yaşayan hemen herkes, çürümeye yüz tutmuş bir toplum tablosunu tamamlar! Anlaşılacağı gibi, giderek değişen dünya düzeni karşısında Maupassant'ın karamsar, daha doğrusu dehşet dolu bir bakışı vardır. Burjuva hayatına duyduğu tiksintiyle Romantizm, varolanları olduğu gibi yansıtma isteğiyle Naturalizm ve genel bir eğilim olarak da Realizm karışmıştır hikâye ve romanlarına. Paranın ve maddi değerlerin peşinde koşan burjuva insanının ahlaki sorumluluklarından sıyrılıp "iki ayaklı bir hayvana" evrilmesinden duyduğu korkular kimi zaman Poe tarzında fantastik hikâyeler yazmasına yol açacaktır...

Pierre ve Jean, Maupassant'ın en derinlikli, eleştirel bakışını toplumun ücralarına kadar genişlettiği sarsıcı romanlarından biri...

herman melville

toplu hikâyeler - 1

Klasik/Çev: İrfan Seyrek/304 sayfa/ISBN 978-605-314-269-0

"Fransa'nın Homeros'u", "Yeni Ezop" olarak nitelenen La Fontaine, insanlığın önünü açıcı bir düşünür ve yazardır. Uzun yıllar boyunca dünyanın pek çok coğrafyasına, farklı kültür ve dillerine aktarılmış olan eserleri hem özgün dil ve stilleri hem de yaratıcı içerikleri açısından sürekli insanlığın gündeminde olmuştur.

Adaleti, özgürlüğü, eşitliği, dayanışmayı, gerçekçiliği ve erdemli olmayı, "erdem ahlakını" kendilerine temel alan bu fabllarde; her tür iktidar tutkusu, şiddet kullanımı, özgürlüğü baskılayıcı her tür davranış, mal mülk, mevki ve şan şöhret düşkünlüğü, kendini beğenmişlik, açgözlülük, ikiyüzlülük, bilgiçlik, dalkavukluk, sevgi, dostluk ve dayanışma yoksunluğu, kibirlilik, kıskançlık ve adaletsizlik gibi pek çok kötücül ve insanlık dışı düşünce ve davranış biçimi; La Fontaine'in güçlü eleştiri oklarının hedefi haline getirilir...

federico garcía lorca

yerma

üç perde ve altı sahnelik bir trajik şiir

Klasik/Çev: Selahattin Yıldırım/128 sayfa/ISBN 978-605-314-240-9

Bir çocuk sahibi olmak, bir demet güle sahip olmak gibi bir şey değildir. Onların büyüdüğünü görebilmek için acı çekmek durumundayız. Çocukların damarlarımızdaki kanın yarısını alıp götürdüğü düşüncesindeyim. Fakat bu iyi, sağlıklı ve çok güzel bir şey. Her kadın, dört beş çocuğa yetecek kadar kana sahiptir ve o çocuklara sahip olmadıkça, bu kan zehre dönüşür. Bana olacak olan da bu.

Lorca farklı kültürel kaynakları birbiri içinde ustaca eriten bir yazardır. Yerel ile evrenseli, soyutla somutu bağdaştırır. Sahici bir estetik yaratmayı, bireysel ve toplumsal acı üzerine eşzamanlı eğilmeyi, gerçeklere ulaşabilmek için araçsal akıldan ve bilgiççe zekâ oyunlarından uzak durmayı, derunî olana, yani bilinçdışına da odaklanmayı, sanatçı olarak özellikle şu üç sesi (doğa-ölüm, aşk, sanat) sürekli duyabilmeyi, insani varoluşun "kökenindeki acı"yı araştırmayı ve "imkânsızın" peşinde olmayı kendine temel alan bir eser sahibidir Lorca. Bu eser duyarlı, hassas, heyecan verici, zaman zaman büyüleyici ve gizemli, lirik, kimi zamansa ağıtsal ve hüzünlü, müzikal, sezgisel ve esrarlı bir parlaklığı bulunan ve insan hayatının en derin ve en yüksek anlarının tümünü birkaç satır içinde özetleyebilen niteliklerle donatılmıştır... Lorca'nın *Yerma* adlı oyunu bu niteliklerin bir arada sunulduğu eşsiz bir metin...